

Львівський державний університет
внутрішніх справ

Ольга ЗАЯЦЬ

ПРОТИДІЯ АДМІНІСТРАТИВНИМ
ПРАВОПОРУШЕННЯМ
У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ

Монографія

Львів
2018

УДК 342.951:351.72
3-16

Рекомендовано до друку Вченою радою
Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол від 26.12.2018 р. № 5)

Рецензенти:

Н. П. Бортник, доктор юридичних наук, професор
М. В. Ковалів, кандидат юридичних наук, професор

Заяць О. С.

3-16 Протидія адміністративним правопорушенням у фінансовій сфері: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 240 с.
ISBN 978-617-511-270-0

Здійснено цілісне осмислення чинного законодавства України, узагальнення практики його реалізації, вивчення наукових розробок та особливостей адміністративно-правової протидії правопорушенням у фінансовій сфері, а також шляхи її розвитку та вдосконалення. Наведено авторську концепцію протидії, передусім запобігання різним формам вчинення адміністративних правопорушень, у фінансовій сфері, що є важливим напрямом правової політики будь-якої сучасної держави, та запропоновано власне бачення «правопорушення в фінансовій сфері».

Для правознавців, аспірантів, здобувачів вищої освіти юридичних навчальних закладів, практикуючим юристам та всім, хто цікавиться проблемами фінансового права.

Видано в авторській редакції.

УДК 342.951:351.72

ISBN 978-617-511-270-0

© Заяць О.С., 2018
© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Розділ 1	
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ	
ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕНЬ	
У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ	9
1.1. Склад та особливості правопорушень	
у фінансовій сфері	9
1.2. Види правопорушень та їх причини	
у фінансовій сфері	20
1.3. Природа принципів адміністративно-правового	
забезпечення протидії правопорушенням	
у фінансовій сфері	40
Розділ 2	
СКЛАДОВІ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ	
У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ	65
2.1. Правовий статус суб'єктів протидії	
правопорушенням у фінансовій сфері	65
2.2. Мета, завдання та функції	
протидії правопорушенням у фінансовій сфері	112
2.3. Форми та методи протидії	
правопорушенням у фінансовій сфері	138
Розділ 3	
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ	
ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ	
У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ	159
3.1 Удосконалення адміністративного законодавства,	
яке регулює протидію правопорушенням	
у фінансовій сфері	159
3.2. Шляхи вдосконалення взаємодії	
та координації суб'єктів протидії	
правопорушенням у фінансовій сфері	188
3.3. Використання зарубіжного досвіду	
в удосконаленні механізму попередження та протидії	

адміністративним правопорушенням у фінансовій сфері	207
ВИСНОВКИ	226
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	232

ВСТУП

Утвердження України як правової держави передбачає прогресивне обмеження в часі та просторі різних форм проти-правної поведінки соціальних суб'єктів, однією з яких є адміністративні правопорушення. Цей вид правопорушень становить суттєву загрозу різноплановим суспільним відно-синам, оскільки передбачає систематичні посягання на повсяк-денний порядок управління, який формується, зокрема, через адміністративно-правові приписи та заборони і через який здебільшого забезпечується стабільне, кероване, упорядковане існування життя людей у складно організованому, урбанізова-ному суспільстві. При цьому сфера, що уможливило виникнення нових і модифікацію вчинення традиційних адміністративних правопорушень, постійно розширюється унаслідок використання здобутків науково-технічного прогресу і як результат того, що сучасні суспільства стають дедалі більш технологічними. Отже, ефективна протидія, передусім запобігання адміністративних правопорушень у фінансовій сфері, є важливим напрямом правової політики будь-якої сучасної держави. Для України, яка перебуває в пошуках найбільш виправданих моделей державної діяльності, у тому числі щодо контролю адміністративної деліктності, це питання є надзвичайно актуальним.

Загалом проблематика, пов'язана з протидією адміністра-тивним правопорушенням, є традиційною для української науки адміністративного права. У її межах досліджено численні аспекти згаданого питання, починаючи від детального аналізу законодавства про адміністративні проступки і закінчуючи особливостями окремих категорій осіб (в єдності соціальних, професійних, психологічних, інших характеристик), що висту-пають реальними або потенційними правопорушниками. Однак нині існує нагальна потреба в комплексному, системному баченні процесу попередження і протидії адміністративним правопорушенням у фінансовій сфері для відтворення цього процесу в адекватному понятійному й концептуальному апараті.

Необхідним також є відтворення в такому апараті форм практичної діяльності, які враховуватимуть зміни, що відбуваються в соціальній, політичній і правовій системі сучасної України, і використовуватимуть прогресивний досвід різних країн у сфері протидії адміністративним проступкам та їх попередження в різний спосіб.

Однак, незважаючи на широке коло заходів запропонованих владою з метою недопущення правопорушень у зазначеній сфері, говорити про те, що державі у цьому напрямку все вдалося ще зарано. Усе це обумовлює дослідження широкого кола питань протидії правопорушенням у фінансовій сфері.

Загальні аспекти адміністративно-правової протидії правопорушенням досліджували такі відомі вчені, як В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, О. М. Бандурка, Д. М. Бахрах, Ю. П. Битяк, А. Л. Борко, В. М. Гарашук, О. П. Гетманець, І. П. Голосніченко, С. М. Гусаров, С. Ф. Денисюк, В. П. Жушман, Р. А. Калюжний, С. В. Ківалов, В. В. Коваленко, М. В. Коваль, А. М. Колодій, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, О. В. Кузьменко, Є. В. Курінний, К. Б. Левченко, О. І. Миколенко, О. М. Музичук, Н. Р. Нижник, В. І. Олефір, В. П. Петков, В. М. Попович, В. Й. Развадовський, О. П. Рябченко, О. Ю. Синявська, О. Л. Чернецький, В. О. Шамрай, Ю. С. Шемшученко, В. К. Шкарупа тощо.

Проте поза увагою вчених залишились питання, що стосуються саме адміністративно-правової протидії правопорушенням у фінансовій сфері. Крім того, сьогодні актуальним є питання вдосконалення адміністративної відповідальності за правопорушення у фінансовій сфері.

Таким чином, необхідність підвищення ефективності протидії правопорушенням у фінансовій сфері, недостатність наукових розробок у цій царині, недосконалість правового регулювання в зазначеній сфері обумовлюють актуальність комплексного дослідження адміністративно-правової протидії правопорушенням у фінансовій сфері.

Отже, метою цього дослідження є цілісне осмислення чинного законодавства України, узагальнення практики його

реалізації, вивчення наукових розробок та особливостей адміністративно-правової протидії правопорушенням у фінансовій сфері, а також шляхи її розвитку та вдосконалення.

Досягнення сформульованої мети передбачає вирішення таких завдань:

- 1) розкрити сутність поняття правопорушення у фінансовій сфері;
- 2) охарактеризувати види правопорушень у фінансовій сфері;
- 3) з'ясувати принципи забезпечення протидії правопорушенням у фінансовій сфері;
- 4) встановити систему суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері;
- 5) визначити та охарактеризувати мету, завдання та функції протидії правопорушенням у фінансовій сфері;
- 6) узагальнити методи, форми та заходи адміністративно-правової протидії правопорушенням у фінансовій сфері;
- 7) уточнити правове забезпечення протидії правопорушенням у фінансовій сфері;
- 8) розкрити поняття, стан та шляхи вдосконалення взаємодії суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері;
- 9) виробити пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення адміністративно-правової протидії правопорушенням у фінансовій сфері.

Відтак об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час адміністративно-правової протидії правопорушенням у фінансовій сфері, в той час як предметом дослідження є адміністративно-правова протидія правопорушенням у фінансовій сфері.

Методологія дослідження, яка буде використана для дослідження зазначеної мети, складається зі сукупності і загальних, і спеціальних методів наукового пізнання, які використано з урахуванням предмета, об'єкта, мети та завдань дослідження. Метод систематизації матеріалу й теоретичного осмислення проблеми дослідження використовувався під час визначення поняття правопорушення у фінансовій сфері, характеристиці видів правопорушень у фінансовій сфері, аналізу повно-

важень суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері. За допомогою методу системного аналізу розкрито систему принципів та суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері. Соціологічний і статистичний аналіз фактів і явищ, їх синтез використовувався для дослідження сучасного стану правопорушень у фінансовій сфері, аналізу взаємодії суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері. За допомогою логіко-семантичного методу та методу сходження від абстрактного до конкретного визначено поняття адміністративно-правової протидії правопорушенням у фінансовій сфері, проаналізовано та вдосконалено понятійний апарат. Для дослідження особливостей діяльності суб'єктів адміністративно-правової протидії правопорушенням у фінансовій сфері, характеристики таких правопорушень використано методи аналізу та синтезу. Для формування пропозицій щодо вдосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує протидію адміністративним правопорушенням у фінансовій сфері використано метод документального аналізу. В роботі використовувались також прогностичний; структурно-функціональний та інші методи наукового пізнання.

Таким чином, в монографії, яка пропонується увазі читачів, викладається комплексне дослідження протидії адміністративним правопорушенням у фінансовій сфері.

Розділ 1
**ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕНЬ
У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ**

1.1. Склад та особливості правопорушень у фінансовій сфері

Існування та здійснення функцій будь-якої держави неможливе поза правовідносинами у фінансовій сфері. Як справедливо відзначено з приводу вищенаведеного, забезпечення реалізації внутрішніх і зовнішніх функцій держави неможливо без використання фінансових ресурсів. Саме за рахунок акумуляції коштів у власності держави, формування спеціальних фондів можливе існування держави¹. На жаль, доводиться констатувати, що на нині поширеними є явища, що негативно впливають на фінансову сферу, завдають шкоди суспільним відносинам, що існують у такій сфері, а, отже, й шкоду всьому державному механізму. Йдеться, зокрема, про правопорушення в фінансовій сфері.

Інститут правопорушень, зокрема у фінансовій сфері, як предмет наукових пошуків вже доволі давно перебуває в центрі уваги вчених-правознавців, серед яких варто назвати таких: В. Б. Авер'янов, С. С. Алексєєв, Є. О. Алісов, О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, Д. О. Білінський, І. Л. Бородін, А. І. Берлач, І. В. Бойко, В. М. Гарашук, В. М. Горшеньов, Є. В. Додін, Р. А. Калюжний, М. В. Коваль, В. К. Колпаков, Є. Б. Кубко, О. В. Кузьменко, А. Т. Комзюк, В. В. Копейчиков, М. П. Кучерявенко, Є. А. Лукашова, Д. В. Лученко, А. В. Малько, М. А. Матузов, О. В. Негодченко, В. І. Олефір, В. Ф. Опришко, Р. С. Павловський, О. П. Рябченко, А. О. Селіванов, О. Ф. Скакун, М. М. Тищенко, В. В. Ярков та інші. Водночас, попри на значний внесок вказаних учених, проблематика

---

¹ Фінансове право: підручник / М. П. Кучерявенко, Д. О. Білінський, О. О. Дмитрик та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф. М. П. Кучерявенка. Х.: Право, 2013. 400 с. С. 5

характеристики інституту правопорушень у фінансовій сфері й досі не позбавлена актуальності, що безумовно свідчить про його багатоаспектний і складний характер. Тому метою даного підрозділу представленого дослідження є визначення сутності такого явища як правопорушення в фінансовій сфері.

Так, перше, що необхідно з'ясувати задля вирішення поставленого наукового завдання – сутність інституту правопорушення в загальнотеоретичному значенні. Поняття «правопорушення» утворюється з сполучення двох слів – «порушення» та «право». При цьому, слово «порушення» в сучасній українській мові тлумачать як дію за значенням порушити або порушувати, які, своєю чергою, розуміють у таких значеннях:

- робити, що-небудь усупереч наказові, закону тощо;
- діяти, чинити не так, як належить за традицією, звичаєм, загальноприйнятими правилами тощо;
- неправильно переказувати що-небудь, викривляти, перекручувати;
- припиняти, переривати який-небудь стан, процес або вияв почуття тощо;
- пошкоджувати, псувати, руйнувати що-небудь;
- викликати, спричинювати відхилення в перебігу якого-небудь процесу, здійснення якогось руху тощо;
- поривати зв'язки, призводити до втрати єдності, спільності з ким-небудь¹.

Що стосується поняття «право», то в сучасній українській мові воно вживається за наступними значеннями:

- законодавство;
- здійснювана державою форма законодавства, залежна від соціального устрою країни;
- система встановлених або санкціонованих державою загальнообов'язкових правил (норм) поведінки, що виражають волю панівного класу або всього народу;

---

¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD)/ уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с. С. 1074.

- виборювані народом справедливі соціальний лад і законодавство;
- інтереси певної особи, суспільної групи тощо, які спираються на закон, релігійні постулати, давні звичаї;
- обумовлений постановою держави, установи захист інтересів і можливостей особи щодо участі в чому-небудь, одержання чогось тощо;
- сукупність міжнародних угод, договорів, що регулюють взаємовідносини держав у певних питаннях;
- обумовлена певними обставинами підстава, здатність, можливість робити, чинити що-небудь, користуватися чим-небудь;
- перевага, привілеї, надані кому-, чому-небудь, користуватися чим-небудь;
- офіційний дозвіл, допуск до виконання якихось обов'язків¹.

Як слідує з вищенаведеного переліку тлумачень поняття «право» – воно вживається в багатьох значеннях та являє собою дуже складний інститут суспільного життя. При цьому якщо брати філософські погляди, то право являє собою один із провідних регуляторів людської суспільної життєдіяльності, є неодмінною складовою соціального способу людської життєдіяльності та особливою сферою професійної діяльності, що виникає на ґрунті забезпечення зазначеної складової життєдіяльності. Право органічно пов'язане з природними та соціальними характеристиками людини: в фізичному плані людина має просторово-часові обмеження, тілесність, що включає людину в численні зв'язки та породжує матеріальні й вітальні потреби, а тому люди взаємно доповнюють і взаємно обмежують одне одного, взаємно створюють спільні блага та взаємно претендують на володіння ними в сприятливому для себе варіанті². Авторський колектив

---

¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с. С. 1101.

² Петрушенко В. Л. Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції. Львів: «Магнолія 2006», 2011. 352 с. С. 163.

філософського енциклопедичного словника визначає «право» як сукупність етичних загальних цінностей (справедливість, порядок, моральність, правдивість, вірність, надійність тощо), які спочатку ґрунтувалися на ідеї рівності: рівним обов'язками повинні відповідати рівні права¹. Окрім цього, з філософських позицій, право – це система загальнообов'язкових соціальних норм, а також відносин, закріплених державою за допомогою цих норм й охоронюваних нею; включає також права, свободи й обов'язки людини та громадянина, що визначають правовий статус особистості. Дія права поширюється на всі найважливіші сфери суспільного життя. Воно закріплює відносини власності, механізм господарських зв'язків, виступає як регулятор міри й форм розподілу праці та її продуктів між членами суспільства (цивільне право, трудове право, господарське право); регламентує організацію та діяльність державного механізму (конституційне право, адміністративне право), визначає заходи боротьби з посяганнями на існуючі суспільні відносини та процедуру вирішення конфліктів (кримінальне право, процесуальне право), впливає на множинні форми міжособистісних відносин (сімейне право)². У сучасних розвинених суспільствах право переважно базується на визнанні недоторканості та самоцінності людського індивідуального начала, яке пов'язується з особистістю, трансцендентним характером людської духовності³.

З огляду на тематику окресленого дослідження, найбільший інтерес становлять позиції вчених-правознавців щодо сприйняття поняття «право». Так, О. Ф. Скакун, розглядаючи зазначене вище поняття зауважує, що воно являє собою систему норм і принципів, визнаних більшістю населення як справедлива

---

¹ Философский энциклопедический словарь. М.: ИНФРА-М, 2012. 576 с. С. 357.

² Философский энциклопедический словарь. 2-е изд. / редкол.: С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичев и др. М.: Сов. энциклопедия, 1989. 815 с. С. 501.

³ Петрушенко В. Л. Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції. Львів: «Магнолія 2006», 2011. 352 с. С. 164.

та рівна міра свободи й формально визначених і забезпечених державою в якості загальнообов'язкових регуляторів суспільних відносин з метою узгодження (компромісу) індивідуальних, соціально-групових і суспільних інтересів, підтримання правопорядку. При цьому вчена наводить характерні ознаки права:

- справедливість і рівна міра свободи;
- нормативність – складається з правових норм і принципів як основних (базових) елементів його будови;
- системність – є системою погоджених норм і принципів;
- вольовий характер права, погодженість воль (інтересів) – виражає консенсуальні (погодженні) інтереси;
- загальнообов'язковість;
- формальна визначеність – існує в певних формах;
- державна забезпеченість (гарантованість) – забезпечується шляхом створення спеціальних умов для практичного втілення правових норм, охороняється державою різними способами, аж до легалізованого примусу¹.

Вирішивши наукове завдання із з'ясування сутності складових («порушення» та «право») поняття «правопорушення», здається можливим перейти до встановлення його безпосереднього змісту. Так, авторський колектив великого тлумачного словнику сучасної української мови зазначає, що під словом «правопорушення» слід розуміти порушення норм поведінки, встановлених законом чи іншим нормативно-правовим актом². В юридичній енциклопедичній літературі зауважують, що правопорушення – це суспільно небезпечне або шкідливе діяння (дія або бездіяльність), яке порушує норму

---

¹ Скаун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Видання 2-е, перероблене і доповнене. Х.: Еспада, 2009. 752 с. С. 248–249.

² Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с. С.1102.

права¹. Схоже, але більш розширене визначення поняття «правопорушення» в своєму підручнику «Теорія держави і права» надає О. Ф. Скакун. Так, на думку вченої, правопорушення – це суспільно небезпечне або суспільно шкідливе протиправне винне діяння (дія або бездіяльність) деліктоздатної особи, за яке передбачена юридична відповідальність за чинним законодавством². Більш того під час теоретичного дослідження фінансово-правової відповідальності в сучасній Україні, А. Й. Іванський дійшов висновку стосовно того, що правопорушення – це суспільно шкідливе або суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність), протиправне, винне діяння деліктоздатного суб'єкта (фізичної чи юридичної особи), яке зазіхає на інтереси особистості, держави та суспільства загалом, що охороняються законом, і за яке встановлена юридична відповідальність³. Окрім вищенаведеного, необхідно зазначити, що в науково-правових колах звертають увагу на те, що до ознак правопорушення слід віднести наступні:

– суспільна шкідливість або суспільна небезпека поведінки – основна об'єктивна ознака, що відрізняє правомірну поведінку від неправомірної;

– протиправність – здійснюється всупереч праву, є свавіллям суб'єкта;

– являє собою порушення заборон, зазначених у законах і підзаконних актах, невиконання обов'язків, що виходять із нормативно-правового акта, акта застосування норм права або договору, укладеного на основі закону;

– дієвість – це завжди дія або бездіяльність;

– караність – дія, що вимагає застосування до правопорушника заходів державного впливу, заходів юридичної відпо-

---

¹ Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. К.: Юрид. думка, 2007. 992 с. С. 696.

² Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Видання 2-е, перероблене і доповнене. Х.: Еспада, 2009. 752 с. С. 598.

³ Іванський А. Й. Фінансово-правова відповідальність в сучасній Україні: теоретичне дослідження: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2009. 479 с. С. 134.

відальності у вигляді покарань особистого, організаційного та матеріального характеру;

– свідомо вольовий характер – визначається психікою людини, яка в момент вчинення правопорушення перебуває під контролем волі та свідомості, здійснюється усвідомлено та добровільно;

– винність – дія, що виражає негативне внутрішнє ставлення правопорушника до інтересів людей, наносить своєю дією (або бездіяльністю) збитки суспільству та державі, містить доведену вину¹.

Наступне, що необхідно з'ясувати задля вирішення поставленого наукового завдання є сутність такого поняття як «фінансова сфера». Так, під словом «сфера» розуміють:

- район дії, межа поширення чого-небудь;
- область духовного життя, діяльності людини чи суспільства;
- галузь знання, виробництва, мистецтва тощо;
- сукупність умов, середовище, в якому що-небудь відбувається².

Своєю чергою, під фінансами в сучасній українській мові розуміють систему грошових відносин у тій чи іншій державі, а також сукупність усіх грошових коштів, що є в розпорядженні держави; гроші; грошові справи³. В юридичній енциклопедичній літературі під «фінансами» (французькою *finances* – кошти, від старофранцузької *finer* – завершувати виплату, латинською *finis* – кінець) розуміють узагальнене поняття, що характеризує систему економічних і правових відносин у процесі формування, розподілу, перерозподілу та використання коштів.

---

¹ Скаун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Видання 2-е, перероблене і доповнене. Х.: Еспада, 2009. 752 с. С. 598–599.

² Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с. С. 1419.

³ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с. С. 1537.

Фінанси є одним з основних елементів впливу на господарські та соціальні процеси, засобів узгодження економічних інтересів держави з регіонами, галузями, підприємствами, організаціями тощо. Сукупність відносин між державою та зазначеними суб'єктами в сфері нагромадження та руху (обігу) грошових коштів утворює систему фінансових відносин. При цьому важливо підкреслити, що з огляду на економічну та правову природу не всі грошові відносини є фінансами, а лише частина з них, пов'язана з планомірним утворенням, розподілом і використанням фондів грошових фондів. Зокрема, в фінанси не включаються грошові кошти, що обслуговують особисте споживання й обмін – роздрібний товарообіг, оплата транспортних, побутових, комунальних та інших послуг, процеси купівлі-продажу між громадянами¹.

У спеціалізованій юридичній літературі, зокрема, в підручнику «Фінансове право», зауважують, що фінанси – це система економічних відносин, які пов'язані з мобілізацією (формуванням, утворенням), розподілом (перерозподілом), використанням централізованих і децентралізованих фондів коштів. При цьому централізовані фонди коштів відображають відносини, пов'язані з мобілізацією, розподілом і використанням грошових фондів, які знаходяться в розпорядженні держави як суб'єкта публічної влади. У свою чергу, децентралізовані фонди коштів утворюються в усіх галузях господарства, на підприємствах, в установах, організаціях, тобто в окремих суб'єктах господарювання за рахунок власних прибутків². Фінанси дають змогу державі формувати фонди грошових ресурсів суспільного призначення як у централізованій, так і децентралізованій формі. Так, у процесі формування та використання централізованих грошових фондів держава впливає й на утворення,

---

¹ Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998. Т. 6: Т–Я. 2004. 768 с. С. 277–278.

² Фінансове право: підручник / відп. ред. О. П. Гетманець. Х.: Еспада, 2008. 416 с. С. 11–12.

витрачання децентралізованих коштів, встановлює та гарантує спеціальні правові режими їх існування¹.

У своєму дослідженні, що присвячено правовим проблемам регулювання публічних видатків у державі, А. А. Нечай дійшла висновку стосовно того, що публічні фінанси – це суспільні відносини, які пов'язані із задоволенням усіх видів публічного інтересу та виникають у процесі утворення, управління, розподілу (перерозподілу) та використання фондів коштів держави, місцевого самоврядування та фондів коштів, за рахунок яких задовольняються суспільні інтереси, визнані державою або органами місцевого самоврядування, незалежно від форми власності таких фондів. Публічні фінанси регулюються шляхом встановлення владних приписів держави або органів місцевого самоврядування щодо утворення, розподілу (перерозподілу) та використання зазначених фондів коштів, а також щодо контролю за цими процесами². Більш того, під час дослідження інститутів бюджетного права як підгалузі фінансового права, Л. В. Вакарюк звертає увагу на те, що фінанси – це економічний інструмент розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту й національного доходу, інструмент контролю за утворенням і використанням фондів грошових коштів³. Фінанси, зауважує М. Д. Бедринець під час дослідження діяльності малих підприємницьких структур, являють собою «кровотворну систему» будь-якої економіки. Вони прямо чи опосередковано віддзеркалюють усі найважливіші аспекти господарської діяльності: структуру й темпи виробництва, внутрішні та міжгалузеві пропорції, ефективність ринкових зв'язків, тощо. Фінанси є

---

¹ Фінансове право: підручник / М. П. Кучерявенко, Д. О. Білінський, О. О. Дмитрик та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф. М. П. Кучерявенка. Х.: Право, 2013. 400 с. С. 6.

² Нечай А. А. Правові проблеми регулювання публічних видатків у державі: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. К., 2005. 578 с. С. 145.

³ Общая теория финансов / под ред. Л. А. Дробозиной. М.: Банки и биржи, 1995. 254 с. С. 9; Вакарюк Л. В. Институты бюджетного права как подгалузы финансового права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2005. 210 с. С. 13.

дієвим засобом узгодження економічних інтересів окремих виробників, підприємств, галузей народного господарства та регіонів країни. Як економічна категорія, фінанси залежать від перетворень у взаємовідносинах між ланками фінансової системи. Це стосується, перш за все, взаємовідносин фінансів макро- і мікрорівня¹.

Отже, фінанси характеризуються певними особливостями:

– тісно пов'язані з природою та функціями держави, визначаються її формами й завданнями державного розвитку на конкретному етапі;

– становлять специфічні, однорідні відносини між державою, юридичними та фізичними особами з приводу формування, розподілу й використання централізованих і децентралізованих грошових фондів;

– нерозривно пов'язані з існуванням товарно-грошових відносин;

– пов'язані з розподілом і перерозподілом частини сукупного суспільного продукту².

Таким чином, наведені вище визначення складових поняття «правопорушення в фінансовій сфері» надає нам змогу надати авторське визначення останнього. Так, під правопорушеннями в фінансовій сфері слід розуміти суспільно шкідливе або небезпечне винне, протиправне діяння (дія або бездіяльність) деліктоздатного суб'єкта, що направлено на порушення норм фінансового законодавства, за допомогою якого здійснюється правове регулювання мобілізації (створення, формування), розподілу (перерозподілу), використання централізованих і децентралізованих фондів коштів.

---

¹ Бедринець М. Д. Фінансове забезпечення діяльності малих підприємницьких структур: дис. ... канд. економ. наук: 08.04.01. Ірпінь, 2004. 207 с. С. 9.

² Фінансове право: підручник / М. П. Кучерявенко, Д. О. Білінський, О. О. Дмитрик та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф. М. П. Кучерявенка. Х.: Право, 2013. 400 с. С. 6

1.2. Види правопорушень та їх причини у фінансовій сфері

У попередньому підрозділі представленого дослідження нами було з'ясовано сутність такої правової категорії як правопорушення в фінансовій сфері та складові даного визначення. Разом із тим дослідження теоретико-методологічних засад правопорушень у зазначеній сфері суспільного життя буде вважатися неповноцінним без висвітлення питання щодо характеристики їх видів. Отже, наступне, що необхідно з'ясувати задля вирішення поставленого наукового завдання – види правопорушень у фінансовій сфері та охарактеризувати кожен з них.

Так, авторський колектив підручника «Фінансове право» зауважує, що в сфері фінансової діяльності розрізняють три види правопорушень: кримінальні злочини, адміністративні правопорушення та фінансово-правові правопорушення, врегульовані нормами галузі фінансового права¹. Разом із тим, на нашу думку, такий підхід до виокремлення видів правопорушень у фінансовій сфері є не зовсім вірним, так як не в повній мірі розкриває їх. Вважаємо, що для більш повної та всесторонньої характеристики видів зазначених правопорушень, необхідно навести конкретні критерії їх класифікації. У цьому контексті зауважимо, що слово «класифікація» походить від латинської мови з сполучення слів «classis», що означає розряд і «ficatio», від «facio» роблю. При цьому в сучасній українській мові воно вживається за значення системи розподілу предметів, явищ або понять на класи, групи тощо за спільними ознаками, властивостями². З точки зору філософії, класифікація являє собою розбиття множини (класу) об'єктів на підмножини (підкласи) за певними ознаками³. В юридичній енциклопедичній

---

¹ Фінансове право: підручник / відп. ред. О. П. Гетманець. Х.: Еспада, 2008. 416 с. С. 126.

² Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD)/уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с. С. 544.

³ Философский энциклопедический словарь. 2-е изд. / редкол.: С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичев и др. М.: Сов. энциклопедия, 1989. 815 с. С. 259.

літературі оперують терміном «наукова класифікація», під яким розуміють властивості об'єкта поставлені в функціональну зв'язок з його положенням у певній системі. Наукова класифікація, зауважує авторський колектив шеститомної юридичної енциклопедії, виражає систему законів, властивих відповідній галузі дійсності. Вона являє собою систему супідрядних понять (класів об'єктів) тієї або іншої галузі знань чи діяльності людини, що використовуються як засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями чи класами об'єктів¹. При цьому розрізняють штучну та природну класифікацію. На відміну від штучної (в її основі, як правило, лежать несуттєві ознаки об'єкта), в природній класифікації (систематики) максимальну кількість істотних ознак об'єкта визначається його положенням у системі².

Класифікація правопорушень у фінансовій сфері може здійснюватися за багатьма критеріями. Так, в залежності від ступеня суспільної небезпеки та заподіяної шкоди, правопорушення в фінансовій сфері можна класифікувати на:

1) кримінальні правопорушення або злочини. Говорячи про кримінальні злочини (правопорушення) в фінансовій сфері необхідно зазначити, що згідно зі ст. 11 Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року (далі – КК України), злочином є передбачене КК України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину³. Злочин, зауважує С. І. Селецький у своєму підручнику «Кримінальне право України. Загальна частина», у тому числі в фінансовій сфері, як і будь-яке інше правопорушення, є вчинком людини. Саме тому, наголошує вчений, йому притаманні всі ті об'єктивні та суб'єктивні властивості, які характеризують будь-яку людську

---

¹ Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; Вид-во «Юридична думка», 2001. Т. 3: К–М. 792 с. С. 115.

² Философский энциклопедический словарь. 2-е изд. / редкол.: С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичев и др. М.: Сов. энциклопедия, 1989. 815 с. С. 259.

³ Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

поведінку: фізичні властивості – той чи інший рух тіла або утримання від нього, використання фізичних, хімічних, біологічних та інших закономірностей навколишнього світу; психологічні властивості – прояви свідомості та волі, мотивація поведінки; її цілеспрямованість¹. Як приклад, кримінальних правопорушень у фінансовій сфері можна навести наступні:

– ст. 210 КК України: нецільове використання бюджетних коштів службовою особою, а так само здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням всупереч Бюджетному кодексу України чи закону про Державний бюджет України на відповідний рік, якщо предметом таких дій були бюджетні кошти у великих розмірах, – караються штрафом від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого;

– ст. 211 КК України: видання службовою особою нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону, якщо предметом таких дій були бюджетні кошти у великих розмірах, – карається штрафом від ста до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до чотирьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років;

– ст. 212 КК України: умисне ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), що входять в систему оподаткування, введених у встановленому законом порядку, вчинене службовою особою підприємства, установи, організації, незалежно від форми власності або особою, що займається підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи чи будь-якою іншою особою, яка зобов'язана їх сплачувати, якщо ці діяння призвели

---

¹ Селецький С. І. Кримінальне право України. Загальна частина: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 248 с. С. 30.

до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у значних розмірах, – карається штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років;

– ст. 212-1 КК України: умисне ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування чи страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, вчинене службовою особою підприємства, установи, організації незалежно від форми власності або особою, яка здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи, чи будь-якою іншою особою, яка зобов'язана його сплачувати, якщо таке діяння призвело до фактичного ненадходження до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування коштів у значних розмірах, – карається штрафом від п'ятисот до тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років¹.

2) адміністративні правопорушення. Характеризуючи адміністративні правопорушення в фінансовій сфері необхідно зазначити, що відповідно до ст. 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (далі – КпАП України) адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права та свободи громадян, на встановлений порядок управління й за яку законом передбачено адміністративну відповідальність². При цьому, авторський колектив підручника «Адміністративне право України» зауважує, що адміністративне правопорушення (проступок), у тому числі в фінансовій сфері, характеризується низкою ознак: це пере-

---

¹ Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

² Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.

дусім діяння, поведінка, вчинок людини, дія чи бездіяльність, а також акт зовнішнього вияву ставлення особи до реальної діяльності інших людей, суспільства, держави¹. Так, перелік адміністративних правопорушень у фінансовій сфері міститься в Розділі II «Адміністративне правопорушення і адміністративна відповідальність» Главі 12 «Адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, в галузі фінансів і підприємницької діяльності» КпАП України. Прикладом вищенаведених правопорушень можуть слугувати наступні:

– ст. 163-1 КпАП України: відсутність податкового обліку, порушення керівниками й іншими посадовими особами підприємств, установ, організацій встановленого законом порядку ведення податкового обліку, в тому числі неподання або несвоєчасне подання аудиторських висновків, подання яких передбачено законами України, – тягне за собою накладення штрафу в розмірі від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

– ст. 163-2 КпАП України: неподання або несвоєчасне подання посадовими особами підприємств, установ та організацій платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), – тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб у розмірі від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

– ст. 163-3 КпАП України: невиконання керівниками й іншими посадовими особами підприємств, установ, організацій, включаючи установи Національного банку України, комерційні банки й інші фінансово-кредитні установи, законних вимог посадових осіб органів доходів і зборів, перелічених у підпунктах 20.1.3, 20.1.24, 20.1.30, 20.1.31 пункту 20.1 статті 20 Податкового кодексу України, – тягне за собою попередження або накладення штрафу в розмірі від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

– ст. 163-4 КпАП України: неутримання або неперерахування до бюджету сум податку на доходи фізичних осіб при виплаті

---

¹ Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс: підручник / за заг. ред. академіка НАПрН України О. М. Бандурки. Х.: Золота миля, 2011. 584 с. С. 372.

фізичній особі доходів, перерахування податку на доходи фізичних осіб за рахунок коштів підприємств, установ та організацій (крім випадків, коли таке перерахування дозволено законодавством), неповідомлення або несвоєчасне повідомлення державним податковим інспекціям за встановленою формою відомостей про доходи громадян, – тягне за собою попередження або накладення штрафу на посадових осіб підприємств, установ та організацій, а також на громадян – суб'єктів підприємницької діяльності в розмірі від двох до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

– ст. 164-1 КпАП України: неподання або несвоєчасне подання громадянами декларацій про доходи чи включення до декларацій перекручених даних, неведення обліку або неналежне ведення обліку доходів і витрат, для яких законами України встановлено обов'язкову форму обліку, – тягне за собою попередження або накладення штрафу в розмірі від трьох до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

– ст. 164-2 КпАП України: приховування в обліку валютних та інших доходів, непродуктивних витрат і збитків, відсутність бухгалтерського обліку або ведення його з порушенням встановленого порядку, внесення неправдивих даних до фінансової звітності, неподання фінансової звітності, несвоєчасне або неякісне проведення інвентаризацій грошових коштів і матеріальних цінностей, несвоєчасне подання на розгляд, погодження або затвердження річного фінансового плану підприємства державного сектору економіки та звіту про його виконання, перешкоджання працівникам органу державного фінансового контролю в проведенні ревізій і перевірок, невжиття заходів по відшкодуванню з винних осіб збитків від недостач, розтрат, крадіжок і безгосподарності, – тягнуть за собою накладення штрафу від восьми до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

– ст. 164-12 КпАП України: включення недостовірних даних до бюджетних запитів, що призвело до затвердження необґрунтованих бюджетних призначень або необґрунтованих бюджетних асигнувань; порушення вимог Бюджетного кодексу України при здійсненні попередньої оплати за товари, роботи та послуги за рахунок бюджетних коштів, а також порушення

порядку й термінів здійснення такої оплати; здійснення платежів за рахунок бюджетних коштів без реєстрації бюджетних зобов'язань, за відсутності підтвердних документів чи при включенні до платіжних документів недостовірної інформації, а також безпідставна відмова в проведенні платежу органами, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів; порушення вимог Бюджетного кодексу України при здійсненні витрат державного бюджету (місцевого бюджету) в разі несвоєчасного набрання чинності законом про Державний бюджет України (несвоєчасного прийняття рішення про місцевий бюджет) на відповідний рік, – тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян¹.

3) цивільно-правові правопорушення. Дані правопорушення являють собою суспільно шкідливі вчинки, які полягають у порушенні громадянами й організаціями майнових та особистих немайнових відносин, що складаються між суб'єктами права та становлять для них матеріальну та духовну цінність. При цьому, залежно від характеру цивільно-правового порушення розрізняють:

– договірні правопорушення, що пов'язані з порушенням зобов'язань сторін цивільно-правового договору;

– позадоговірні (деліктні) правопорушення, що пов'язані з недотриманням чи невиконанням вимог цивільно-правових норм².

Так, згідно із ст. 22 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року (далі – ЦК України), особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування. При цьому збитками є:

– втрати, яких особа зазнала в зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки);

– доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода).

---

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.

² Скакун О. Ф. *Теорія держави і права* (Енциклопедичний курс): підручник. Видання 2-е, перероблене і доповнене. Х.: Еспада, 2009. 752 с. С. 600.

Більш того, відповідно до ст. 611 ЦК України в разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема:

– припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання, якщо це встановлено договором або законом, або розірвання договору;

- зміна умов зобов'язання;
- сплата неустойки;
- відшкодування збитків та моральної шкоди¹.

4) дисциплінарне правопорушення. Як зауважують у науково-правових колах, зазначене правопорушення являє собою суспільно шкідливі протиправні діяння, які полягають у невиконанні чи неналежному виконанні робітником, службовцем, солдатом, студентом виробничих, службових, військових або навчальних обов'язків, порушенні правил внутрішнього трудового розпорядку діяльності підприємств, установ, організацій (прогул, пропуски навчальних занять, запізнення на роботу тощо)². На перший погляд може здатися, що дисциплінарні правопорушення не мають відношення до фінансової сфери. Разом із тим, чинним національним законодавством України передбачені випадки, коли дотримання фінансової дисципліни є прямим обов'язком посадової особи. Зокрема, згідно із ст. 121 Бюджетного кодексу України від 8 липня 2010 року (далі – БК України) посадові особи, з вини яких допущено порушення бюджетного законодавства, несуть, зокрема, дисциплінарну відповідальність. При цьому, згідно із ч. 2 ст. 123 зазначеного нормативно-правового акта, керівники органів, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів, несуть персональну відповідальність у разі вчинення ними порушення бюджетного законодавства та невиконання вимог щодо казначейського обслуговування державного та місцевих бюджетів³.

¹ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.

² Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Видання 2-е, перероблене і доповнене. Х.: Еспада, 2009. 752 с. С. 600.

³ Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50–51. Ст. 572.

5) фінансові правопорушення. На даний вид правопорушень у фінансовій сфері слід звернути особливу увагу. Так, у науково-правових колах зустрічаються різні позиції щодо інституту фінансових правопорушень. Зокрема, в науково-правових колах звертають увагу на те, що фінансове правопорушення – це протиправне винне діяння (дія або бездіяльність) колективного або індивідуального суб'єкта правовідносин у сфері фінансової діяльності держави, муніципальних органів влади, за яке законодавством передбачена фінансова відповідальність (фінансові санкції)¹. При цьому слід зауважити, що в науково-правових колах зустрічаються випадки отождолення понять «фінансове правопорушення» та «правопорушення в фінансовій сфері». Разом із тим, як слідує з зазначених нами вище положень правопорушення в фінансовій сфері (порушення фінансового законодавства) є ширшою за своїм змістом категорією за категорію «фінансове правопорушення», так як включає всі види порушень норм фінансового законодавства. Більш того, необхідно звернути увагу на те, що визначення ознак і складу фінансового правопорушення відзначається рядом складнощів, зумовлених відсутністю законодавчого тлумачення фінансово-правової відповідальності². Так, у якості приклада, варто навести вислів авторського колективу підручника «Фінансове право». Зокрема, вчені зауважують, що й дотепер науковці та практики висловлюють протилежні позиції щодо такого інституту як «фінансова відповідальність» (яка настає за вчинення фінансових правопорушень): від визнання фінансово-правової відповідальності самостійний видом юридичної відповідальності до повного заперечення існування цього виду відповідальності³. Разом із тим слід зазначити, що Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року (далі – ПК України)

¹ Фінансове право: підручник / відп. ред. О. П. Гетманець. Х.: Еспада, 2008. 416 с. С. 127.

² Фінансове право: підручник / відп. ред. О. П. Гетманець. Х.: Еспада, 2008. 416 с. С. 126.

³ Фінансове право: підручник / М. П. Кучерявенко, Д. О. Білінський, О. О. Дмитрик та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф. М. П. Кучерявенка. Х.: Право, 2013. 400 с. С. 90

встановив, що за порушення законів з питань оподаткування й іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, окрім кримінальної та адміністративної відповідальності, застосовується також відповідальність фінансова. Більш того, згідно із ст. 111 вищенаведеного нормативно-правового акта, фінансова відповідальність за порушення законів з питань оподаткування й іншого законодавства встановлюється та застосовується згідно з ПК України та іншими законами. Фінансова відповідальність застосовується у вигляді штрафних (фінансових) санкцій (штрафів) та/або пені¹. Як справедливо було зазначено, фінансова відповідальність, будучи лише одним із виявів відповідальності за порушення фінансового законодавства, так само має складний характер, оскільки повинна включати відповідальність у всіх сферах фінансової діяльності держави (у сферах оподаткування, бюджету, грошового обігу, обігу валютних цінностей тощо)².

Таким чином, закріплення на законодавчому рівні такого інституту як «фінансова відповідальність» свідчить і про наявність фінансових правопорушень, внаслідок вчинення яких такий вид відповідальності й настає. Разом із тим, на нашу думку, логічно було б закріпити визначення поняття «фінансове правопорушення» на рівні кодифікованого законодавства, що регулює правовідносини в фінансовій сфері. Як приклад, фінансових правопорушень можна навести наступні:

– ст. 117 ПК України: неподання в строки та у випадках, передбачених ПК України, заяв або документів для взяття на облік у відповідному контролюючому органі, реєстрації змін місцезнаходження чи внесення інших змін до своїх облікових даних, неподання виправлених документів для взяття на облік чи внесення змін, подання з помилками чи в неповному обсязі, неподання відомостей стосовно осіб, відповідальних за ведення бухгалтерського обліку та/або складення податкової звітності, відповідно до вимог встановлених ПК України – тягнуть за собою накладення штрафу

¹ Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.

² Фінансове право: підручник / М. П. Кучерявенко, Д. О. Білінський, О. О. Дмитрик та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф. М. П. Кучерявенка. Х.: Право, 2013. 400 с. С. 91.

на самозайнятих осіб у розмірі 170 гривень, на юридичних осіб, відокремлені підрозділи юридичної особи чи юридичну особу, відповідальну за нарахування та сплату податків до бюджету під час виконання договору про спільну діяльність, – 510 гривень;

– ст. 118 ПК України: неподання банками або іншими фінансовими установами відповідним контролюючим органам в установленій ст. 69 ПК України строк повідомлення про відкриття або закриття рахунків платників податків – тягне за собою накладення штрафу в розмірі 340 гривень за кожний випадок неподання або затримки;

– ст. 119 ПК України: неподання або порушення порядку подання платником податків інформації для формування та ведення Державного реєстру фізичних осіб – платників податків, передбаченого ПК України, – тягнуть за собою накладення штрафу в розмірі 85 гривень;

– ст. 120 ПК України: неподання або несвоєчасне подання платником податків або іншими особами, зобов'язаними нараховувати та сплачувати податки, збори податкових декларацій (розрахунків), – тягнуть за собою накладення штрафу в розмірі 170 гривень, за кожне таке неподання або несвоєчасне подання;

– ст. 121 ПК України: незабезпечення платником податків зберігання первинних документів, облікових та інших реєстрів, бухгалтерської та статистичної звітності, інших документів з питань обчислення і сплати податків і зборів протягом установлених ст. 44 ПК України строків їх зберігання та/або ненадання платником податків контролюючим органам оригіналів документів чи їх копій при здійсненні податкового контролю у випадках, передбачених ПК України, – тягнуть за собою накладення штрафу в розмірі 510 гривень¹.

Отже, за таким критерієм класифікації як ступень суспільної небезпеки та заподіяної шкоди, серед правопорушень у фінансовій сфері можна виділити кримінальні, адміністративні, цивільно-правові, дисциплінарні та фінансові правопорушення. При цьому зауважимо, що вищенаведений критерій класифікації майже

---

¹ Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.

в повній мірі характеризує види правопорушень у досліджуваній сфері, а тому може бути обраний у якості основного. Разом із тим, дослідження вищенаведеного критерію класифікації правопорушень у фінансовій сфері дозволяє виокремити додаткові критерії такої класифікації. Зокрема, мова йде про те, що правопорушення в фінансовій сфері можна класифікувати в залежності від видів юридичної відповідальності, що передбачені за їх вчинення. Як зауважують у науково-правових колах, юридична відповідальність являє собою вид соціальної відповідальності, сутність якої полягає в застосуванні до правопорушників (фізичних та юридичних осіб) передбачених законодавством санкцій, що забезпечуються в примусовому порядку державою. Юридична відповідальність, наголошує авторський колектив великого енциклопедичного юридичного словника, є правовідносинами між державою в особі її органів (суду, спеціальних інспекцій тощо) та правопорушником, до якого застосовуються юридичні санкції з негативними для нього наслідками (позбавлення волі, штраф, відшкодування шкоди тощо)¹. До ознак юридичної відповідальності в науково-правових колах відносять те, що вона:

- передбачає, що суб'єктом юридичної відповідальності є деліктоздатна особа;
- виникає з факту правопорушення як результату недодержання фізичними або юридичними особами встановлених законом заборон;
- виражається в обов'язку особи зазнавати конкретних виду та міри позбавлення благ психологічного, організаційного та майнового характеру;
- настає лише за вчинення правопорушення;
- здійснюється компетентним органом у суворій відповідності до закону;
- реалізується у відповідних процесуальних формах.

Метою юридичної відповідальності є наявність можливостей безперешкодного здійснення суб'єктивних прав і досягнення правового результату правомірною поведінкою суб'єктів (учасників)

---

¹ Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. К.: Юрид. думка, 2007. 992 с. С. 105.

суспільних відносин¹. Говорячи про види юридичної відповідальності, в тому числі за правопорушення в фінансовій сфері, варто зазначити, що згідно із п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України виключно законами України визначаються засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них². У цьому контексті слід звернути увагу на те, що конституційні положення не виключають існування інших видів юридичної відповідальності. Зокрема, Конституційний Суд України в своєму рішенні «у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб)» від 30 травня 2001 року № 7-рп/2001 постановив, що положення п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України треба розуміти так, що ним безпосередньо не встановлюються види юридичної відповідальності. За цим положенням виключно законами України визначаються засади цивільно-правової відповідальності, а також діяння, що є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями як підстави кримінальної, адміністративної, дисциплінарної відповідальності, та відповідальність за такі діяння. Зазначені питання не можуть бути предметом регулювання підзаконних нормативно-правових актів³. З аналізу вищенаведеного рішення Конституційного Суду України

---

¹ Скаун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Видання 2-е, перероблене і доповнене. Х.: Еспада, 2009. 752 с. С. 604–607.

² Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

³ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб) від 30 травня 2001 р. № 7-рп/2001. *Офіційний вісник України*. 2001. № 24. Ст. 1076.

здається можливим дійти висновку, що окрім встановлених в Конституції України існують інші види юридичної відповідальності.

Отже, в залежності від видів юридичної відповідальності, що передбачена за вчинення правопорушень у фінансовій сфері, останні можна класифікувати на правопорушення, за які встановлена:

1) кримінальна відповідальність – вид юридичної відповідальності, суть якої полягає в застосуванні судом від імені держави до особи, що вчинила злочин, державного примусу в формі покарання¹;

2) адміністративна відповідальність, під якою слід розуміти накладення на правопорушників загальнообов'язкових правил, які діють у державному управлінні, адміністративних стягнень, що тягнуть за собою для цих осіб обтяжливі наслідки матеріального чи морального характеру²;

3) цивільно-правова відповідальність – вид юридичної відповідальності, суть якої полягає в настанні передбачених цивільно-правової нормою негативних майнових наслідків, які завжди є для правопорушника додатковим майновим обтяженням, виражає осуд державою та суспільством протиправної поведінки правопорушника³;

4) дисциплінарна відповідальність – вид юридичної відповідальності, яка полягає в обов'язку працівника відповідати перед роботодавцем за дисциплінарний проступок і зазнавати дисциплінарних санкцій, передбачених законодавством про працю⁴;

---

¹ Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; К.: Вид-во «Юридична думка», 2011. Т. 1: А–Г. 656 с. С. 427.

² Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс: підручник / за заг. ред. академіка НАПрН України О. М. Бандурки. Х.: Золота миля, 2011. 584 с. С. 368.

³ Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; К.: Вид-во «Юридична думка», 2011. Т. 1: А–Г. 656 с. С. 430.

⁴ Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; К.: Вид-во «Юридична думка», 2011. Т. 1: А–Г. 656 с. С. 425.

5) фінансова відповідальність, сутність якої була розкрита нами вище.

Окрім вищенаведеного, правопорушення у фінансовій сфері можна класифікувати в залежності від об'єкта фінансової діяльності¹ на:

1) бюджетне правопорушення. При цьому варто зазначити, що термін «бюджетне правопорушення» був закріплений на законодавчому рівні в ст. 116 Бюджетного кодексу України від 21 червня 2001 року. Зокрема, відповідно до вищенаведеної норми під бюджетним правопорушенням визнавалось недотримання учасником бюджетного процесу встановленого Бюджетним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами порядку складання, розгляду, затвердження, внесення змін, виконання бюджету чи звіту про виконання бюджету². Разом із тим, з прийняттям чинного БК України, вищенаведений термін був замінений терміном «порушення бюджетного законодавства». Так, відповідно до ст. 116 БК України порушенням бюджетного законодавства визнається порушення учасником бюджетного процесу встановлених БК України чи іншим бюджетним законодавством норм щодо складання, розгляду, затвердження, внесення змін, виконання бюджету та звітування про його виконання, а саме:

- включення недостовірних даних до бюджетних запитів;
- порушення встановлених термінів подання бюджетних запитів або їх неподання;
- визначення недостовірних обсягів бюджетних коштів при плануванні бюджетних показників;
- планування надходжень або витрат державного бюджету (місцевого бюджету), не віднесених до таких БК України чи законом про Державний бюджет України;

---

¹ Фінансове право: підручник / відп. ред. О. П. Гетманець. Х.: Еспада, 2008. 416 с. С. 127–128.

² Бюджетний кодекс України: Закон України від 21 червня 2001 р. № 2542-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 37–38. Ст. 189. (втрапив чинність).

– порушення встановленого порядку або термінів подання проекту закону про Державний бюджет України (проекту рішення про місцевий бюджет) на розгляд Верховної Ради України (Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевої ради);

– порушення встановленого порядку або термінів розгляду проекту та прийняття закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет);

– прийняття рішення про місцевий бюджет з порушенням вимог БК України чи закону про Державний бюджет України (в тому числі щодо складання бюджету в частині міжбюджетних трансфертів, доходів і видатків місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів);

– порушення вимог БК України щодо затвердження державного бюджету (місцевого бюджету) з дефіцитом або профіцитом;

– включення до складу спеціального фонду бюджету надходжень з джерел, не віднесених до таких БК України чи законом про Державний бюджет України;

– зарахування доходів бюджету на будь-які рахунки, крім єдиного казначейського рахунка (за винятком коштів, що отримуються установами України, які функціонують за кордоном), а також акумулювання їх на рахунках органів, що контролюють справляння надходжень бюджету;

– зарахування доходів бюджету до іншого, ніж визначено БК України чи законом про Державний бюджет України, бюджету, в тому числі внаслідок здійснення поділу податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів між бюджетами з порушенням визначених розмірів;

– здійснення державних (місцевих) запозичень, надання державних (місцевих) гарантій з порушенням вимог БК України;

– прийняття рішень, що призвели до перевищення граничних обсягів державного (місцевого) боргу чи граничних обсягів надання державних (місцевих) гарантій;

– розміщення тимчасово вільних коштів бюджету з порушенням вимог БК України;

– створення позабюджетних фондів, порушення вимог БК України щодо відкриття позабюджетних рахунків для розміщення бюджетних коштів;

– порушення порядку або термінів подання, розгляду та затвердження кошторисів та інших документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету, затвердження в кошторисах показників, не підтверджених розрахунками та економічними обґрунтуваннями;

– порушення порядку або термінів подання та затвердження паспортів бюджетних програм (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі)¹;

– інші випадки, встановлені БК України.

2) податкове правопорушення. Відповідно до ст. 109 ПК України податковими правопорушеннями є протиправні діяння (дія чи бездіяльність) платників податків, податкових агентів, та/або їх посадових осіб, а також посадових осіб контролюючих органів, що призвели до невиконання або неналежного виконання вимог, установлених ПК України та іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи. При цьому вчинення платниками податків, їх посадовими особами та посадовими особами контролюючих органів порушень законів з питань оподаткування та порушень вимог, встановлених іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, тягне за собою відповідальність, передбачену ПК України та іншими законами України².

3) банківське правопорушення. Відповідно до ст. 73 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року в разі порушення банками або іншими особами, які можуть бути об'єктом перевірки Національного банку України відповідно банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку України, його вимог або здійснення

---

¹ Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50–51. Ст. 572.

² Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.

ризикової діяльності, яка загрожує інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, застосування іноземними державами або міждержавними об'єднаннями або міжнародними організаціями санкцій до банків чи власників істотної участі в банках, що становлять загрозу інтересам вкладників чи інших кредиторів банку та/або стабільності банківської системи, Національний банк України адекватно вчиненому порушенню або рівню такої загрози має право застосувати заходи впливу¹.

4) валютне правопорушення. Так, відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19 лютого 1993 року незаконні скуповування, продаж, обмін чи використання валютних цінностей як засобу платежу або як застави, тобто вчинення цих дій без відповідного дозволу (ліцензії), якщо відповідно до зазначеного Декрету та інших актів валютного законодавства наявність такого дозволу (ліцензії) є обов'язковою, тягнуть за собою адміністративну або кримінальну відповідальність згідно з чинним законодавством України².

5) правопорушення в сфері загальнообов'язкового державного пенсійного та соціального страхування. Відповідно до ст. 28 Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14 січня 1998 року роботодавці несуть відповідальність за шкоду, заподіяну застрахованим особам або страховикам внаслідок невиконання або неналежного виконання своїх обов'язків із загальнообов'язкового державного соціального страхування, відповідно до законодавства³.

---

¹ Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5–6. Ст. 30.

² Про систему валютного регулювання і валютного контролю: Декрет Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 р. № 15-93. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 14. Ст. 184.

³ Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14 січня 1998 р. № 16/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 23. Ст. 121.

Таким чином, на підставі вищенаведеного здається можливим дійти висновку стосовно того, що правопорушення в фінансовій сфері є доволі складним явищем і включає в себе декілька видів правопорушень, котрі можна класифікувати за рядом критеріїв:

1) залежно від ступеня суспільної небезпеки та заподіяної шкоди правопорушення в фінансовій сфері на:

- кримінальні правопорушення або злочини;
- адміністративні правопорушення;
- цивільно-правові правопорушення;
- дисциплінарне правопорушення;
- фінансові правопорушення.

2) у залежності від видів юридичної відповідальності, що передбачена за вчинення правопорушень у фінансовій сфері на правопорушення, за які встановлена:

- кримінальна відповідальність;
- адміністративна відповідальність;
- цивільно-правова відповідальність;
- дисциплінарна відповідальність;
- фінансова відповідальність.

3) у залежності від об'єкту фінансової діяльності:

- бюджетне правопорушення;
- податкове правопорушення;
- банківське правопорушення;
- валютне правопорушення;
- правопорушення в сфері загальнообов'язкового державного пенсійного та соціального страхування.

Причому доводиться констатувати, що станом на сьогодні законодавче регулювання правовідносин у фінансовій сфері є недосконалим і неповним, оскільки залишається відкритим питання щодо визначення понять «правопорушення в фінансовій сфері» та «фінансові правопорушення». Зазначене безумовно негативним чином впливає як на інститут фінансових правопорушень зокрема, так і на інститут порушень у фінансовій сфері взагалі.

1.3. Природа принципів адміністративно-правового забезпечення протидії правопорушенням у фінансовій сфері

З'ясування сутності, особливостей застосування та видів принципів здійснення діяльності уповноважених суб'єктів із протидії правопорушенням безумовно має першорядне значення в питанні висвітлення теоретико-методологічних засад такої діяльності. При цьому варто підкреслити, що про важливість принципів як первинних засад здійснення будь-якої легітимної діяльності свідчить хоча б наведення їх переліку на початку відповідного нормативно-правового акта, що здійснює правове регулювання той чи іншої сфери суспільного життя.

Хоча, як ми зазначали вище, перелік принципів, на яких побудована та чи інша діяльність наводиться, як правило, на початку відповідного нормативно-правового акта, свого законодавчого закріплення саме поняття «принцип» не отримало. Дивлячись на те, що даним терміном оперують ще з давніх часів, таке положення справ, на нашу думку, виглядає вкрай незрозумілим. Так, слово «принцип» в перекладі з латинської мови (*principium*) означає основні, найзагальніші, вихідні положення, засоби, правила, що визначають природу та соціальну сутність явища, його спрямованість і найсуттєвіші властивості¹. Зокрема, ще Арістотель розуміє принцип в об'єктивному сенсі як першу причину: те, виходячи з чого щось існує та буде існувати². Якщо ж брати сучасне розуміння поняття «принцип», то авторський колектив великого тлумачного словника сучасної української мови тлумачать його в наступних значеннях:

- основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку;
- переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці;

---

¹ Колодій А. М. Принципи права України: монографія. К.: Юрінком Інтер, 1998. 208 с. С. 17.

² Философский энциклопедический словарь. М.: ИНФРА-М, 2012. 576 с. С. 363.

– особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось¹.

Зважаючи на специфіку нашого дослідження, для нас найбільший інтерес представляють позиції вчених-правознавців щодо сприйняття поняття «принцип». Так, з точки зору авторського колективу шеститомної юридичної енциклопедії, «принципи» являють собою основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю та відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього й міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації². У цьому контексті варто зазначити, що вищенаведене визначення досліджуваного поняття в більшій мірі відповідає позиціям щодо його сприйняття, які панують у науково-правових колах. Зокрема, на думку Д. С. Слінька, принцип – це закріплені в правових нормах керівні початки, що відображають характер та основні специфічні властивості окремої його галузі³. М. І. Іншин під поняттям «принципи» розуміє керівні ідеї, базові та визначально перші положення, основні правила поведінки, центральні поняття, основи системи⁴. О. Ф. Скакун звертає увагу на те, що до характерних рис правових принципів відносять те, що вони:

– виступають відправним началом при вирішенні конкретних юридичних справ, особливо при застосуванні аналогії закону в разі наявності прогалин у законодавстві;

---

¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с. С. 1125.

² Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; Вид-во «Юридична думка», 2003. Т. 5: П–С. 736 с. С. 110–111.

³ Слінько Д. С. Реформування принципу змагальності та диспозитивності. *Форум права*. 2008. № 2. С. 442–446. С. 443. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-2/08sdsztd.pdf>.

⁴ Іншин М. І. Правове регулювання службово-трудої діяльності державних службовців як особливої категорії зайнятого населення України: навчальний посібник. Х.: Вид-во «ФІНН», 2010. 672 с. С. 74–75.

- виступають як загальне мірило поведінки, не вказуючи права й обов'язки;
- мають вищий рівень абстрагованості від регульованих відносин, звільнені від конкретики та подробиць;
- є стрижнем усієї системи права, додають праву логічності, послідовності, збалансованості;
- розчиняються в безлічі норм, пронизуючи всю правову матерію, виводяться із неї;
- є позитивним зобов'язанням й як таке набувають якостей особливого рівня права, що постає над рівнем норм, визначають їх ціннісну орієнтацію (спрямованість);
- не мають способів регулювання, їх провідним елементом є повинність (те, що повинно бути), яка безпосередньо відображає існуючу в конкретному суспільстві систему цінностей та обґрунтовується нею¹.

Отже, на підставі наведених вище позицій здається можливим надати авторське визначення поняття «принципи протидії правопорушенням у фінансовій сфері», під якими слід розуміти закріплені на нормативно-правовому рівні керівні засади, на основі яких здійснюється така діяльність².

Продовжуючи дослідження принципів протидії правопорушенням у фінансовій сфері варто зазначити, що така діяльність, у першу чергу, ґрунтується на так званих загально-правових принципах, серед яких доречно виокремити верховенство права та законність. Так, говорячи про принцип верховенства права слід наголосити, що він безпосередньо походить з конституційних положень. Зокрема, згідно із ч. 1 ст. 8 Основного Закону в Україні визнається та діє принцип верховенства права³. Конституційний Суд України в своєму рішенні «у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності

---

¹ Скаун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / пер. з рос. Х.: Консум, 2006. 656 с. С. 221–222.

² Заяць О. С. Принципы противодействия правонарушениям в финансовой сфере. *Право и Политика: научно-методический журнал*. 2016. № 1. С. 77–82.

³ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання)» від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 під час тлумачення вищенаведеного конституційного положення зауважив, що верховенство права являє собою панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення в правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема в закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства¹. Варто зазначити, що законодавча регламентація принципу верховенства права зазнала оновлення з прийняттям Кодексу адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (далі КАС України), згідно зі ст. 8 якого, суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого зокрема людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави².

Окрім наведеного, розглядаючи принцип верховенства права як найголовніший принцип протидії правопорушенням у фінансовій сфері, варто зазначити, що його застосування передбачає врахування практики Європейського суду з прав людини. При цьому нормативно-правовим актом, що регулює відносини, які виникають у зв'язку з обов'язком нашої держави виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини є Закон України «Про виконання рішень та

---

¹ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004. *Офіційний вісник України*. 2004. № 45. Ст. 2975.

² Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, 37. Ст. 446.

застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року. Так, відповідно до ст. 17 наведеного нормативно-правового акта суди застосовують при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та практику Європейського суду з прав людини як джерело права¹. Таким чином, можна стверджувати, що принцип верховенства права як одним з найголовніших принципів протидії правопорушенням у фінансовій сфері означає, що зазначена діяльність повинна бути побудована відповідно до міжнародних стандартів, з урахуванням того, що права, свободи й інтереси особи є найвищими цінностями в нашій державі, визначають її зміст і спрямованість і не в якому разі не можуть бути безпідставно порушені або обмежені².

Принцип законності як і верховенство права бере свій початок з положень Конституції України, згідно із ч. 2 ст. 19 якої, органи державної влади й органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України³. На нашу думку, дуже вдалою є законодавча регламентація принципу законності, що передбачена в положеннях згаданого нами вище КАС України. Так, відповідно до ст. 9 вищенаведеного нормативно-правового акта суд при вирішенні справи керується принципом законності, відповідно до якого:

– суд вирішує справи відповідно до Конституції та законів України, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

– суд застосовує інші нормативно-правові акти, прийняті відповідним органом на підставі, в межах повноважень і в спосіб, передбачені Конституцією та законами України.

---

¹ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.

² Заяць О. С. Принципы противодействия правонарушениям в финансовой сфере. *Право и Политика: научно-методический журнал*. 2016. № 1. С. 77–82.

³ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

При цьому, в разі невідповідності нормативно-правового акта Конституції України, закону України, міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або іншому правовому акту суд застосовує правовий акт, який має вищу юридичну силу. У разі виникнення в суду сумніву під час розгляду справи щодо відповідності закону чи іншого правового акта Конституції України, вирішення питання про конституційність якого належить до юрисдикції Конституційного Суду України, суд звертається до Верховного Суду України для вирішення питання стосовно внесення до Конституційного Суду України подання щодо конституційності закону чи іншого правового акта. Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлені інші правила, ніж ті, що встановлені законом, то застосовуються правила міжнародного договору. У разі відсутності закону, що регулює відповідні правовідносини, суд застосовує закон, що регулює подібні правовідносини (аналогія закону), а за відсутності такого закону суд виходить із конституційних принципів і загальних засад права (аналогія права)¹. Як слідує з вищенаведеного, застосування принципу законності, в тому числі під час здійснення протидії правопорушенням у фінансовій сфері, передбачає наявність таких правових інститутів як аналогія закону й аналогія права. Так, аналогія закону – це вирішення конкретної юридичної справи на основі правової норми, розрахованої не на даний, а на схожий випадок. Аналогія закону дає можливість вирішувати конкретну життєву ситуацію за відсутності норми, яка її безпосередньо регламентує, на основі іншої норми цієї ж або іншої галузі права, яка регулює аналогічні або близькі за змістом відносини². У процесі застосування аналогії закону мають бути дотриманні вимоги, а саме:

---

¹ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, 37. Ст. 446.

² Заяць О. С. Принципы противодействия правонарушениям в финансовой сфере. *Право и Политика: научно-методический журнал*. 2016. № 1. С. 77–82.

– потрібно визначити, що ситуація, яка потребує вирішення, має юридичний характер та повинна бути врегульована правовими засобами;

– необхідно переконатися, що в чинному законодавстві відсутня норма, яка безпосередньо може врегулювати даний випадок і на основі якої слід вирішити справу;

– необхідно визначити норму права, яка регулює аналогічні випадки, та на її основі вирішити справу;

– дати мотивоване обґрунтування причин застосування аналогії закону саме в певному конкретному випадку¹.

При цьому, в разі якщо розглядати принцип законності в діяльності таких суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері як суди загальної юрисдикції, варто привести Постанову Пленуму Верховного Суду України «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» від 1 листопада 1996 року № 9. Зокрема, відповідно до зазначеного вище рішення оскільки Конституція України, як зазначено в її ст. 8, має найвищу юридичну силу, а її норми є нормами прямої дії, суди при розгляді конкретних справ мають оцінювати зміст будь-якого закону чи іншого нормативно-правового акта з точки зору його відповідності Конституції й у всіх необхідних випадках застосовувати Конституцію як акт прямої дії. Судові рішення мають ґрунтуватись на Конституції, а також на чинному законодавстві, яке не суперечить їй. У разі невизначеності в питанні про те, чи відповідає Конституції України застосований закон або закон, який підлягає застосуванню в конкретній справі, суд за клопотанням учасників процесу або за власною ініціативою зупиняє розгляд справи і звертається з мотивованою ухвалою (постановою) до Верховного Суду України, який відповідно до ст. 150 Конституції може порушувати перед Конституційним Судом України питання про відповідність Конституції законів та інших нормативно-правових актів². Таке рішення може прийняти суд першої, каса-

¹ Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України. 2-ге вид., перероб. і допов. / за заг. ред. І. Х. Темкіжева (кер. авт. кол.). К.: Юрінком Інтер, 2013. 720 с. С. 53–54.

² Заяць О. С. Принципы противодействия правонарушениям в финансовой сфере. *Право и Политика: научно-методический журнал*. 2016. № 1. С. 77–82.

ційної чи наглядової інстанції в будь-якій стадії розгляду справи. При цьому суд безпосередньо застосовує Конституцію в разі:

- коли зі змісту норм Конституції не випливає необхідність додаткової регламентації її положень законом;
- коли закон, який був чинним до введення в дію Конституції чи прийнятий після цього, суперечить їй;
- коли правовідносини, що розглядаються судом, законом України не врегульовано, а нормативно-правовий акт, прийнятий Верховною Радою або Радою міністрів Автономної Республіки Крим, суперечить Конституції України;
- коли укази Президента України, які внаслідок їх нормативно-правового характеру підлягають застосуванню судами при вирішенні конкретних судових справ, суперечать Конституції України¹.

У свою чергу, аналогія права – це застосування щодо суспільних відносин, не регламентованих у правовому порядку безпосередньо, загальних принципів національної чи міжнародної системи права, які визначають «ratio legis». При цьому, в Україні аналогія права має допоміжний характер та обмежену сферу застосування, яка звужується в процесі розвитку та вдосконалення законодавства. Важливо вказати на те, що аналогія права в усіх випадках застосування має індивідуальний характер. Вона служить одним із засобів регулювання відносин за наявності прогалин у праві, але не є засобом подолання цих прогалин².

Отже, принцип законності як принцип протидії правопорушенням у фінансовій сфері передбачає, що уповноважені на здійснення такої діяльності суб'єкти в своїх діях повинні ґрунтуватись тільки на положеннях відповідних нормативно-правових актів, враховуючи при цьому їх ієрархічний взаємозв'язок та юридичну силу.

---

¹ Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: постановою Пленуму Верховного Суду України від 1 листопада 1996 р. № 9. *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. 2002. № 8

² Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; К.: Вид-во «Юридична думка», 2011. Т. 1: А–Г. 656 с. С. 105.

У зв'язку із тим, що в межах кримінального провадження реалізуються заходи спрямовані на протидію злочинності, в тому числі в фінансовій сфері, доречним є виокремлення принципів, на яких побудована така діяльність. Так, у ст. 7 (загальні засади кримінального провадження) Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року (далі – КПК України) окрім розглянутих нами вище принципів верховенства права та законності також виокремлюються наступні принципи:

- рівність перед законом і судом;
- повага до людської гідності;
- забезпечення права на свободу й особисту недоторканність;
- недоторканність житла чи іншого володіння особи;
- таємниця спілкування;
- невтручання в приватне життя;
- недоторканність права власності;
- презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини;
- свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї;
- заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне й те саме правопорушення;
- забезпечення права на захист;
- доступ до правосуддя й обов'язковість судових рішень;
- змагальність сторін і свобода в поданні ними суду своїх доказів та в доведенні перед судом їх переконливості;
- безпосередність дослідження показань, речей і документів;
- забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності;
- публічність;
- диспозитивність;
- гласність і відкритість судового провадження та його повне фіксування технічними засобами;
- розумність строків;
- мова, якою здійснюється кримінальне провадження¹.

---

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. Ст. 1370.

Окрім вищенаведеного варто зазначити, що протидія порушенням у фінансовій сфері здійснюється також за допомогою реалізації уповноваженими законодавством суб'єктами відповідних контрольних заходів. При цьому, згідно із ст. 3 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 5 квітня 2007 року основними принципами державного нагляду (контролю) в сфері господарської діяльності є:

- пріоритетності безпеки в питаннях життя та здоров'я людини, функціонування й розвитку суспільства, середовища проживання та життєдіяльності перед будь-якими іншими інтересами й цілями в сфері господарської діяльності;

- підконтрольності та підзвітності органу державного нагляду (контролю) відповідним органам державної влади;

- рівності прав і законних інтересів всіх суб'єктів господарювання;

- гарантування прав суб'єкту господарювання;

- об'єктивності та неупередженості здійснення державного нагляду (контролю), неприпустимості проведення перевірок суб'єктів господарювання за анонімними й іншими необґрунтованими заявами, а також невідворотності відповідальності осіб за подання таких заяв;

- здійснення державного нагляду (контролю) лише за наявності підстав і в порядку, визначених законом;

- відкритості, прозорості, плановості та системності державного нагляду (контролю);

- неприпустимості дублювання повноважень органів державного нагляду (контролю) та неприпустимості здійснення заходів державного нагляду (контролю) різними органами державного нагляду (контролю) з одного й того самого питання;

- невтручання органу державного нагляду (контролю) в статутну діяльність суб'єкта господарювання, якщо вона здійснюється в межах закону;

- відповідальності органу державного нагляду (контролю) та його посадових осіб за шкоду, заподіяну суб'єкту господарювання внаслідок порушення вимог законодавства;

- дотримання умов міжнародних договорів України;
- незалежності органів державного нагляду (контролю) від політичних партій і будь-яких інших об'єднань громадян;
- наявності одного органу державного нагляду (контролю) в складі центрального органу виконавчої влади¹.

Звичайно, зважаючи на специфіку суспільних відносин, що регламентовані вищенаведеними нормативно-правовими актами, не всі із зазначених принципів будуть застосовані під час протидії правопорушенням у фінансовій сфері. Більш того аналіз зазначених вище актів законодавства дає змогу дійти висновку, що деякі з вказаних у них принципи в більшій мірі схожі й виражають одну сутність засад відповідної діяльності. Разом із тим деякі з них доречно розглядати як принципи протидії правопорушенням у фінансовій сфері². Зокрема, до таких принципів, на нашу думку, можна віднести:

1) рівність прав і свобод суб'єктів щодо яких здійснюються заходи із протидії правопорушенням у фінансовій сфері. Так, в українській мові слово «рівність» тлумачать як рівне становище людей у суспільстві, що виражається в однаковому ставленні до засобів виробництва й у користуванні тими самими політичними та громадськими правами³. Як зауважують філософи, соціальна рівність є характеристикою, що визначає суспільний стан, складовою частиною багатьох соціальних ідеалів. Соціальна та політична рівність пов'язана зазвичай з володінням рівними правами. Рівність становить конститутивну ознаку справедливості (рівний підхід).

---

¹ Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 5 квітня 2007 р. № 877-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 29. Ст. 389.

² Заяць О. С. Принципи протидії правопорушенням в фінансовій сфері. *Право и Политика: научно-методический журнал*. 2016. № 1. С. 77–82.

³ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с. С. 1224.

Найважливішою суспільною функцією рівності є порівняння соціального та політичного статусу окремих індивідів і груп. При цьому критичний потенціал поняття «рівність» обумовлює його активну (часто революційну) роль в історичному процесі¹. Окрім цього в юридичній енциклопедичній літературі, рівність визначають як один з основоположних принципів конституційного статусу людини та громадянина. Даний принцип передбачений конституціями та законами більшості країн і міжнародно-правовими актами². Більш того, в зазначеній літературі оперують терміном «рівноправність», під яким розуміють конституційний принцип, за яким усі однойменні суб'єкти права, насамперед громадяни, мають рівні юридичні права незважаючи на вік, стать, расову приналежність, національність, політичні та релігійні переконання, соціальний, майновий стан тощо. При цьому наголошується на тому, що рівноправність має дві форми рівності. По-перше, всі є рівними перед законом, а по-друге, закон є єдиним для всіх громадян³.

Отже, основи принципу рівності прав і свобод суб'єктів щодо яких здійснюються заходи із протидії правопорушенням у фінансовій сфері беруть свій початок з конституційних положень, відповідно до яких громадяни мають рівні конституційні права та свободи й є рівними перед законом. При цьому не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного

---

¹ Философский энциклопедический словарь. 2-е изд. / редкол.: С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичев и др. М.: Сов. энциклопедия, 1989. 815 с. С. 534.

² Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; Вид-во «Юридична думка», 2003. Т. 5: П–С. 736 с.С. 329.

³ Сучасна правова енциклопедія. 2-ге вид., перероб. і допов. / О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, В. С. Ковальський та ін.; за заг. ред. О. В. Зайчука; Ін-т законодавства Верховної Ради України. К.: Юрінком Інтер, 2013. 408 с. С. 315.

та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками¹. Більш того рівність прав жінки та чоловіка забезпечується:

- наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності;
- у здобутті освіти та професійній підготовці;
- у праці та винагороді за неї;
- спеціальними заходами щодо охорони праці та здоров'я жінок, а також встановленням пенсійних пільг;
- створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством;
- правовим захистом, матеріальною та моральною підтримкою материнства й дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям².

Таким чином, відповідно до вищенаведеного принципу протидія правопорушенням у фінансовій сфері повинна здійснюватись неупереджено, без урахування положення особи в суспільстві, її переконань, віросповідання, статті тощо.

2) повага до людської гідності. Гідність, як зауважує авторський колектив великого тлумачного словника сучасної української мови, являє собою сукупність рис, що характеризують позитивні моральні якості³. З точки зору філософії, гідність – це поняття, що позначає громадянську або моральну чесноту, що передбачає відповідність людини визнаним вимогам до громадянської позиції (статусу) людини або моральним суспільним приписам. Розрізняють зовнішню та внутрішню гідність, коли людину оцінюють як гідну й коли

---

¹ Заяць О. С. Принципы противодействия правонарушениям в финансовой сфере. *Право и Политика: научно-методический журнал*. 2016. № 1. С. 77–82.

² Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

³ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с. С. 236.

вона сама себе саме так оцінює. У моральному плані вирішальне значення відіграє внутрішня гідність, тобто почуття людської гідності: людина отожднює себе із певним суспільним статусом або моральною позицією, які вона вважає конче необхідним для того, щоби бути людиною. У цьому почутті вона отримує надійну основу для свого життя, тому прагне не втратити гідність, засвідчуючи її як собі, так й іншим особам. У психологічному плані усвідомлення людиною своєї гідності передбачає відчуття нею співпадіння епіцентру своєї особистості із своїми уявленнями про людську сутність, відчуття своєї життєвої автономії, рівності – через відмінність – із іншими людьми, свого права на особливу життєву позицію та вчинки¹. У значенні протидії правопорушенням у фінансовій сфері даний принцип знаходить своє вираження в тому, що під час здійснення такої діяльності повинна бути забезпечена повага до людської гідності. Як приклад, можна навести ч. 2 ст. 11 КПК України, відповідно до якої забороняється під час кримінального провадження піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню, вдаватися до погроз застосування такого поводження, утримувати особу в принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність².

3) здійснення заходів із протидії лише на підставах визначених у законодавстві. Даний принцип протидії правопорушенням у фінансовій сфері тісно пов'язаний з принципом законності й означає, що конкретні заходи, за допомогою яких здійснюється така діяльність повинні бути визначені лише в законодавстві. Іншими словами, уповноважені законодавством суб'єкти на здійснення зазначеної протидії не можуть діяти на

---

¹ Петрушенко В. Л. Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції. Львів: «Магнолія 2006», 2011. 352 с. С. 43–44.

² Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. Ст. 1370.

власний розсуд, використовуючи при цьому заходи не передбачені правовими нормами¹. Більш того, в якості прикладу можна привести ч. 4 ст. 4 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», відповідно до якої виключно законами встановлюються:

– органи, уповноважені здійснювати державний нагляд (контроль) у сфері господарської діяльності;

– види господарської діяльності, які є предметом державного нагляду (контролю);

– повноваження органів державного нагляду (контролю) щодо зупинення виробництва (виготовлення) або реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг;

– вичерпний перелік підстав для зупинення господарської діяльності;

– спосіб та форми здійснення заходів здійснення державного нагляду (контролю);

– санкції за порушення вимог законодавства та перелік порушень, які є підставою для видачі органом державного нагляду (контролю) припису, розпорядження або іншого розпорядчого документа².

4) публічність і гласність протидії правопорушенням у фінансовій сфері. Так, авторський колектив великого тлумачного словника сучасної української мови слово «публічність» тлумачать як абстрактне слово до іменнику «публічний», тобто який відбувається в присутності публіки, людей; прилюдний; призначений для широкого відвідування, користування; громадський³. У свою чергу, в юридичній енциклопедичній літе-

---

¹ Заяць О. С. Принципы противодействия правонарушениям в финансовой сфере. *Право и Политика: научно-методический журнал*. 2016. № 1. С. 77–82.

² Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 5 квітня 2007 р. № 877-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 29. Ст. 389.

³ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с. С. 1187

ратурі оперують терміном «публічність судочинства», під яким розуміють принцип кримінального процесу, який означає, що слідчі органи, прокурор і суд (кожен у межах своєї компетенції) зобов'язані діяти в цьому процесі в публічних (загальнонародних, загальнодержавних) інтересах. Ідеться, зокрема, про те, що відповідні державні органи повинні ґрунтувати свої висновки на такій сукупності зібраних і всебічно досліджених доказів, які роблять ті висновки законними та справедливими¹. Більш того, під час дослідження юридичної природи принципу диспозитивності, А. А. Андрушко дійшов висновку, що публічність – це закріплене в процесуальному законодавстві керівна засада, яке зобов'язує органи правосуддя, державної влади та місцевого самоврядування й прокурора при порушенні, розгляді та вирішенні цивільних справ активно використовувати свої повноваження в інтересах держави та суспільства на захист порушених прав та охоронюваних законом прав й інтересів осіб, які беруть участь у справі².

Своєю чергою, слово «гласний» у сучасній українській мові використовують у значенні доступний для широкої громадськості; відкритий; публічний³. Із вищенаведеного визначення слідує, що поняття «гласний» і «публічний» мають синонімічний характер. Разом із тим слід погодитись з Л. А. Савченко, яка під час дослідження правових проблем фінансового контролю в Україні дійшла висновку стосовно того, що поняття «гласність» і «публічність» є різними. Під «гласністю», зауважує вчена, потрібно розуміти обов'язко-

---

¹ Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; Вид-во «Юридична думка», 2003. Т. 5: П–С. 736 с. С. 198–199.

² Андрушко А. В. Принцип диспозитивності цивільного процесуального права України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2002. 201 с. С. 155.

³ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с. С. 244.

вість проходження фінансових документів, висновків про діяльність відповідних контрольних органів через представницькі органи, а «публічність» – це доведення результатів діяльності органів фінансового контролю до відома громадськості¹. Більш того, в юридичній енциклопедичній літературі зауважують, що гласність – один з принципів:

- здійснення демократії, гарантії ефективного функціонування всіх її інститутів;
- діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян;
- реалізації права на інформацію.

Принцип гласності забезпечується насамперед розповсюдженням інформації в усіх сферах суспільного та державного життя через спеціальні інформаційні служби, засоби масової інформації та інші засоби інформування, відкритим (публічним) характером державних органів, органів місцевого самоврядування. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади, а також органи місцевого самоврядування зобов'язані інформувати про свою діяльність і прийняті рішення. Дотримання принципу гласності – одна з основних гарантій конституційного права на інформацію як складової права на свободу слова та думки².

Разом із тим, із приводу вищенаведеного варто зазначити, що протидія правопорушенням у фінансовій сфері не в усіх випадках буде здійснюватися з урахуванням принципів публічності та гласності. У даному випадку мова йде про те, що суб'єкти, які законодавством уповноважені на здійснення досліджуваної діяльності можуть мати справу з інформацією, що становить державну таємницю (секретною інформацією). Так, відповідно до ч. 13 ст. 9 Закону України «Про оперативно-

---

¹ Савченко Л. А. Правові проблеми фінансового контролю в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2002. 454 с. С. 117.

² Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; К.: Вид-во «Юридична думка», 2011. Т. 1: А–Г. 656 с. С. 583.

розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року не підлягають передачі та розголошенню результати оперативно-розшукової діяльності, які відповідно до законодавства України становлять державну таємницю, а також відомості, що стосуються особистого життя, честі, гідності людини. За передачу та розголошення вищенаведених відомостей працівники оперативних підрозділів, а також особи, яким ці відомості були довірені при здійсненні оперативно-розшукової діяльності чи стали відомі по службі або роботі, підлягають відповідальності згідно з чинним законодавством, крім випадків розголошення інформації про незаконні дії, що порушують права людини¹. При цьому, згідно із ст. 1 Закону України «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 року, державна таємниця (секретна інформація) – вид таємної інформації, що охоплює відомості в сфері оборони, економіки, науки та техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки й охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України й які визнані в порядку, встановленому законодавством, державною таємницею та підлягають охороні державою².

Отже, публічність як принцип досліджуваної діяльності означає, що вона здійснюється так би мовити на виду в громадськості, не таємно. У свою чергу, гласність передбачає поінформованість суспільства про здійснювані заходи з протидії правопорушенням у фінансовій сфері, а також право кожної особи знати про рішення, що були прийняті по відношенню до неї в зв'язку із здійсненням такої діяльності.

5) презумпція невинуватості. Говорячи про цей принцип, необхідно зазначити, що він є одним з важливих демократичних принципів сучасного кримінального процесу

---

¹ Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.

² Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 р. № 3855-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 16. Ст. 93.

й забезпечує охорону права особи, виключає необґрунтовані обвинувачення та засудження. Ще в XVIII столітті відомі мислителі (Беккарія, Вольтер та інші) виступили проти ототожнення обвинуваченого з винуватим, проти презумпції винуватості, що існувала в феодальному інквізиційному процесі. У законодавчому порядку принцип презумпції невинуватості вперше був закріплений у французької Декларації прав людини і громадянина 1789 року, а також включений до конституції Франції 1791 року¹. Даний принцип, в тому числі як принцип протидії правопорушенням у фінансовій сфері, розкривається в ст. 17 КПК України, відповідно до якої особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення та не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в порядку, передбаченому законодавством, і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили. При цьому ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні кримінального правопорушення та має бути виправданим, якщо сторона обвинувачення не доведе винуватість особи поза розумним сумнівом².

б) забезпечення права на захист. Даний принцип походить з конституційних положень, відповідно до яких кожен має право на правову допомогу³. Зазначений принцип покликаний забезпечити правовий захист прав особи в судових та інших процесах. Надається кожному, хто потребує правової допомоги та звертається за нею. Здійснюється в формі:

– надання юридичних консультацій і роз'яснень з юридичних питань, усних і письмових довідок щодо законодавства;

---

¹ Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; Вид-во «Юридична думка», 2003. Т. 5: П–С. 736 с. С. 71.

² Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. Ст. 1370.

³ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

- складання заяв, скарг та інших документів, що мають юридичну силу;
- засвідчення копій відповідних документів;
- здійснення представництва в суді й інших державних органах;
- правового забезпечення підприємницької діяльності громадян тощо¹.

Варто зазначити, що у випадках встановлених законодавством, захист прав осіб може бути здійснений на безоплатній основі. Так, відповідно до ст. 3 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» від 2 червня 2011 року право на безоплатну правову допомогу – гарантована Конституцією України можливість громадянина України, іноземця, особи без громадянства, в тому числі біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правову допомогу, а також можливість певної категорії осіб отримати безоплатну вторинну правову допомогу у випадках, передбачених законодавством². Більш того, право на захист може бути реалізовано шляхом отримання зацікавленою особою такого виду соціальних послуг як послуги юридичні. Так, згідно зі ст. 1 Закону України «Про соціальні послуги» від 19 червня 2003 року соціальні послуги – це комплекс заходів з надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, з метою розв’язання їхніх життєвих проблем. У свою чергу, юридичні послуги як різновид послуг соціальних, визначаються як надання консультацій з питань чинного законодавства, здійснення захисту прав та інтересів осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, сприяння застосуванню державного примусу та реалізації юридичної

---

¹ Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. К.: Юрид. думка, 2007. 992 с. С. 682.

² Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 р. № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.

відповідальності осіб, що вдаються до протиправних дій щодо цієї особи (оформлення правових документів, захист прав та інтересів особи, інша правова допомога тощо). При цьому соціальні послуги, в тому числі й юридичні, державними та комунальними суб'єктами, а також іншими суб'єктами, що надають соціальні послуги із залученням бюджетних коштів, в обсягах, визначених державними стандартами соціальних послуг, безоплатно надаються:

– громадянам, які не здатні до самообслуговування в зв'язку з похилим віком, хворобою, інвалідністю та не мають рідних, які повинні забезпечити їм догляд і допомогу;

– громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах у зв'язку з безробіттям і зареєстровані в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, бездомністю, стихійним лихом, катастрофами, особам, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, якщо середньомісячний дохід цих осіб нижчий, ніж встановлений прожитковий мінімум;

– дітям і молоді, які знаходяться в складній життєвій ситуації в зв'язку з інвалідністю, хворобою, сирітством, безпритульністю, малозабезпеченістю, конфліктами та жорстоким ставленням у сім'ї¹.

Отже, відповідно до зазначеного вище принципу особи, по відношенню яких здійснюються будь-які заходи з протидії правопорушенням у фінансовій сфері мають право на захист своїх прав в будь-який спосіб, що не порушує чинне національне законодавством України². Більш того, реалізація даного принципу може бути реалізована на безоплатній основі.

7) забезпечення права на оскарження рішень суб'єктів, які протидіють правопорушенням у фінансовій сфері. Так, згідно

---

¹ Про соціальні послуги: Закон України від 19 червня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 45. Ст. 358.

² Заяць О. С. Принципы противодействия правонарушениям в финансовой сфере. *Право и Политика: научно-методический журнал*. 2016. № 1. С. 77–82.

із ст. 55 Конституції України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб¹. При цьому як постановив Конституційний Суд України в своєму рішенні «у справі за конституційним зверненням громадянки Дзюби Галини Павлівни щодо офіційного тлумачення частини другої статті 55 Конституції України та статті 248-2 Цивільного процесуального кодексу України (справа громадянки Г. П. Дзюби щодо права на оскарження в суді неправомірних дій посадової особи)» від 25 листопада 1997 року № 6-зп кожен, тобто громадянин України, іноземець, особа без громадянства має гарантоване державою право оскаржити в суді загальної юрисдикції рішення, дії чи бездіяльність будь-якого органу державної влади, органу місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їх рішення, дія чи бездіяльність порушують або ущемляють права та свободи громадянина України, іноземця, особи без громадянства чи перешкоджають їх здійсненню, а тому потребують правового захисту в суді. Такі скарги підлягають безпосередньому розгляду в судах незалежно від того, що прийнятим раніше законом міг бути встановлений інший порядок їх розгляду (оскарження до органу, посадової особи вищого рівня по відношенню до того органу та посадової особи, що прийняли рішення, вчинили дії або допустили бездіяльність). Подання скарги до органу, посадової особи вищого рівня не перешкоджає оскарженню цих рішень, дій чи бездіяльності до суду².

¹ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

² Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянки Дзюби Галини Павлівни щодо офіційного тлумачення частини другої статті 55 Конституції України та статті 248-2 Цивільного процесуального кодексу України (справа громадянки Г. П. Дзюби щодо права на оскарження в суді неправомірних дій посадової особи) від 25 листопада 1997 р. № 6-зп. *Офіційний вісник України*. 2003. № 28. Ст. 1377.

Більш того, Конституційний Суд України в своєму рішенні «у справі за конституційним зверненням громадян Проценко Раїси Миколаївни, Ярошенко Поліни Петрівни та інших громадян щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України (справа за зверненнями жителів міста Жовті Води)» від 25 грудня 1997 року № 9-зп постановив, що кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку. Суд не може відмовити в правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їх права та свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав і свобод. Відмова суду в прийнятті позовних та інших заяв, скарг, оформлених відповідно до чинного законодавства, є порушенням права на судовий захист, яке згідно зі статтею 64 Конституції України не може бути обмежене¹. Отже, особи, які вважають, що суб'єкти протидії правопорушенням у фінансовій сфері незаконно та необґрунтовано порушують або обмежують їхні законні права, свободи та інтереси мають право оскаржити такі рішення в поза-судовому порядку та/або в судах загальної юрисдикції.

8) Так, за безпідставне порушення прав, свобод та законних інтересів осіб, суб'єкти протидії правопорушенням у фінансовій сфері можуть нести встановленому чинним національним законодавством України юридичну відповідальність. Як приклад, притягнення до юридичної відповідальності суб'єктів, які протидіють правопорушенням у фінансовій сфері, можна навести положення Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності». Так, відповідно до ст. 9 вищенаведеного

---

¹ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадян Проценко Раїси Миколаївни, Ярошенко Поліни Петрівни та інших громадян щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України (справа за зверненнями жителів міста Жовті Води) від 25 грудня 1997 р. № 9-зп. *Офіційний вісник України*. 1998. № 1. Ст. 25.

нормативно-правового акта шкода, завдана фізичній чи юридичній особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадової або службової особи органу державного нагляду (контролю), відшкодовується за рахунок коштів відповідних бюджетів, передбачених для фінансування цього органу, незалежно від вини такої посадової або службової особи. Посадова або службова особа органу державного нагляду (контролю) несе відповідальність у порядку регресу в розмірі виплаченого з відповідного бюджету відшкодування в зв'язку з незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю такої посадової або службової особи¹.

Таким чином, проведені дослідження принципів протидії правопорушенням у фінансовій сфері дозволяє дійти висновку, що під останніми слід розуміти закріплені на нормативно-правовому рівні керівні засади, на основі яких здійснюється така діяльність. При цьому серед таких принципів варто назвати: верховенство права; законність; рівність прав і свобод; повагу до людської гідності; здійснення заходів із протидії лише на підставах визначених у законодавстві; публічність і гласність такої діяльності; презумпцію невинуватості; забезпечення права на захист, забезпечення права на оскарження рішень суб'єктів, які протидіють правопорушенням у фінансовій сфері; відповідальності зазначених суб'єктів². Звичайно наведений перелік принципів протидії правопорушенням у фінансовій сфері не претендує на абсолютність і завершеність й може бути доповнений, наприклад, у залежності від конкретних заходів, направлених на вирішення завдань такої діяльності.

---

¹ Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 5 квітня 2007 р. № 877-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 29. Ст. 389.

² Заяць О. С. Принципы противодействия правонарушениям в финансовой сфере. *Право и Политика: научно-методический журнал*. 2016. № 1. С. 77–82.

*Розділ 2***СКЛАДОВІ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ
У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ****2.1. Правовий статус суб'єктів протидії правопорушенням
у фінансовій сфері**

Для того, щоб зрозуміти сутність та зміст якоїсь діяльності, механізм її виникнення та протікання, необхідно приділити увагу аналізу суб'єкта (суб'єктів), що її проводить (здійснює).

Отже суб'єкт, базисним для розуміння сутності даної категорії виступає її філософське тлумачення. Сучасні філософія та соціологічні науки розуміють під «суб'єктом» носія предметно-практичної діяльності та пізнання (індивід або соціальна група); джерело активності, спрямованої на об'єкт; індивіда як носія будь-яких властивостей; особистість¹. Г. Шишкофф відмічає, що поняття суб'єкта було відоме із давніх-давен і мало різні змісти, втім сьогодні його сенсом є позначення психолого-гносеологічного «Я», яке протиставляється чомусь іншому – «Не-Я», предмету, об'єкту, або як позначення об'єктивованого Я, тобто індивіда, якому протистоїть, протиставляється об'єкт і який направляє на цей об'єкт своє пізнання або дію, – в цьому відношенні він виступає як «суб'єкт пізнання», «суб'єкт дії»². Однак у деяких сферах суспільного життя, під впливом їх специфіки, поняття суб'єкта може набувати певних особливостей, зокрема це стосується сфери права. Справа у тому, що у філософському контексті індивід (чи їх група) є суб'єктом в силу своєї природи,

¹ Философский энциклопедический словарь / гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. М.: Сов. Энциклопедия, 1983. 840 с. С. 660; Социологический энциклопедический словарь. На русском, английском, немецком, французском и чешском языках / редактор-координатор академик РАН Г. В. Осипов. М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М), 2000. 488 с. С. 351.

² Философский словарь. 22-е новое, переработ. изд. / основан Г. Шмидтом; под ред. Г. Шишкоффа; пер. с нем.; общ. ред. В. А. Малинина. М.: Республика, 2003. 575 с. С. 429.

свого походження, тобто бути джерелом активності, пізнання, виступати носієм предметно-практичної діяльності – це його (індивіда) іманентні властивості. У той час як така властивість, характеристика як «суб'єкт права» не є внутрішньо притаманною індивіду – вона являється зовнішньою даністю. Тобто індивід стає суб'єктом права не через своє походження, свою природу, а в наслідок того, що його таким визнає право, в силу наявності у нього необхідних для цього ознак і властивостей. Навіть, якщо виходити з позиції природно-правової концепції праворозуміння і вважати, що певні, найбільш важливі права, притаманні людині в силу її природи і виникають у неї від самого народження слід констатувати, що ці права стають загальновідомими, такими, що визнаються у державі та захищаються нею, тільки після того, як вони будуть належним чином об'єктивовані та формалізовані, тобто чітко виражені, у відповідних джерелах права. Звідси «суб'єкт права» – це поняття, яке позначає певну юридичну здатність когось або чогось, що виникає у нього внаслідок дії правових норм. Не можна не погодитися із позицією, яку висловлює Г. Еллінек про те, що суб'єкт в юридичному сенсі (розумінні) не є істота або субстанція, а дана ззовні, створена волею правопорядку здатність¹. Сутністю цієї здатності є можливість мати права та нести юридичні обов'язки.

Про зовнішній характер такої якості як «суб'єкт права» свідчить і можливість її використання не лише по відношенню до людини, але й до штучних утворень – юридичних осіб, які не мають власних ані волі, ані свідомості, втім право визнає за такими утвореннями здатність мати права та нести обов'язки. Отже, слід погодитися з М. М. Марченком у тому, що суб'єктами права є особа або організація, за якими держава визнає здатність бути носіями суб'єктивних прав і юридичних обов'язків². Зауважимо, що окрім поняття «суб'єкт права», у правознавстві

¹ Еллінек Г. Общее учение о государстве. СПб., 1908. 210 с. С. 123.

² Марченко М. Н. Теория государства и права: учебник. 2-е изд., перераб. и доп. М.: ТК Велби; Изд-во Проспект, 2004. 640 с. С. 591.

також використовується поняття «суб'єкт правовідносин». Серед правників немає єдиної позиції стосовно того, яким чином співвідносяться ці поняття: є вони тотожними чи самостійними поняттями, якщо самостійними, то яке із них вужче, а яке ширше за змістом? Так, скажімо, С. Ф. Кечек'ян свого часу наголошував, що немає сенсу розрізняти вищезначені поняття, оскільки виступаючи суб'єктом правовідношення особа лише реалізує ту здатність, яка була притаманні їй і раніше і не набуває жодних нових якостей¹. Не вбачають суттєвої різниці між суб'єктами права та суб'єктами правовідносин і ряд інших дослідників судячи із запропонованих ними визначень цих понять. Наприклад, І. П. Голосніченко розмірковуючи про суб'єктів адміністративного права, вважає що ними є учасники правових відносин, які мають суб'єктивні права та виконують юридичні обов'язки². Схожу за своїм сутнісним змістом точку зору висловлює й Мичкевич А. В, який вважає, що суб'єктом права – фізична або юридична особа, яка є учасником національних чи міжнародних правовідносин³.

На нашу думку більш обґрунтованою є позиція дослідників (наприклад, В. Б. Авер'янов, М. І. Матузов, В. К. Колпаков та ін.), які наголошують на необхідності відрізнити суб'єктів права від суб'єктів правовідносин, при цьому більшість із цих правників не різко відмежовують дані категорії, а, навпаки, вказує на їх тісний взаємозв'язок, тим не менш вони підкреслюють, що є певні аспекти, які не дозволяють обоюдно означені поняття. Так В. К. Колпаков акцентує увагу на тому, що важливо бачити різницю між цими поняттями суб'єкт адмі-

---

¹ Кечек'ян С. Ф. Правоотношения в социалистическом обществе. М.: Госюриздат, 1958. 89 с. С. 67.

² Адміністративне право України: основні поняття: навчальний посібник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. І. П. Голосніченка. К.: ГАН, 2005. 232 с. С. 23.

³ Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; Вид-во «Юридична думка», 2003. Т. 5: П–С. 736 с. С. 680.

ністративного права і суб'єкт адміністративних правовідносин. На відміну від суб'єкта адміністративних правовідносин суб'єкт адміністративного права має лише потенційну здатність вступати у правовідносини. У конкретному випадку він може і не бути їх учасником¹. Також доречною у даному контексті виглядає теза, висловлена Є. М. Трубецьким, про те, що суб'єктом права називається будь-хто, хто здатен мати права не залежно від того, користується він ними в дійсності чи ні².

Отже, бути суб'єктом права не завжди означає бути суб'єктом правовідносин, тобто те, що право визнає за тією чи іншою особою можливість бути носієм певних прав та обов'язків, ще не означає зі стовідсотковою вірогідністю, що він їх реалізує на практиці. У цьому контексті абсолютно справедливо, з нашої точки зору, відмічає М. І. Матузов, який пише, що поняття «суб'єкти права» і «суб'єкти правовідносин» в принципі рівнозначні, однак у літературі щодо цього робляться певні зауваження: по-перше, конкретний громадянин як постійний суб'єкт права не може бути одночасно учасником усіх правовідносин; по-друге, новонароджені, малолітні діти, душевно хворі особи, являючись суб'єктами права, не є суб'єктами більшості правовідносин; по-третє, правовідносини – не єдина форма реалізації права³.

Тож говорячи, що хтось, або щось є суб'єктом права – ми, таким чином, констатуємо у нього наявність правоздатності. Вона (правоздатність) являє собою абстрактну здатність суб'єкта права мати суб'єктивні права і юридичні обов'язки. М. В. Цвік підкреслює, що кожна особа правоздатна від народження і до смерті.

---

¹ Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. Т. 1. Загальна частина. 584 с. С. 189.

² Трубецкой Е. Н. Энциклопедия права. СПб.: Юрид. ин-т, 1998. 183 с. С. 127.

³ Теория государства и права: курс лекций / под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. М.: Юристъ, 1997. 672 с. С. 482.

Правоздатність притаманна усім учасникам правовідносин, хоча вони не повинні обов'язково реалізовувати усі надані їм права¹.

Натомість, характеризуючи особу як суб'єкта правовідносин, ми виходимо із того, що вона, володіє не лише правоздатністю, але й дієздатністю, яка відображає здатність суб'єкта правовідносин своїми діями приймати на себе обов'язки і виконувати свої права. Іншими словами, це можливість реалізовувати правоздатність². М. В. Цвік, наголошує, що дієздатність залежить від віку і психічного стану особи, тоді як правоздатність не пов'язана з вказаними обставинами³.

Тож, враховуючи вище викладене, можемо дійти висновку, що суб'єктами протидії правопорушенням у фінансовій сфері, як одного із різновидів правової діяльності, є суб'єкти права, за якими законодавством так чи інакше закріплені відповідні права та обов'язки у цій сфері.

Навіть неглибокий, поверхневий аналіз діючого законодавства свідчить проте, що коло суб'єктів, які у тій чи іншій мірі задіяні у протидії фінансовим правопорушенням, досить просторе, втім внесок кожного із них у її здійснення неоднаковий: характер та обсяги участі певного суб'єкта у реалізації протидії досліджуваним правопорушенням визначаються специфікою його правового статусу.

Правовий статус є специфічною категорією, яка визначає юридичне становище суб'єкта, через встановлення його права,

---

¹ Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін.; за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Х.: Право, 2002. 432 с. С. 340.

² Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін.; за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Х.: Право, 2002. 432 с. С. 340.

³ Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін.; за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Х.: Право, 2002. 432 с. С. 340.

обов'язків, а також врегулювання інших важливих правових аспектів, що впливають на характер та особливості юридично значущої поведінки цього суб'єкта.

З приводу розуміння сутності зазначеного поняття досить вдало, з нашої точки зору, висловився А. В. Панчишин, який пише, що правовий статус є складною категорією, що характеризується системністю, універсальністю та комплексністю. Вона відіграє надзвичайно важливу роль в організації суспільних відносин, оскільки, шляхом встановлення прав, обов'язків, а також гарантій їх реалізації, визначає основоположні принципи взаємодії суб'єктів правовідносин та визначає місце конкретного суб'єкта в суспільстві. Правовий статус характеризується чіткою системністю та стабільністю, що, з одного боку, надає суб'єктам відносин певні гарантії реалізації своїх прав, а, з іншого, запобігає зловживанню наданими їм правами¹. М. І. Матузов, розкриваючи зміст правового статусу особи, зазначає, що дане поняття є складним та збірним, воно відображає весь комплекс зв'язків людини із суспільством, державою, колективом, оточуючими². О. В. Зайчук та Н. М. Оніщенко, аналізуючи сутність правового статусу пишуть, що складні зв'язки між державою та індивідами, а також між індивідами у державно-організованому суспільстві фіксуються державою у юридичній формі – у формі прав, свобод та обов'язків. У своїй єдності саме вони складають правовий статус, який, у свою чергу, відображає особливості соціальної структури суспільства, рівень демократії та стан законності³. Правники підкреслюють, що правовий статус як юридична категорія не лише визначає стандарти можливої та необхідної поведінки, що забезпечують нормальну життє-

---

¹ Панчишин А. В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 95–98. С. 97.

² Теория государства и права: курс лекций / под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. М.: Юристъ, 1997. 672 с. С. 237.

³ Теория держави і права. Академічний курс: підручник / О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2006. URL: http://ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/part2/402.htm

діяльність соціального середовища, а й характеризують реальну взаємодію держави та особи¹.

Отже, акцентуючи увагу на розгляді правового статусу суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері, ми, таким чином, маємо можливість встановити якими кожен із них користується правами та які несе обов'язки, у яких межах може діяти та якими засобами при цьому користуватися, які його взаємовідносини з іншими суб'єктами цієї діяльності. Правовий статус є тим елементом правової дійсності, аналізуючи який можна судити не лише про юридичне становище окремих суб'єктів, але й про стан системи, до якої входять ці суб'єкти як її елементи, в цілому. Адже що таке система? Це порядок, зумовлений планомірно розташуванням частин; єдність, що складається із закономірно розміщених і функціонуючих частин; сукупність елементів, об'єднаних в єдине ціле загальним принципом, призначенням².

Визначаючи компетенцію, права та обов'язки (повноваження), завдання та функції суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері, держава таким чином визначає місце та роль кожного із них у відповідній системі, окреслює їх призначення у ній, встановлює взаємозв'язок цих суб'єктів один з одним. Тож чим чіткіше та повніше врегульовано правове становище суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері, чим зрозуміліше визначено їх функціональне призначення та чим чіткіше встановлено характер і обсяги роботи, яку належить виконати кожному із них, тим більш цілісною, злагодженою та надійною є система суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері, тим ефективнішим, результативнішим та якіснішим є її функціонування. І навпаки – недоліки та прогалини у

---

¹ Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2006. URL: http://ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/part2/402.htm

² Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. С. 1320–1321; Тлумачний словник української мови / А. О. Івченко. Х.: Фоліо, 2002. 543 с. С. 430; Філософський словарь. 7 изд., перераб. и доп. / под ред. И. Т. Фролова. М.: Республика, 2001. 719 с. С. 513.

правовій регламентації правового статусу суб'єктів, що здійснюють протидію правопорушенням у фінансовій сфері, досить часто призводять до виникнення різних негативних наслідків у їх роботі, зокрема таких як: конфлікт та (або) дублювання повноважень, перекладання обов'язків, зайве використання ресурсів та розпорощення зусиль тощо, що, у свою чергу, виливається у порушення злагоженості та послідовності роботи вищезгаданої системи в цілому, зниження якісних та кількісних показників її функціонування.

Далі, з метою усвідомлення стану системи суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері, розглянемо правове становище деяких з її структурних елементів, які, з нашої точки зору, є найбільш важливими у контексті досліджуваної проблеми.

Розпочати, на нашу думку слід із Верховної Ради України (далі – ВРУ) або Парламенту України, який є єдиним органом законодавчої влади в Україні. Він (парламент) складається з чотирьохсот п'ятдесяти народних депутатів України, які обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років¹. Основні повноваження ВРУ визначені у статті 85 Конституції України, зокрема до них належить: прийняття законів; затвердження Державного бюджету України та внесення змін до нього, контроль за виконанням Державного бюджету України, прийняття рішення щодо звіту про його виконання; визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики; затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля; заслуховування щорічних та позачергових послань Президента України про внутрішнє і зовнішнє становище України; усунення Президента України з поста в порядку особливої процедури (імпичменту), встановленому статтею 111 Конституції; надання законом згоди на обов'язковість міжнародних договорів України та денонсація міжнародних договорів України; здійснення парламентського контролю у межах, визначених цією Конституцією та законом; розгляд і прийняття

---

¹ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

рішення щодо схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України тощо¹. Ціла низка повноважень ВРУ мають організаційно-установчий характер і надають їй змогу призначати керівників або керівний склад органів влади вищого порядку. До таких повноважень парламенту належить: призначення за поданням Президента України Прем'єр-міністра України, Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України, призначення за поданням Прем'єр-міністра України інших членів Кабінету Міністрів України, Голови Антимонопольного комітету України, Голови Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Голови Фонду державного майна України, звільнення зазначених осіб з посад, вирішення питання про відставку Прем'єр-міністра України, членів Кабінету Міністрів України; призначення на посаду та звільнення з посади за поданням Президента України Голови Служби безпеки України; здійснення контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України відповідно до цієї Конституції та закону; призначення на посади та звільнення з посад Голови та інших членів Рахункової палати; призначення на посаду та звільнення з посади Голови Національного банку України за поданням Президента України; призначення на посади та звільнення з посад половини складу Ради Національного банку України; затвердження загальної структури, чисельності, визначення функцій Служби безпеки України, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також Міністерства внутрішніх справ України; надання згоди на призначення на посаду та звільнення з посади Президентом України Генерального прокурора України; висловлення недовіри Генеральному прокуророві України, що має наслідком його відставку з посади; обрання суддів безстроково² та ін.

Специфіка правового статусу парламенту, його законодавчі, організаційно-установчі та контрольні функції й відпо-

---

¹ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

² Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

відні їм повноваження дозволяють говорити про те, що роль цього органу влади у системі суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері полягає у тому, щоб створювати відповідні організаційно-правові засади для її здійснення. Тобто безпосередніх заходів зазначеної протидії ВРУ не реалізує – її головним завданням у цій системі є створити найбільш сприятливу організаційно-правову атмосферу для якісного та ефективного здійснення протидії правопорушенням у фінансовій сфері. Являючись вищим представницьким органом у державі та єдиним носієм і здійснювачем законодавчої влади, парламент України, таким чином, з точки зору владної ієрархії є найвищою ланкою системи суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері, у той час як його робота у цій системі спрямовується на створення, як ми вже зазначали, організаційно-правового базису (основи) для запровадження та нормального функціонування адміністративно-правового механізму протидії правопорушенням у фінансовій сфері, як в цілому, так і його окремих структурних ланок.

Свою компетенцію та владні повноваження Верховна Рада України реалізує як безпосередньо, так і через її відповідні органи і посадових осіб. Окремо хотілося б відзначити такий орган ВРУ як Комітет Верховної Ради України, який утворюється з числа народних депутатів України для здійснення за окремими напрямками законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України, виконання контрольних функцій¹. Згідно з Постановою ВРУ «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України восьмого скликання» від 04.12.2014 № 22-VIII на сьогодні у парламенті діє 27 комітетів, в тому числі: Комітет з питань запобігання і протидії корупції; Комітет з питань бюджету; Комітет з питань економічної політики; Комітет з питань європейської інтеграції; Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної

---

¹ Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 4 квітня 1995 р. № 116/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 19. Ст. 134.

діяльності; Комітет з питань податкової та митної політики; Комітет з питань правової політики та правосуддя; Комітет з питань фінансової політики і банківської діяльності¹ та ін.

До основних функцій комітетів законодавством віднесено такі: законопроектна, організаційна та контрольна². Змістом першої, тобто законопроектної є: 1) розробка проектів законів, інших актів Верховної Ради України; 2) попередній розгляд та підготовка висновків і пропозицій щодо законопроектів, внесення суб'єктами законодавчої ініціативи на розгляд Верховної Ради України; 3) доопрацювання за дорученням Верховної Ради України окремих законопроектів за наслідками розгляду їх у першому та наступних читаннях; 4) попередній розгляд та підготовка висновків і пропозицій щодо проектів загальнодержавних програм; 5) узагальнення зауважень і пропозицій, що надійшли до законопроектів; 6) внесенні пропозицій щодо перспективного планування законопроектної роботи³. Що стосується організаційної функції, то реалізуючи її парламентські комітети виконують таку роботу: 1) планують свою роботу, складають звіти про її підсумки, а також та висвітлюють свою діяльність у ЗМІ; 2) проводять збір та аналіз інформації з питань, що належать до повноважень комітетів, організація слухань із цих питань; 3) проводять попереднє обговорення та підготовку висновків відповідно кандидатур посадових осіб, яких згідно з Конституцією України обирає, призначає, затверджує Верховна Рада України або надає згоду на їхнє призначення; 4) підготовлюють питання на розгляд Верховної Ради України відповідно до предметів їх відання; 5) приймають участь у формуванні порядку

¹ Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України восьмого скликання: Постанова Верховної Ради України від 4 грудня 2014 р. № 22-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 1. Ст. 10.

² Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України восьмого скликання: Постанова Верховної Ради України від 4 грудня 2014 р. № 22-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 1. Ст. 10.

³ Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України восьмого скликання: Постанова Верховної Ради України від 4 грудня 2014 р. № 22-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 1. Ст. 10.

денного пленарних засідань Верховної Ради України; 6) розглядають звернення, що надійшли до комітету в установленому порядку; 7) приймають участь відповідно до предметів їх відання в міжпарламентській діяльності, взаємодії з міжнародними організаціями¹. І остання функція комітетів ВРУ – контрольна, передбачає здійснення ними роботи щодо: 1) аналізу практики застосування законодавчих актів у діяльності державних органів, їх посадових осіб з питань, віднесених до предметів відання комітетів, підготовки за його результатами відповідних висновків та рекомендацій на розгляд Верховної Ради України; 2) участі за дорученням Верховної Ради України у проведенні «Дня Уряду України»; 3) контролю за виконанням Державного бюджету України в частині, що віднесена до предметів їх відання; 4) підготовки та подання на розгляд Верховної Ради України запитів до Президента України від комітету; 5) взаємодії з Рахунковою палатою, з Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини; б) направлення матеріалів для відповідного реагування в межах, установлених законом, органам Верховної Ради України, державним органам, їх посадовим особам; 7) погодження питань, проведення консультацій про призначення на посади та звільнення з посад керівників відповідних державних органів, створенні і ліквідації спеціальних державних органів, що віднесені до предметів відання комітетів².

У блоці, присвяченому Верховній Раді України як суб'єкту протидії правопорушенням у фінансовій сфері, доречним буде, на нашу думку, приділити увагу Рахунковій палаті, яка є постійно діючим органом контролю, який утворюється Верховною Радою України, підпорядкований і підзвітний їй. Рахункова палата здійснює свою діяльність самостійно, незалежно від будь-яких

---

¹ Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України восьмого скликання: Постанова Верховної Ради України від 4 грудня 2014 р. № 22-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 1. Ст. 10.

² Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України восьмого скликання: Постанова Верховної Ради України від 4 грудня 2014 р. № 22-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 1. Ст. 10.

інших органів держави¹. Відповідно до закону Рахункова палата наділена такими повноваженнями: 1) здійснює фінансовий аудит та аудит ефективності щодо: надходжень до державного бюджету податків, зборів, обов'язкових платежів та інших доходів, включаючи адміністрування контролюючими органами таких надходжень; проведення витрат державного бюджету, включаючи використання бюджетних коштів на забезпечення діяльності Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Вищої ради правосуддя, Генеральної прокуратури України та інших органів, безпосередньо визначених Конституцією України; використання коштів державного бюджету, наданих місцевим бюджетам та фондам загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування; здійснення таємних видатків державного бюджету; управління об'єктами державної власності, що мають фінансові наслідки для державного бюджету, включаючи забезпечення відрахування (сплати) до державного бюджету коштів, отриманих державою як власником таких об'єктів, та використання коштів державного бюджету, спрямованих на відповідні об'єкти; надання кредитів з державного бюджету та повернення таких коштів до державного бюджету; операцій щодо державних внутрішніх та зовнішніх запозичень, державних гарантій, обслуговування і погашення державного та гарантованого державою боргу; використання кредитів (позик), залучених державою до спеціального фонду державного бюджету від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій, виконання міжнародних договорів України, що призводить до фінансових наслідків для державного бюджету, у межах, які стосуються таких наслідків; здійснення державних закупівель за рахунок коштів державного бюджету; виконання державних цільових програм, інвестиційних проектів, державного замовлення, надання дер-

---

¹ Про рахункову палату: Закон України від 2 липня 2015 р. № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 360.

жавної допомоги суб'єктам господарювання за рахунок коштів державного бюджету; управління коштами державного бюджету центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів; стану внутрішнього контролю розпорядників коштів державного бюджету; інших операцій, пов'язаних із надходженням коштів до державного бюджету та їх використанням; виконання кошторису доходів та витрат Національного банку України¹; 2) проводить експертизу поданого до Верховної Ради України проекту закону про Державний бюджет України (включаючи матеріали, що додаються до цього проекту закону) та готує відповідні висновки²; 3) аналізує виконання Державного бюджету України та готує відповідні висновки, а також пропозиції щодо усунення виявлених відхилень і порушень³; 4) аналізує річний звіт про виконання закону про Державний бюджет України, поданий Кабінетом Міністрів України, та готує відповідні висновки з оцінкою ефективності управління коштами державного бюджету, а також пропозиції щодо усунення виявлених порушень та вдосконалення бюджетного законодавства⁴; 5) аналізує ефективність використання суб'єктами господарювання пільг із сплати до державного бюджету податків, зборів, обов'язкових платежів, доцільність функціонування пільгових режимів оподаткування та їх вплив на загальний стан надходжень державного бюджету⁵; 6) здійснює попередній аналіз, до розгляду на засіданнях комітетів Верховної Ради України та на пленарних засіданнях Верховної Ради України, звіту Антимонопольного

¹ Про рахункову палату: Закон України від 2 липня 2015 р. № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 360.

² Про рахункову палату: Закон України від 2 липня 2015 р. № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 360.

³ Про рахункову палату: Закон України від 2 липня 2015 р. № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 360.

⁴ Про рахункову палату: Закон України від 2 липня 2015 р. № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 360.

⁵ Про рахункову палату: Закон України від 2 липня 2015 р. № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 360.

комітету України та звіту Фонду державного майна України в частині, що впливає на виконання державного бюджету¹; 7) здійснює за зверненням органів місцевого самоврядування, фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, державних підприємств та інших суб'єктів господарювання державного сектору економіки заходи державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) щодо відповідних місцевих бюджетів та діяльності суб'єктів звернення²; 8) направляє за результатами заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) обов'язкові для розгляду рішення Рахункової палати³; 9) аналізує реалізацію наданих Рахунковою палатою рекомендацій (пропозицій) з метою оцінки їх результативності⁴; 10) звертається до суду у разі порушення об'єктами контролю повноважень членів Рахункової палати та посадових осіб апарату Рахункової палати, зокрема щодо усунення перешкод у реалізації таких повноважень⁵; 11) у разі виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення інформує про них відповідні правоохоронні органи⁶; 12) здійснює співробітництво з вищими органами фінансового контролю інших держав, міжнародними організаціями, укладає з ними угоди про співробітництво, проводить з органами фінансового контролю інших держав спільні та паралельні аудити⁷; 13) здійснює мето-

---

¹ Про рахункову палату: Закон України від 2 липня 2015 р. № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 360.

² Про рахункову палату: Закон України від 2 липня 2015 р. № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 360.

³ Про рахункову палату: Закон України від 2 липня 2015 р. № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 360.

⁴ Про рахункову палату: Закон України від 2 липня 2015 р. № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 360.

⁵ Про рахункову палату: Закон України від 2 липня 2015 р. № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 360.

⁶ Про рахункову палату: Закон України від 2 липня 2015 р. № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 360.

⁷ Про рахункову палату: Закон України від 2 липня 2015 р. № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 360.

дичну та методологічну роботу з питань державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту)¹; 14) забезпечує проведення для посадових осіб апарату Рахункової палати навчання та підвищення кваліфікації²; 15) здійснює інші повноваження, визначені законом³; тощо.

Аналіз правового статусу Рахункової палати свідчить про те, що даний орган влади, належачи до вищих щаблів влади, втім прямим чином пов'язаний із протидією правопорушенням у фінансовій сфері, оскільки закріплені за цим органом влади завдання і функції зобов'язують його здійснювати спостереження за дотриманням законності та фінансової дисципліни у сфері використання бюджетних коштів, а повноваження рахункової палати надають їй можливість як самостійно реалізовувати певні заходи щодо протидії порушенням у фінансовій сфері, так і порушувати відповідні питання з цього приводу перед іншими компетентними органами і посадовими особами.

Наступним суб'єктом протидії правопорушенням у фінансовій сфері є Президент України, який, згідно із Конституцією, є главою держави і виступає від її імені. Президент України має досить специфічний політико-правовий статус, оскільки він не належить до жодної з гілок влади, при цьому Глава держави являється гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина.

Основне коло питань, яке вирішує Президент України закріплено у статті 106 Основного закону держави, зокрема він: забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави; звертається з посланнями до народу та із

---

¹ Про рахункову палату: Закон України від 2 липня 2015 р. № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 360.

² Про рахункову палату: Закон України від 2 липня 2015 р. № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 360.

³ Про рахункову палату: Закон України від 2 липня 2015 р. № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 360.

щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України; представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави; призначає та звільняє глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях; призначає та (або), проголошує всеукраїнський референдум; призначає позачергові вибори до Верховної Ради України у строки, встановлені цією Конституцією; припиняє повноваження Верховної Ради України у випадках, передбачених цією Конституцією; вносить за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, подання про призначення Верховною Радою України Прем'єр-міністра України в строк не пізніше ніж на п'ятнадцятий день після одержання такої пропозиції; зупиняє дію актів Кабінету Міністрів України з мотивів невідповідності цій Конституції з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності; здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави; очолює Раду національної безпеки і оборони України¹. Крім того Глава держави: вносить до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України; призначає на посаду та звільняє з посади за згодою Верховної Ради України Генерального прокурора України; призначає на посади та звільняє з посад половину складу Ради Національного банку України; вносить до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України; призначає на посади та звільняє з посад третину складу Конституційного Суду України; утворює суди у визначеному законом порядку². Важлива роль Президенту України належить й у законодавчому процесі, так він, окрім того, що є одним із головних суб'єктів законодавчої ініціативи,

---

¹ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

² Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

також підписує закони, прийняті Верховною Радою України і має право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів (крім законів про внесення змін до Конституції України) з наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України. Найбільш важливі президентські рішення з державних питань оформлюються у вигляді указів і розпоряджень, що приймаються на основі та на виконання Конституції і законів України¹. Деякі Акти Президента України, а саме ті, що видані в межах його повноважень, передбачених пунктами 5, 18, 21, 23 статті, 106 Конституції України скріплюються підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання².

Варто відзначити, що Президент України у своїй діяльності спирається на відповідні допоміжні органи та служби, які створюються у межах бюджетних коштів передбачених на утримання Президента та його апарату. Окремо слід відзначити Адміністрацію Президента України та Раду національної безпеки і оборони України. Перша, Адміністрація Президента України є постійно діючим допоміжним органом, основними завданнями якого є організаційне, правове, консультативне, інформаційне, експертно-аналітичне та інше забезпечення здійснення Президентом України визначених Конституцією України повноважень³. Виконуючи ці завдання, Адміністрація: здійснює аналіз політичних, економічних, соціальних, гуманітарних та інших процесів, що відбуваються в Україні і світі, готує за його результатами для подання на розгляд Президентові України пропозиції з питань формування та реалізації внутрішньої і зовнішньої політики держави, спрямованої на забезпечення додержання Конституції України, прав і свобод людини і грома-

---

¹ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

² Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

³ Про затвердження Положення про Адміністрацію Президента України: Указ Президента України від 2 квітня 2010 р. № 504/2010. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/504/2010>

дянина, державного суверенітету, територіальної цілісності України; бере участь в опрацюванні пропозицій щодо попередження та нейтралізації загроз національній безпеці України; забезпечує підготовку проектів послань Президента України до народу, щорічних і позачергових послань Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України; забезпечує взаємодію Президента України з Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, правоохоронними, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами, іншими організаціями, сприяє підвищенню ефективності такої взаємодії; здійснює в установленому порядку експертизу прийнятих Верховною Радою України законів, що надійшли на підпис Президентів України, готує пропозиції щодо підписання законів або застосування щодо них права вето¹; та ін.

Що стосується Ради національної безпеки і оборони України (РНБО України), то вона являючись координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентів України, покликана виконувати такі функції: 1) внесення пропозицій Президентів України щодо реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері національної безпеки і оборони; 2) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони у мирний час; 3) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони в умовах воєнного або надзвичайного стану та при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України². Реалізуючи ці функції, РНБО України: розробляє та розглядає на своїх засіданнях питання, які належать до

---

¹ Про затвердження Положення про Адміністрацію Президента України: Указ Президента України від 2 квітня 2010 р. № 504/2010. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/504/2010>

² Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 5 березня 1998 р. № 183/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 237.

сфери національної безпеки і оборони, та подає пропозиції Президентові України, приймає рішення щодо: визначення стратегічних національних інтересів України, концептуальних підходів та напрямів забезпечення національної безпеки і оборони у політичній, економічній, соціальній, військовій, науково-технологічній, екологічній, інформаційній та інших сферах; удосконалення системи забезпечення національної безпеки та організації оборони, утворення, реорганізації та ліквідації органів виконавчої влади у цій сфері; матеріального, фінансового, кадрового, організаційного та іншого забезпечення виконання заходів з питань національної безпеки і оборони; заходів політичного, економічного, соціального, воєнного, науково-технологічного, екологічного, інформаційного та іншого характеру відповідно до масштабу потенційних та реальних загроз національним інтересам України; координує і контролює діяльність органів виконавчої влади з протидії корупції, забезпечення громадської безпеки та боротьби із злочинністю з питань національної безпеки і оборони; та ін.¹

Отже, враховуючи вище викладене можемо зробити висновок про те, що Президент України, як і попередній орган влади – Парламент, не реалізує безпосередніх заходів протидії правопорушенням у фінансовій сфері. Однак, такі обставини як: по-перше, наявні у нього (Президента) важелі впливу на Верховну Раду України (право її розпускати у визначених законом випадках, право підписання та ветоування законів); по-друге, його нормотворчі повноваження, що надають змогу Главі держави видавати акти, які за своєю юридичною силою поступаються тільки законам; по-третє, його право призначати та (або) пропонувати до призначення кандидатури осіб на відповідні найвищі керівні посади у державі, в тому числі пов'язані із правоохоронною діяльністю; по-четверте, його право надавати відповідним правоохоронним та контролюючим органам обов'язкові до виконання вказівки щодо вжиття заходів спрямованих на

---

¹ Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 5 березня 1998 р. № 183/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 237.

зміцнення законності та правопорядку; а також ряд інших важливих аспектів, дозволяють стверджувати, що Глава держави є дуже важливим елементом системи суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері. Він, як і вищезгаданий парламент, робить свій вагомий внесок у створення організаційно-правового підґрунтя функціонування адміністративно-правового механізму досліджуваної нами протидії. Крім того, Президент може певним чином корегувати та координувати функціонування означеного механізму, звертаючи увагу відповідних правоохоронних та контролюючих органів на найбільш гострі проблемні питання у досліджуваній сфері і надаючи їм, з метою вирішення цих проблем, обов'язкові для виконання вказівки.

Ще одним представником найвищого державно-владного рівня у колі суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері є Кабінет Міністрів України або Уряд, який є вищим органом у системі органів виконавчої влади. У своїй діяльності Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України у межах, передбачених Конституцією України¹. Являючись головним суб'єктом управління державними справами, Уряд покликаний виконувати цілий спектр важливих завдань, зокрема: 1) забезпечення державного суверенітету та економічної самостійності України, здійснення внутрішньої та зовнішньої політики держави; 2) вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина, створення сприятливих умов для вільного і всебічного розвитку особистості; 3) забезпечення проведення бюджетної, фінансової, цінової, інвестиційної, у тому числі амортизаційної, податкової, структурно-галузевої політики; політики у сферах праці та зайнятості населення, соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування; 4) розроблення і виконання загальнодержавних програм розвитку; 5) здійснення заходів щодо забез-

---

¹ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 22. Ст. 222.

печення обороноздатності та національної безпеки України, громадського порядку, боротьби із злочинністю, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій; б) спрямування та координація роботи міністерств, інших органів виконавчої влади, здійснення контролю за їх діяльністю¹. Безпосередньо у сфері економіки та фінансів Кабмін України: забезпечує проведення державної економічної політики, здійснює прогнозування та державне регулювання національної економіки; забезпечує розроблення і виконання загальнодержавних програм економічного та соціального розвитку; визначає доцільність розроблення державних цільових програм з урахуванням загальнодержавних пріоритетів та забезпечує їх виконання; забезпечує здійснення державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності; забезпечує проведення державної фінансової та податкової політики, сприяє стабільності грошової одиниці України; приймає рішення про залучення радників для підготовки до приватизації та продажу об'єктів; та інше². Також окремо слід відзначити компетенцію Уряду у сферах правової політики, законності, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, тут він: забезпечує проведення державної правової політики; здійснює контроль за додержанням законодавства органами виконавчої влади, їх посадовими особами, а також органами місцевого самоврядування з питань виконання ними делегованих повноважень органів виконавчої влади; вживає заходів щодо захисту прав і свобод, гідності, життя і здоров'я людини та громадянина від протиправних посягань, охорони власності та громадського порядку, забезпечення пожежної безпеки, боротьби із злочинністю, запобігання і протидії корупції; здійснює заходи щодо забезпечення виконання судових рішень органами виконавчої влади та їх керівниками; створює умови для вільного розвитку і функціонування системи юридичних

---

¹ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 22. Ст. 222.

² Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 22. Ст. 222.

послуг та правової допомоги населенню; здійснює заходи щодо забезпечення функціонування системи безоплатної правової допомоги; забезпечує фінансування видатків на утримання судів у межах, визначених законом про Державний бюджет України, та створює належні умови для функціонування судів та діяльності суддів; організовує фінансове і матеріально-технічне забезпечення діяльності правоохоронних органів, соціальний захист працівників зазначених органів та членів їхніх сімей; забезпечує координацію і контроль за діяльністю органів виконавчої влади щодо запобігання і протидії корупції¹.

Аналіз правового статусу КМУ засвідчує, що його призначення у системі суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері полягає у тому, що він формує загальний політико-управлінський курс за яким має відбуватися дана діяльність. Здійснюється це шляхом: розробки урядом відповідних програм та стратегій дій; підготовки законопроектів, в тому числі проекту закону про Державний бюджет України; видання власних підзаконних нормативно-правових актів (постанов, розпоряджень); призначення керівного складу ряду центральних органів виконавчої влади; координації діяльності нижчестоящих органів виконавчої влади та контролю за нею; визначення розмірів та надання відповідним органам влади матеріально-фінансової підтримки. Якщо Парламент створює правове поле, в якому має функціонувати адміністративно-правовий механізм протидії фінансовим правопорушенням, то Уряд визначає яким чином він рухатиметься, функціонуватиме, які його пріоритети при цьому, яким має бути рівень його організаційно-управлінського забезпечення. Слід відзначити, що Уряд як і Президент належить до кола основних суб'єктів законодавчої ініціативи, тож дуже велика кількість законів, прийнятих ВРУ, своєю появою зобов'язана саме діяльності КМУ, який розробляє відповідні законопроекти та вносить їх на розгляд до парламенту. Також вважаємо за потрібне наголосити на тому, що саме уряд, як ми зазначали вище по тексту контролює та

---

¹ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 22. Ст. 222.

координує роботу інших органів виконавчої влади, в тому числі тих, на які покладено функції щодо безпосередньої протидії порушенням законності у фінансовій сфері.

Далі звернемо увагу на низку органів виконавчої влади, на які, власне кажучи, й покладається основний обсяг роботи щодо досліджуваної нами протидії.

Перш за все слід відзначити Міністерство фінансів України, яке є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Мінфін є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову та бюджетну політику, державну політику у сфері державного пробірного контролю, бухгалтерського обліку, випуску і проведення лотерей, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства, державного внутрішнього фінансового контролю, казначейського обслуговування бюджетних коштів, запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, забезпечує формування державної політики у сфері організації та контролю за виготовленням цінних паперів, документів суворої звітності та забезпечує формування та реалізацію єдиної державної податкової, митної політики, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері видобутку, виробництва, використання та зберігання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння, їх обігу та обліку¹. Головними завданнями даного центрального

---

¹ Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 375. *Офіційний вісник України*. 2014. № 69. Ст. 1936.

органу виконавчої влади є: забезпечення формування та реалізація державної фінансової та бюджетної політики, державної політики у сфері державного пробірнього контролю, бухгалтерського обліку, випуску та проведення лотерей; забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства, державного внутрішнього фінансового контролю, казначейського обслуговування бюджетних коштів, запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму; забезпечення формування та реалізації єдиної державної податкової і митної політики, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, державної фінансової політики у сфері співробітництва з іноземними державами, банками і міжнародними фінансовими організаціями, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері видобутку, виробництва, використання та зберігання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння, їх обігу та обліку; забезпечення формування державної політики у сфері організації та контролю за виготовленням цінних паперів, документів суворої звітності; тощо¹.

Особливості правового становища Мінфіну України дозволяють стверджувати, що він є одним із основних елементів у системі суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері, оскільки саме даний центральний орган виконавчої влади формує та реалізує управлінську політику у галузі фінансових відносин, спостерігає за дотриманням законодавчої дисципліни у фінансовій сфері, а також координує та контролює реалізацію означеної політики іншими державними органами і посадовими особами.

---

¹ Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 375. *Офіційний вісник України*. 2014. № 69. Ст. 1936.

Наступним представником центральних органів влади є Міністерство внутрішніх справ України, яке входить до системи органів виконавчої влади і є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади у формуванні та реалізації державної політики у сфері забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг; захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні; цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності; міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів¹. Державою на МВС України покладені наступні завдання: охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг; захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні; цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності; міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів².

---

¹ Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-п>

² Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-п>

Не можемо не зауважити на тому, що сьогодні в українському законодавстві цікава ситуація, сутність якої полягає у тому, що прийняття нового Положення про МВС України від 28 жовтня 2015 р, яке набрало законної чинності, призвело до втрати чинності Положення про МВС України від 13 серпня 2014 року № 401, втім не призвело до скасування попереднього Положення про МВС від 2011 року, адже Положенням 2014 року Положення 2011 року так і не було скасовано. У новому Положення про МВС України, затвердженому Постановою КМУ від 28 жовтня 2015 р. № 878 закріплено, що Міністерство внутрішніх справ України (МВС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. В результаті означеної ситуації, де-юре сьогодні в нашій країні правовий статус МВС регламентується двома, однаковими за назвою і дуже схожими за змістом, нормативно-правовими актами, які, при цьому, мають різних суб'єктів їх прийняття. Адже Положення про МВС від 2011 року було затверджено Указом Президента України, а відповідно Положення від 2015 року – Постановою Кабінету Міністрів України. Втім, враховуючи, що метою нашого дослідження не є детальний аналіз стану правового врегулювання статусу МВС України, ми не будемо акцентувати увагу на його недоліках та повернемося до основного проблемної проблеми, що становить предмет наукового вивчення у даному підрозділі. Отже, включення МВС України до системи суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері обумовлено тим, що саме даний орган влади є одним із головних суб'єктів правоохоронної діяльності: він формує та реалізує державну політику щодо підтримки режиму законності та забезпечення стану правопорядку; охороняє від порушення права, свободи і законні інтереси (в тому числі фінансового характеру) фізичних осіб, колективних суб'єктів, держави та суспільства в цілому; координує та контролює діяльність розгалуженої системи органів внутрішніх справ.

Втім, з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» роль та значення МВС України у протидії правопорушенням у фінансовій сфері дещо знизилась, адже Націо-

нальна поліція України (далі – поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку¹. Найбільший обсяг повноважень у досліджуваній сфері покладено в органах Національної поліції покладено на Департамент захисту економіки. Відповідно до Положення про Департамент захисту економіки Національної поліції України від 07.11.2015 року № 81 цей Департамент є міжрегіональним територіальним органом у складі кримінальної поліції Національної поліції України та згідно із законодавством України здійснює оперативно-розшукову діяльність². Основними завданнями Департаменту є: участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у сфері боротьби із злочинністю, захисту економіки та об'єктів права власності; виявлення, запобігання та припинення злочинів у сфері економіки, у тому числі вчинених суспільно-небезпечними організованими групами та злочинними організаціями (далі – ОЕ та ЗО), які впливають на соціально-економічну і криміногенну ситуацію в державі та в окремих її регіонах; боротьба з корупцією й хабарництвом у сферах, які мають стратегічне значення для економіки держави, та серед посадових осіб органів державної влади і самоврядування; протидія корупційним правопорушенням і правопорушенням, пов'язаним з корупцією; установлення причин і умов, які сприяють учиненню правопорушень у сфері економіки, та вжиття заходів щодо їх усунення³. Тож, наразі, можемо із впевненістю стверджувати, що Департамент захисту економіки Національної поліції України, є одним із основних суб'єктів забезпечення протидії правопорушенням у фінансовій сфері.

---

¹ Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 63. Ст. 2075.

² Департамент захисту економіки Національної поліції України: офіційний сайт Національної поліції України. URL: <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1813727>

³ Департамент захисту економіки Національної поліції України: офіційний сайт Національної поліції України. URL: <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1813727>

Варто відзначити, що особлива роль у протидії правопорушенням у фінансовій сфері належить таким представникам виконавчої гілки влади як Державна фіскальна служба України та Державна аудиторська служба України, оскільки їх діяльність пов'язана із управлінням тими суспільними відносинами, в яких найчастіше трапляються порушення фінансової дисципліни і режиму законності.

Отже, Державна фіскальна служба України (ДФС), є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України і який реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску¹. Згідно із Положенням про ДФС на даний орган покладені такі завдання: реалізація державної податкової політики та політики у сфері державної митної справи, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, здійснення в межах повноважень, передбачених законом, контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів, митних та інших платежів, державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів, державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також за наявністю ліцензій на провадження

---

¹ Про Державну фіскальну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 р. № 236. *Офіційний вісник України*. 2014. № 55. Ст. 1507.

видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, торгових патентів¹. Крім того до завдань ДФС України належать: внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування: державної податкової політики; державної політики у сфері державної митної справи; державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, здійснення контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів, митних та інших платежів; державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів; державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску; державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, торгових патентів².

Що стосується напрямків діяльності ДФС України, до їх досить просторий перелік, зокрема вона: контролює своєчасність подання платниками податків та єдиного внеску передбаченої законом звітності, своєчасність, достовірність, повноту нарахування та сплати податків і зборів, єдиного внеску, митних та інших платежів; здійснює контроль за дотриманням податкового і митного законодавства, законодавства щодо трансфертного ціноутворення, законодавства щодо адміністрування єдиного внеску та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого законом покладено на ДФС; здійснює у випадках, передбачених

---

¹ Про Державну фіскальну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 р. № 236. *Офіційний вісник України*. 2014. № 55. Ст. 1507.

² Про Державну фіскальну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 р. № 236. *Офіційний вісник України*. 2014. № 55. Ст. 1507.

законом, провадження у справах про порушення митних правил та у справах про адміністративні правопорушення; здійснює у випадках, передбачених законом, провадження у справах про порушення митних правил та у справах про адміністративні правопорушення; запобігає та протидіє контрабанді та порушенням митних правил на митній території України; виявляє причини та умови, що сприяли вчиненню контрабанди та інших правопорушень у сфері державної митної справи, вживає заходів до їх усунення; збирає, аналізує, узагальнює інформацію про порушення законодавства у сфері митної справи, за результатами прогнозує тенденції розвитку негативних процесів; здійснює заходи щодо запобігання та виявлення порушень законодавства у сфері виробництва та обігу спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів, затверджує норми втрат та виходу спирту, вино-матеріалів, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, порядок їх розроблення і застосування; тощо¹.

Для нормальної реалізації ДФС України поставлених перед нею завдань і покладених на неї функцій, вона наділяється низкою повноважень, в тому числі безпосередньо пов'язаних із протидією правопорушенням. Так ДФС України має право: вимагати під час проведення перевірок виготовлення і надання засвідчених підписом платника податків або його посадовою особою та скріплених печаткою (за її наявності) копій первинних документів, які свідчать про порушення податкового та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на ДФС, та отримувати їх у платників податків у встановленому Податковим кодексом України порядку; надсилати платникам податків в межах повноважень, передбачених законом, у разі виявлення порушень вимог законодавства письмові запити щодо надання засвідчених належним чином копій документів, безпосередньо пов'язаних із виявленими порушеннями; вимагати від керівників та відповідних посадових осіб фізичних і юридичних

---

¹ Про Державну фіскальну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 р. № 236. *Офіційний вісник України*. 2014. № 55. Ст. 1507.

осіб – платників податків, які перевіряються, припинення дій, що перешкоджають здійсненню законних повноважень службовими (посадовими) особами ДФС, усунення виявлених порушень податкового, митного та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на ДФС, та контролювати виконання законних вимог службових (посадових) осіб ДФС; порушувати в установленому законом порядку питання про притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні податкового, митного, бюджетного законодавства та законодавства про єдиний внесок; та ін.

Далі, Державна аудиторська служба України (Держаудитслужба України), яка є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України та який забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю. Основними завданнями Держаудитслужби України є забезпечення формування і реалізація державної політики у сфері державного фінансового контролю¹. Функціональне призначення ДФС України розкривається у таких напрямках її діяльності: по-перше, – це здійснення контролю у: загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетних установах, суб'єктах господарювання державного сектору економіки, а також на підприємствах, в установах та організаціях, які отримують (отримували у періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно (далі – підконтрольні установи); суб'єктах господарської діяльності незалежно від форми власності, які не віднесені законодавством до підконтрольних установ, за судовим рішенням, ухваленим у кримінальному провадженні²; по-друге, здійснює контроль за:

---

¹ Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. № 43. *Офіційний вісник України*. 2016. № 12. Ст. 506.

² Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. № 43. *Офіційний вісник України*. 2016. № 12. Ст. 506.

цільовим, ефективним використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів; досягненням економії бюджетних коштів і результативності в діяльності розпорядників бюджетних коштів; цільовим використанням і своєчасним поверненням кредитів (позик), отриманих під державні (місцеві) гарантії; достовірністю визначення потреби в бюджетних коштах під час складання планових бюджетних показників та відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів бюджетних зобов'язань відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі); відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів довгострокових зобов'язань за енергосервісом затвердженим в установленому порядку умовам закупівлі енергосервісу; дотриманням законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу щодо державного і місцевих бюджетів; дотриманням законодавства про державні закупівлі; веденням бухгалтерського обліку, а також складенням фінансової і бюджетної звітності, паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі), кошторисів та інших документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету; станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності; виконанням функцій з управління об'єктами державної власності; станом внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту у розпорядників бюджетних коштів, станом внутрішнього контролю в інших підконтрольних установах; усуненням виявлених недоліків і порушень¹. Крім того в ході своєї діяльності ДАС України проводить оцінку управління бюджетними коштами, досягнення їх економії, стану фінансової і господарської діяльності, ефективності і результативності в діяльності підконтрольних установ; проводить оцінку достовірності фінансової звітності підконтрольних установ; сприяє забезпеченню законного

---

¹ Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. № 43. *Офіційний вісник України*. 2016. № 12. Ст. 506.

та ефективного використання державних і комунальних коштів та/або майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку та складення фінансової звітності суб'єктами господарювання державного сектору економіки, визначеними в установленому порядку; вживає в межах повноважень, передбачених законом, заходів до усунення виявлених недоліків та запобігання їм у подальшому; тощо¹.

Для того, що Аудиторська служба могла належним чином виконувати свої завдання і функції, держава надає у її розпорядження відповідне коло владних повноважень, які дозволяють даному органу влади в ході своєї роботи здійснювати наступне: залучати в установленому порядку вчених і фахівців, працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, державних фондів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій за погодженням з їх керівниками до виконання окремих робіт, а також для проведення контрольних обмірів будівельних, монтажних, ремонтних та інших робіт, контрольних запусків сировини і матеріалів у виробництво, контрольних аналізів сировини, матеріалів і готової продукції, інших перевірок; отримувати безоплатно від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, фізичних осіб – підприємців, а також громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на неї завдань, у тому числі відомості, необхідні для проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підконтрольних установ; отримувати інформацію про стан та рух коштів державного бюджету від Казначейства; скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до її компетенції²; тощо.

---

¹ Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. № 43. *Офіційний вісник України*. 2016. № 12. Ст. 506.

² Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. № 43. *Офіційний вісник України*. 2016. № 12. Ст. 506.

З викладеного видно, що і ДФС України, і Держаудитслужба України, як їх центральний апарат, так і територіальні ланки, являються одними із головних суб'єктів в механізмі протидії фінансовим правопорушенням. Адже правове становище цих суб'єктів зобов'язує їх здійснювати контрольно-наглядову діяльність за протіканням значної частині фінансових процесів і відносин, що відбуваються в нашій державі. А наявні у їх розпорядженні владні повноваження дозволяють їм не просто спостерігати за означеними фінансовими процесами і відносинами, але й в разі необхідності безпосередньо втручатися у них, виявляти та припиняти випадки їх порушення, усувати умови та фактори, що спричинили та (або) сприяли вчиненню порушення фінансової дисципліни і режиму законності у фінансовій сфері, застосовувати в межах своєї компетенції відповідні заходи, в тому числі примусового характеру. Якщо протидія порушенню законності вимагає використання засобів, які не передбачені компетенційними повноваженнями ані ДФС України, ані Держаудитслужба, вони можуть порушувати питання про застосування таких засобів та (або) проведення заходів перед іншими органами влади, які мають на це відповідні владні повноваження.

Суттєвий внесок у протидію правопорушення у фінансовій сфері поряд із вищезазначеними ДФС та Держаудитслужбою здійснюють Державна казначейська служба України та Пенсійний фонд України. Перше, тобто Державна казначейська служба України (Казначейство України) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну політику у сферах казначейського обслуговування бюджетних коштів, бухгалтерського обліку виконання бюджетів. Казначейство України входить до системи органів виконавчої влади та утворюється для реалізації державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів. Казначейство України є учасником системи електронних платежів Національного банку України. При цьому основними завданнями Казначейства України є: 1) реалізація державної політики у сферах казначейського обслуговування бюджетних коштів, бухгалтерського обліку виконання бюджетів;

2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у зазначених сферах¹. Серед основних функцій Казначейської служби ціла низка має контрольний характер, зокрема вона: здійснює у межах повноважень контроль за: веденням бухгалтерського обліку надходжень і витрат державного та місцевих бюджетів, складенням та поданням розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів фінансової і бюджетної звітності; бюджетними повноваженнями під час зарахування надходжень бюджету; відповідністю кошторисів розпорядників бюджетних коштів показникам розпису бюджету; відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів бюджетних зобов'язань відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі); відповідністю платежів узятим бюджетним зобов'язанням та відповідним бюджетним асигнуванням; дотриманням правил за операціями з бюджетними коштами в іноземній валюті; дотриманням порядку проведення лотерей з використанням електронних систем прийняття сплати за участь у лотереї в режимі реального часу; дотриманням розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, іншими клієнтами вимог законодавства у сфері закупівель в частині наявності, відповідності та правильності оформлення документів². Реалізуючи свої функції, Казначейство має право: надавати попередження про неналежне виконання бюджетного законодавства з вимогою щодо усунення порушення бюджетного законодавства, а також складати протоколи про порушення бюджетного законодавства учасниками бюджетного процесу, на підставі яких зупиняти в межах повноважень, передбачених законом, операції з бюджетними коштами, а також ініціювати призупинення бюджетних асигнувань; порушу-

---

¹ Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України: Указ Президента України від 15 квітня 2015 р. № 215. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-п>

² Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України: Указом Президента України від 15 квітня 2015 р. № 215. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-п>

вати питання щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні бюджетного законодавства згідно із законом; під час здійснення безспірного списання коштів вимагати від боржників вжиття ними заходів до виконання виконавчих документів та за результатами їх виконання; звертатись до суду, в тому числі у разі виявлення порушень бюджетного законодавства¹.

Пенсійний фонд України також є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра соціальної політики, що реалізує державну політику з питань пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню². Призначення ПФУ як концентрується у таких його завданнях: реалізація державної політики з питань пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню; внесення пропозицій Міністрові соціальної політики щодо забезпечення формування державної політики із зазначених питань; виконання інших завдань, визначених законом³. Здійснюючи свою контрольну діяльність у сфері пенсійного забезпечення ПФУ, відповідно до свої повноважень може: видавати приписи щодо усунення порушень, виявлених за результатами перевірки достовірності поданих страхувальником відомостей про застрахованих осіб; вилучати в установленому законом порядку у підприємств, установ, організацій і окремих осіб копії документів, що підтверджують заниження розміру заробітної плати (доходу) та інших виплат, на які нараховуються страхові внески, або пору-

¹ Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України: Указ Президента України від 15 квітня 2015 р. № 215. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-p>

² Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 липня 2014 р. № 280. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280-2014-p>

³ Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 липня 2014 р. № 280. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280-2014-p>

шення порядку використання коштів Пенсійного фонду України; проводити перевірку цільового використання коштів Пенсійного фонду України в організаціях, що здійснюють виплату і доставку пенсій; порушувати в установленому законом порядку питання про притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні вимог законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування; звертатися в установленому законом порядку до відповідних правоохоронних органів у разі виявлення фактів порушення порядку використання коштів Пенсійного фонду України¹.

Отже, аналіз правового становища Казначейської служби та ПФУ свідчать про те, що вони також реалізують контроль за законністю у фінансовій сфері, при чому їх повноваження, як і вищезгаданим ДФС України та Держаудитслужби України дають змогу як безпосередньо застосовувати відповідні заходи впливу, в тому числі примусового характеру, так й ініціювати застосування необхідних засобів і заходів протидії правопорушенням іншими компетентними суб'єктами.

Свій внесок у протидію правопорушенням у фінансовій сфері здійснює й Державна служба фінансового моніторингу України, яка є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиранню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення². Відповідно до покладених на Держфінмоніторинг України завдань вона, окрім іншого, співпрацює з органами виконавчої влади, Національним банком, іншими державними органами, включеними до системи запобігання та протидії

---

¹ Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 липня 2014 р. № 280. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280-2014-p>

² Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 р. № 537. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-p>

легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; подає в разі наявності достатніх підстав вважати, що фінансова операція або сукупність пов'язаних між собою фінансових операцій можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, до правоохоронних органів, уповноважених приймати рішення згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України, а також розвідувальних органів для проведення оперативно-розшукової діяльності відповідні узагальнені матеріали (додаткові узагальнені матеріали) та одержує від них інформацію про хід їх розгляду; подає в разі наявності достатніх підстав підозрювати, що фінансова операція або клієнт пов'язані із вчиненням суспільно небезпечного діяння, визначеного Кримінальним кодексом України як злочин, що не стосується легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму, інформацію до відповідного правоохоронного або розвідувального органу як узагальнені матеріали або додаткові узагальнені матеріали; дійснює міжнародне співробітництво з відповідними органами іноземних держав у частині обміну досвідом та інформацією про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; тощо¹.

Не можна не відзначити як суб'єкта протидії фінансовим правопорушенням Національний банк України, який є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, цим Законом та іншими законами України. Головним завданням Нацбанку є банку є забезпечення стабільності грошової одиниці

---

¹ Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 р. № 537. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-п>

України, формування основних засад грошово-кредитної політики та здійснення контролю за проведенням грошово-кредитної політики. При цьому, Головний банк держави наділений певними повноваженнями щодо застосовування мір відповідальності до банків, юридичних та фізичних осіб (резидентів та нерезидентів) за порушення правил валютного регулювання і валютного контролю¹.

Також, на нашу думку, у межах даного дослідження доречним буде відзначити такі два органи як: Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг). Обидва державні органи є колегіальними, підпорядкованими Президенту України та підзвітними Верховній Раді України. Перша, тобто НКЦПФР, виконує цілу низку завдань у сфері розвитку і функціонування ринку цінних паперів та похідних (деривативів) в Україні, а також забезпечення його адаптації до міжнародних стандартів і правил². Для цього даний колегіальний орган в тому числі має здійснювати: захист прав інвесторів шляхом здійснення заходів щодо запобігання і припинення порушень законодавства на ринку цінних паперів та законодавства про акціонерні товариства, застосування санкцій за порушення законодавства у межах своїх повноважень; розробляє та організовує виконання заходів, спрямованих на запобігання порушенням законодавства України про цінні папери; визначає порядок та строки розгляду уповноваженими особами НКЦПФР справ про порушення юридичними особами, громадянами та посадовими особами вимог законодавства на ринку цінних паперів; визначає порядок та строки розгляду НКЦПФР справ про порушення юридичними особами вимог законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом,

---

¹ Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 р. № 679-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 29. Ст. 238.

² Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку: Указ Президента України від 23 листопада 2011 р. № 1063/2011. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011>

або фінансуванню тероризму, застосовує відповідні санкції щодо юридичних осіб та визначає порядок складання протоколів про адміністративні правопорушення та подання їх до суду; здійснює контроль за дотриманням законодавства і призначає державних представників на фондових біржах і депозитаріях; контролює відповідно до законодавства системи ціноутворення на ринку цінних паперів¹. Виконуючи ці та інші свої завдання і функції НКЦПФР може: письмово сповіщати про необхідність усунення порушень, внесення змін в інформацію про випуск іпотечних сертифікатів та рішення про їх випуск, реєстр забезпечення іпотечних сертифікатів, а також установлювати терміни усунення порушень; звертатися з позовом до суду щодо усунення емітентом іпотечних сертифікатів і професійними учасниками фондового ринку порушень законодавства; звертатися з позовом до суду щодо захисту власників іпотечних сертифікатів, у тому числі щодо відшкодування завданих збитків; надсилати до правоохоронних органів матеріали стосовно фактів правопорушень, за які передбачено адміністративну та кримінальну відповідальність, якщо до компетенції НКЦПФР не входить накладення адміністративних стягнень за такі правопорушення; надсилати матеріали до органів Антимонопольного комітету України в разі виявлення порушень вимог антимонопольного законодавства; інформувати Державну службу фінансового моніторингу України про виявлені порушення законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, суб'єктами первинного фінансового моніторингу².

Другий із вищезгаданих колегіальних органів – Нацкомфінпослуг займається питаннями формування та реалізації

---

¹ Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку: Указ Президента України від 23 листопада 2011 р. № 1063/2011. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011>

² Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку: Указ Президента України від 23 листопада 2011 р. № 1063/2011. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011>

державної політики щодо регулювання ринку фінансових послуг, окрім тих, регулювання яких належить до компетенції вищезгаданих Нацбанку України та НКЦПФР¹. Здійснюючи своє функціональне призначення, Нацкомфінпослуг вирішує такі питання: розроблення і реалізація стратегії розвитку ринків фінансових послуг та вирішення системних питань їх функціонування; забезпечення розроблення та координації єдиної державної політики щодо функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування; здійснення в межах своїх повноважень державного регулювання та нагляду за наданням фінансових послуг і дотриманням законодавства у відповідній сфері; захист прав споживачів фінансових послуг шляхом застосування у межах своїх повноважень заходів впливу з метою запобігання і припинення порушень законодавства на ринку фінансових послуг²; та ін. При цьому вона (Нацкомфінпослуг): у разі порушення законодавства про фінансові послуги накладає адміністративні стягнення за правопорушення та застосовує відповідно до закону заходи впливу; приймає та надсилає фінансовим установам і саморегульвним організаціям обов'язкові до виконання розпорядження (приписи) щодо усунення порушень законодавства про фінансові послуги, вимагає надання необхідної інформації та документів; звертається до бюро кредитних історій з письмовим застереженням щодо припинення порушення та вжиття необхідних заходів для його усунення; надсилає: правоохоронним органам матеріали стосовно фактів, які містять ознаки правопорушень, застосування заходів впливу щодо яких не входить до компетенції Нацкомфінпослуг; органам Антимонополь-

---

¹ Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: Указ Президента України від 23 листопада 2011 р. № 1070/2011. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1070/2011>

² Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: Указ Президента України від 23 листопада 2011 р. № 1070/2011. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1070/2011>

ного комітету України матеріали про факти, які містять ознаки порушень антимонопольного законодавства¹.

Де кілька слів у контексті розгляду системи суб'єктів протидії фінансовим правопорушенням хотілося приділити Прокуратурі України. Це доволі специфічний державно-владний орган влади, який прямо не належить до жодної з гілок влади, і являє собою єдину централізовану систему, яку очолює Генеральний прокурор України, з підпорядкуванням нижчестоящих прокурорів вищестоящим. Головними завданнями прокуратури є всемірне утвердження верховенства закону, зміцнення правопорядку і має своїм завданням захист від неправомірних посягань: 1) підтримання державного обвинувачення в суді; 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених Законом; 3) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; 4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян². Досить широкі можливості в частині спостереження за станом законності у державі до прийняття нового Закону України «Про прокуратуру» надавала функція, так званого, загального нагляду, яка являла собою нагляд за додержанням і правильним застосуванням законів Кабінетом Міністрів України, міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, органами державного і господарського управління та контролю, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими Радами, їх виконавчими органами, військовими частинами, політичними партіями, громадськими організаціями, масовими рухами, під-

---

¹ Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: Указ Президента України від 23 листопада 2011 р. № 1070/2011. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1070/2011>

² Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2–3. Ст. 12.

приємствами, установами і організаціями, незалежно від форм власності, підпорядкованості та приналежності, посадовими особами та громадянами здійснюється Генеральним прокурором України і підпорядкованими йому прокурорами¹. Однак новий закон «Про прокуратуру», позбавив Прокуратуру України загального нагляду, що є цілком зрозумілим, адже дана функція, відповідно до перехідних положень Конституції України, була для неї (прокуратури) тимчасовою, крім того, наявність у органів прокуратури загального нагляду не відповідає нормам і принципам, що діють у європейській спільноті, частиною якої ми прагнемо стати. Нове законодавство про прокуратуру більше зміщує цей орган у бік судової гілки влади, при цьому за прокуратурою залишається функція нагляду за законністю діяльності правоохоронних органів під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання, досудового слідства. Крім того, прокуратура як і раніше залишатиметься одним із головних суб'єктів координації правоохоронної діяльності, що дозволяє говорити про неї як про одного із основних суб'єктів підтримки законності та правопорядку у державі і суспільстві.

Окрема роль у забезпеченні протидії правопорушенням у фінансовій сфері належить судам. Суди є єдиними державними органами, які уповноважені відправляти правосуддя, яке, власне кажучи, і визначає їх функціональне призначення. Тож розгляд інших аспектів діяльності судів має відбуватися у контексті (у розрізі) їх основної функції. Сутністю правосуддя є розгляд та вирішення судами (суддями) на підставі та порядку, визначених законодавством, спірних ситуацій, на засадах, верховенства права, законності, незалежності, неупередженості та об'єктивності. Говорити про суд як про суб'єкта протидії правопорушенням у фінансовій сфері дозволяє той факт, що відповідно до Конституції України та закону «Про судоустрій і статус судів» юрисдикція судів поширюється на усі правовідносини,

---

¹ Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2–3. Ст. 12.

що виникають у державі, а отже і ті, що виникають та реалізуються у фінансовій і тісно пов'язаній із нею сферами. Розглядаючи справи про фінансові правопорушення, суд: перевіряє поведінку (дії) осіб на предмет її відповідності діючому законодавству, забезпечує відновлення справедливості, як ключової ціннісної характеристика права; вживає заходів до усунення причин і факторів, що сприяли вчиненню правопорушення.

Також, на нашу думку, важливу роль судів у протидії правопорушенням, в тому числі у фінансовій сфері, полягає у тому, що в процесі їх діяльності викриваються відповідні недоліки, прогалини та інші спірні й неоднозначні аспекти діючого законодавства, вирішуючи які, суди сприяють формуванню відповідної практики, на базі якої виробляються численні корисні роз'яснення та рекомендації, якими користуються у подальшому як судові інстанції, так й інші органи державної влади, в тому числі контролюючі.

Отже, резюмуючи проведене у даному підрозділі дослідження можемо зробити висновок, що система суб'єктів, які здійснюють протидію правопорушенням у фінансовій сфері надзвичайно розгалужена. При цьому слід зауважити, що вище приведене коло суб'єктів, як здійснюють зазначену протидію далеко не виключне, і цілком може бути доповнене й іншими суб'єктами, наприклад, місцеві органи влади, нотаріуси, приватні юридичні особи, об'єднання громадян, окремі громадяни тощо. Таке просторе коло суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері пояснюється тим, що: по-перше, в умовах розвитку ринкового суспільства фінанси та фінансові відносини проникли в більшість сфер суспільного життя, а тому, досить часто, вчиняючи порушення у одній галузі суспільних відносин, суб'єкт автоматично завдає шкоди й фінансовій сфері; а по-друге, сам термін «протидія» є досить широким за своїм змістом. Дане поняття («протидії правопорушення») не слід ототожнювати із такими поняттями як: «юридична відповідальність», «стягнення»,

«покарання», «примус», воно є більш об'ємним і, окрім притягнення до відповідальності та застосування заходів примусу, передбачає ще низку методів, засобів і заходів, серед яких: і контрольно-наглядова діяльність, і переконання, і правове виховання і т. ін.. Така різноманітність заходів і засобів досліджуваної протидії, у свою чергу обумовлює широке коло суб'єктів, що так чи інакше приймають участь у її здійсненні.

Звідси можемо з упевненістю стверджувати, що сьогодні в нашій державі існує доволі потужна система суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері, яка дозволяє всебічно підійти до вирішення мети даної діяльності, адже у цій системі є суб'єкти: і такі, що створюють організаційно-правове підґрунтя, для функціонування всього адміністративно-правового механізму протидії; і такі, що формують відповідну політику з цього питання та координують і контролюють її реалізацію; і такі, що займаються безпосередньою реалізацією відповідних заходів щодо протидії правопорушенням у фінансовій сфері. Однак, чим складніша та просторіша система, тим більше вірогідність появи конфліктів, суперечок та інших невідповідностей між її окремими складовими елементами, що у свою чергу призводить до порушення якості та ефективності роботи системи в цілому. І система суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері у цьому не є виключенням, особливо коли постає питання про обсяги компетенції та повноважень органів влади, що здійснюють контроль у фінансовій сфері. Яскравим прикладом є питання стосовно того, чи може Держаудитслужба перевіряти суди? Адже з одного боку закон у цьому питанні не робить якихось виключень для судів, а з іншого – це може призвести до тиску на правосуддя зі сторони виконавчої гілки влади. Крім того є ще Рахункова палата, яка за обсягом свої повноважень, також цілком може виступати суб'єктом фінансового контролю за діяльністю судів.

2.2. Мета, завдання та функції протидії правопорушенням у фінансовій сфері

У попередньому підрозділі ми зазначали, що протидія правопорушенням у фінансовій сфері являє собою різновид соціальної діяльності, яка має власних суб'єктів, які цю діяльність ініціюють, організують та здійснюють у тому чи іншому вигляді. А для будь-якої свідомої діяльності дуже важливими моментами є її мета, завдання та функції, в яких конкретизується сутнісний зміст та спрямованість діяльності. Саме тому у даному підрозділі ми зосередимо свою увагу на меті, завданнях та функціях протидії правопорушенням у фінансовій сфері.

Отже мета. У тлумачних словниках можна знайти такі визначення терміну «мета»:

- те, до чого хтось прагне, чого хоче досягти;
- заздалегідь намічене завдання;
- те чого хтось намагається досягнути, здобути, до чого

прямує

- об'єкт для влучання при стрільбі чи метання;
- заздалегідь намічений пункт слідування;
- основний замисел;
- намір, бажання¹.

Видатний радянський мовознавець С. І. Ожегов писав, що слово «мета» використовується для позначення інтеграції різних дій в деяку послідовність чи систему. Крім того, зазначає лінгвіст мета являється однією з форм детермінації людської діяльності. Це передбачувана, так би мовити, завчасно побудований результат діяльності людини; ідеально розумове, те, що передує результату діяльності².

---

¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. С. 661; Тлумачний словник української мови / А. О. Івченко. Х.: Фоліо, 2002. 543 с. С. 236; Большой толковый словарь русского языка / ред. С. А. Кузнецов. СПб.: Норинт, 2000. 1536 с. С. 1460.

² Ожегов С. И. Словарь русского языка. М.: Советская энциклопедия, 1988. 748 с. С. 713.

Для більш глибоке розуміння сутності, звернемося до філософського бачення змісту даної категорії. Так, у філософському словнику за редакцією М. М. Розенталя та П. Ф. Юдіна мета визначена як ідеальне передбачення у свідомості результату на досягнення якого спрямовані дії¹. Інший радянський філософ Д. А. Карімов, розглядаючи мету з позиції філософії права, зазначає, що мета лежить в основі пізнання права, процесу його створення, реалізації, розвитку і удосконалення².

Г. Шишкофф відмічає, що мета – це репрезентована і бажана майбутнє подія або стан, здійснення яких є проміжним причинним членом на шляху до чогось; вона є антиципованим поданням (передбаченням) результату нашої дії. З нею погоджуються засоби, необхідні для її досягнення³.

Л. Ф. Ільчев та інші автори філософської енциклопедії у своїх міркуваннях з приводу розуміння мети виходять із того, що дана категорія є елементом поведінки і свідомої діяльності людини, який характеризує передбачення в мисленні результату діяльності та шляхів його реалізації за допомогою певних засобів. Автори підкреслюють, що мета виступає як спосіб інтеграції різних дій людини в певну послідовність або систему. Аналіз діяльності як цілеспрямованої передбачає виявлення невідповідності між наявною життєвою ситуацією і метою; здійснення мети є процесом подолання цієї невідповідності⁴.

В. Г. Борзенков вважає, що мета – кінцевий результат діяльності людини (або колективу людей), попереднє ідеальне уявлення про який і бажання його досягти зумовлюють

---

¹ Философский словарь / под ред. М. М. Розенталя и П. Ф. Юдина. М.: Политическая литература, 1962. 544 с. С. 496.

² Каримов Д. А. Философские проблемы права. М., 1972. 318 с. С. 307.

³ Философский словарь. 22-е новое, переработ. изд. / основан Г. Шмидтом; под ред. Г. Шишкоффа; пер. с нем.; общ. ред. В. А. Малинина. М.: Республика, 2003. 575 с. С. 497.

⁴ Философский энциклопедический словарь / пл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. М.: Сов. Энциклопедия, 1983. 840 с. С. 762.

вибір відповідних засобів і системи специфічних дій по його досягненню¹.

Згідно із баченням сутності мети Ю. П. Сурміним, вона відображає ідеальне передбачення результату діяльності, що виступає її регулятором. Дослідник виокремлює дві особливості мети: по-перше, мета є моделлю майбутнього результату, початковим образом, до якого рухається об'єкт; по-друге, мета виступає як варіант задоволення потреби, сформований з кількох альтернатив². Мету системи Ю. П. Сурмі визначає як бажаний результат діяльності системи, який формулюється як найкращий для неї стан. Мету системи, пише він, звичайно виражають у вигляді цільової функції, яка відображає кілька цілей, що творять ієрархію. Філософія мети системи базується на тому, що мета не є результатом розумної діяльності системи. Це характерно тільки для деяких систем. Під метою системи розуміють певні переважаючі стани, до яких рухається система. Це можуть бути стани рівноваги або деякі функціональні дії системи та її перетворення до певних якісних станів³.

Окрім філософії термін мета широко використовується і у соціології, і у психології, і в праві, і в галузі державного управління, тощо. Так, видатний радянський та російський соціолог Г. В. Осипов вважав, що мета – по-перше, один з основних елементів поведінки і свідомої діяльності індивіда, що характеризує уявне передбачення результату діяльності; по-друге, також як результат поведінки функціонуючої системи, що досягається за допомогою зворотних зв'язків⁴.

---

¹ Философский словарь. 7 изд., перераб. и доп. / под ред. И. Т. Фролова. М.: Республика, 2001. 719 с. С. 646.

² Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с. С. 385.

³ Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с. С. 385.

⁴ Социологический словарь / редактор-координатор академик РАН Г. В. Осипов. М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА–ИНФРА-М), 2000. 488 с. С. 401

С. Д. Максименка, розглядаючи мету у психологічному контексті, пише, що мета – це те, до чого прагне людина, для чого вона працює, за що бореться, чого хоче досягти в своїй діяльності. Без мети не може бути свідомої діяльності. Цілі людської діяльності виникли й розвивалися історично, в процесі праці, їх зумовлюють суспільне життя, умови, в яких живе людина. Вони залежать від ролей, які виконує людина, суспільних доручень, від її розвитку та індивідуальних особливостей. Цілі бувають близькі та віддалені. Віддалена мета реалізується в низці ближчих, часткових цілей, які крок за кроком ведуть до здійснення віддаленої мети в перспективі¹. Автор наголошує, що суспільно важлива, змістовна мета стає джерелом активності особистості. Тільки велика мета народжує велику енергію. Така мета викликає єдність розумової, емоційної та вольової діяльності, цілеспрямовану зосередженість свідомості на поставлених цілях. «Рефлекс мети» має величезне життєве значення, він є головною формою життєвої енергії людини².

Р. Ієрінг, аналізуючи свого часу мету у праві, дійшов висновку, що зазначає, що мета виступає творчою силою всього права, він підкреслює, що не існує правового положення, яке не було б пов'язане за своїм походженням з якоюсь метою; право знає тільки єдине джерело походження – мету³.

На думку Г. Федорова мета в праві – це своєрідна програма. Він відмічає, що мета за своєю природою суб'єктивна, тому що є продуктом свідомого творчості людини. Але в її діяльності суб'єктивний характер мети перетворюється на об'єктив-

---

¹ Загальна психологія: підручник. 2-ге вид., переробл. і доп. / за загальною редакцією академіка С. Д. Максименка. Вінниця: Нова Книга, 2004. 704 с. URL: http://pidruchniki.com/15021119/psihologiya/mehanizmi_opredmetnennya_psihichnih_utvoren

² Загальна психологія: підручник. 2-ге вид., переробл. і доп. / за загальною редакцією академіка С. Д. Максименка. Вінниця: Нова Книга, 2004. 704 с. URL: http://pidruchniki.com/15021119/psihologiya/mehanizmi_opredmetnennya_psihichnih_utvoren

³ Ієрінг Р. Цель в праве. Т. 1. СПб.: Изд-во Н. В. Муравьева, 1881. 412 с. С. 214.

ний. Таким чином, мета в праві, подібно самому праву, може розглядатися і як об'єктивна, і як суб'єктивна категорія. Об'єктивне джерело виникнення мети в праві і суб'єктивна її природа – дві органічно пов'язані між собою сторони одного і того ж явища. Усяка дія має певну мету. Будь-який вольовий акт, спрямований на досягнення тієї чи іншої мети, будучи за своєю природою суб'єктивної категорією, визначається об'єктивною дійсністю¹. Звідси автор робить висновок про те, що метає вихідним пунктом і рушійною силою вольової діяльності індивіда та одночасно спрямовуючим чинником у цій діяльності². Далі Г. Федоров зазначає, що ціль у праві виникає раніше, ніж її реальне втілення в життя. Мета в праві – ідеальна реалізація об'єктивної можливості належної поведінки членів суспільства. У праві цілі закріплюються як найближчі, перспективні і кінцеві. Кожна найближча мета, будучи закріплена у відповідних правил поведінки, висловлює завдання правового регулювання в даний період історичного розвитку суспільства. При закріпленні і формулюванні загальних цілей, законодавець конкретизує їх у специфічні, причому ця конкретизація повинна бути доведена до такого рівня, щоб ця специфічна мета могла виступати в якості безпосередньої мети діяльності, і бути досягнута за допомогою потенційних можливостей, закладених у самому праві³.

О. С. Курчакін, аналізуючи мету у розрізі управлінської діяльності, зауважує, що «мета» – одна з найскладніших і разом з тим найдавніших категорій. Вона в тій чи іншій формі присутній у свідомості людини, що здійснює будь-який вид

---

¹ Федоров Г. Громадянське суспільство і держава. *Закон і життя*. 2003. № 10–11. URL: http://refs.co.ua/70987-Cel_i_cennost_prava_Grazhdanskoe_obshestvo_i_gosudarstvo.html

² Федоров Г. Громадянське суспільство і держава. *Закон і життя*. 2003. № 10–11. URL: http://refs.co.ua/70987-Cel_i_cennost_prava_Grazhdanskoe_obshestvo_i_gosudarstvo.html

³ Федоров Г. Громадянське суспільство і держава. *Закон і життя*. 2003. № 10–11. URL: http://refs.co.ua/70987-Cel_i_cennost_prava_Grazhdanskoe_obshestvo_i_gosudarstvo.html

діяльності, і переноситься їм на природні та штучні системи¹. Що ж стосується управління та організаційно-практичної діяльності, то тут роль мети особливо важлива. Дослідник наголошує на тому, що правильно зрозуміла і усвідомлена мета дисциплінує і стимулює діяльність. Цілеспрямованість колективу – важливий фактор підвищення продуктивності праці. Мета управління – бажане, можливе і необхідний стан виробництва як керованої соціально-економічної системи, яка має бути досягнуто².

На думку А. Ф. Мельник мета управління полягає в організації спільної діяльності людей, їх окремих груп та організацій, забезпеченні координації і взаємодії між ними, а його суть – у здійсненні керуючого впливу на певні об'єкти³. Як синонім терміну мета, дослідниця також цілком справедливо, на нашу думку, використовує термін «місія». Зокрема вона говорить не про мету діяльності органу влади, а про його місію, яка, з точки зору А. Ф. Мельник, надає уявлення про його призначення, необхідність та корисність для людини, громадянина, зовнішнього середовища, суспільства в цілому. Центральним моментом місії є відповідь на запитання: яка головна мета органу? На першому місці мають бути інтереси, очікування та цінності клієнтів (споживачів, покупців), причому не тільки на теперішній час, а й на перспективу⁴.

З позиції З. Є. Шершньової мета – це вихідна позиція, що визначається системою взаємовідносин між суб'єктом і об'єктом управління, оскільки їхні взаємозв'язки характеризуються діалектикою мети, засобу та результату. Практичний бік визначення цілей полягає в орієнтації на інтеграцію зусиль і за її допомогою

---

¹ Курочкін О. С. Управління підприємством (процесний аспект): навч. посібник. К.: МАУП, 1998. 140 с. С. 32.

² Курочкін О. С. Управління підприємством (процесний аспект): навч. посібник. К.: МАУП, 1998. 140 с. С. 32–33.

³ Державне управління: навч. посіб. / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко; за ред. А. Ф. Мельник. К.: Знання-Прес, 2003. 343 с. (Вища освіта XXI століття). С. 21.

⁴ Державне управління: навч. посіб. / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко; за ред. А. Ф. Мельник. К.: Знання-Прес, 2003. 343 с. (Вища освіта XXI століття). С. 285.

об'єднання різнобічних дій як окремої людини, так і організації в цілому в певну упорядковану систему або процес¹.

А. О. Кузнецов пропонує розуміти мету державного управління як суспільну потребу, сформульовану у вигляді кінцевого результату державно-управлінської дії, що має об'єктивний, раціональний і системно організований характер. Мета виступає засобом інтеграції всіляких дій у певну послідовність чи систему². Автор цілком слушно, з нашої точки зору відмічає, що мета державного управління являє собою продукт свідомої діяльності, суб'єктивне відображення об'єктивного. Об'єктивні умови, реальні можливості та сили суб'єктивного фактора, конкретне усвідомлення потреб та інтересів об'єктів управління, достовірна оцінка наявного потенціалу приводять до об'єктивної, раціональної, системно організованої спрямованості державного управління. Мета державного управління за будь-яких умов побудована виходячи з принципу ієрархії потреб та інтересів розвитку суспільства³.

Враховуючи усе вище викладене, можемо дійти висновку, що мета є неодмінним елементом будь-якої свідомої діяльності, в тому числі діяльності з протидії правопорушенням у фінансовій сфері. При цьому мета має двоякий характер, а саме: з одного боку вона є ідеальною моделлю очікуваного та бажаного результату діяльності⁴. Ідеальний характер мети свідчить про те, що вона випереджає реальні кінцеві результати практичної діяльності, виступаючи у вигляді сформованого на рівні свідомості концентрованого та узагальненого бачення суб'єкта (суб'єктів)

---

¹ Стратегічне управління: підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. / З. Є. Шершньова. К.: КНЕУ, 2004. 699 с. URL: <http://buklib.net/books/25353/>

² Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с. С. 385.

³ Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с. С. 385.

⁴ Заяць О. С. Мета протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2017. № 15. С. 89–96.

того, якими мають бути наслідки його діяльності; а з іншого – мета виступає тим внутрішнім фактором, що спонукає суб'єкта до певних дій. У зв'язку із цим слушним буде пригадати думку, висловлену древньогрецьким мислителем Аристотелем, про те, що мета є кінцевою причиною буття (causa finalis)¹. Це у певному сенсі справедливо і для мети діяльності, адже присутня і на початку діяльності, як один із тих факторів, що її спричиняють та спонукають до неї, таким чином вона є причиною діяльності, у той же час вона – мета – являється кінцевим результатом².

Зауважимо, що розмірковуючи про мету як про образ, що формується у свідомості суб'єкта діяльності, а також як про внутрішній стимул, що мотивує його, втім не слід її розглядати виключно як суб'єктивне явище, особливо, коли йдеться про мету діяльності, що має публічний характер, тобто стосується держави і суспільства в цілому. Адже характер та вигляд мети діяльності суб'єкта значними чином визначаються тими об'єктивними умовами та обставинами, в яких він перебуває й здійснює свою життєдіяльність, тими потребами і запитамі, що формуються під впливом об'єктивного розвитку суспільного життя. Звідси можемо констатувати, що мета діяльності має суб'єктивно-об'єктивний характер. У галузі державного управління такий двоякий характер особливо яскраво проявляється, оскільки з одного боку мета відображає суб'єктивне бачення суб'єктів управління бажаних результатів своєї роботи, а з іншого характеризує ті зовнішні суспільні потреби та запити, з урахуванням яких у демократичній державі повинен будувати свою діяльність означені суб'єкти управління³.

Також вважаємо за потрібне наголосити на тому, що говорячи про мету протидії правопорушенням у фінансовій

---

¹ Философский энциклопедический словарь / гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. М.: Сов. Энциклопедия, 1983. 840 с. С. 762.

² Заяць О. С. Мета протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2017. № 15. С. 89–96.

³ Заяць О. С. Мета протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2017. № 15. С. 89–96.

сфері набагато доречніше, з нашої точки зору, говорити про мету не як про якийсь конкретний кінцевий, статичний результат, а як про досягнення певного стану. Адже суспільні відносини перебувають у постійному русі: вони безперервно виникають, припиняються, змінюються, трансформуються, наслідують один одного, тому те, що було необхідним їх системі, зокрема для підтримки її стабільності, сьогодні, через деякий час може суттєво або, навіть, взагалі втратити актуальність. Звідси очевидно, що протидія правопорушенням у фінансовій сфері не має як такого однозначного та остаточного завершення, до якого б мали прагнути її суб'єкти, принаймні до тих пір, поки існують фінансові відносини¹. Натомість ця діяльність орієнтується на досягнення та підтримку певного стану у фінансово-правовій сфері, який на конкретному етапі розвитку суспільства є найбільш корисним та доцільним для нормального існування, функціонування та розвитку останнього (тобто суспільства).

Особливістю мети державно-управлінської діяльності є те, що вона, як правило, так чи інакше закріплюється на рівні відповідних нормативно-правових актів, нормами яких певна діяльність регламентується. Зауважимо, що у чистому вигляді, тобто чітко сформульовану, мету в більшості законів дуже важко знайти, як правило вона не конкретизується та «розчиняється» у змісті законодавчих положень². Виключення становлять хіба що ті правові акти, які вводять у дію відповідні концепції та (або) стратегії державної політики у тій чи іншій сфері суспільного життя.

Враховуючи викладене, зрозуміло, що жодного нормативно-правового акту, в якому б було чітко формалізовано мету протидії правопорушенням у фінансовій сфері немає. Не в останню чергу, доречи, це пояснюється і використанням нами у даному дослідженні поняттям – «протидія», яке є доволі широким за своїм змістом, як ми вже зазначали у попередньому підрозділі, і включає цілу

---

¹ Заяць О. С. Мета протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2017. № 15. С. 89–96.

² Заяць О. С. Мета протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2017. № 15. С. 89–96.

низку аспектів. У зв'язку із цим, задля того, щоб більш чітко усвідомити зміст мети протидії правопорушенням у фінансовій сфері доречним буде поглянути на цілі таких явищ як контроль, профілактика правопорушень, боротьба зі злочинністю, правове виховання.

Так, щодо розуміння сутності контролю як явища, досить змістовна позиція викладена у Лімській декларації керівних принципів контролю, в якій зазначається, що контроль – не самоціль, а невід'ємна частина системи регулювання, метою якої є виявлення відхилень від прийнятих стандартів і порушень принципів, законності, ефективності та економії витрачання матеріальних ресурсів на можливо більш ранній стадії з тим, щоб мати можливість прийняти коригуючі заходи, в окремих випадках, залучити винних до відповідальності, отримати компенсацію за заподіяний збиток або здійснити заходи щодо запобігання або скорочення таких порушень в майбутньому¹. Також уявлення про мету контролю можна зробити на підставі аналізу положень Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 № 877-V, в якому хоча окремої статті про мету контролю і не має, втім виходячи із приведеному законі визначення поняття «державного нагляду (контролю)», можемо дійти висновку, що його метою є та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, допустимого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища².

Л. В. Гуцаленко, В. А. Дерій та М. М. Коцупатрій вважають, що мета державного фінансового контролю це – забезпечення законності, фінансової дисципліни і раціональності в ході формування, розподілу, володіння, використання та відчуження активів, що належать державі, а також використання коштів, що залишаються

---

¹ Литвинов О. М. Методи впливу в системі механізму протидії злочинності. *Форум права*. 2006. № 3. С. 77–80.

² Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 5 квітня 2007 р. № 877-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 29. Ст. 389.

у суб'єкта фінансових правовідносин у зв'язку з наданими пільгами за платежами до бюджетів, державних позабюджетних фондів та кредитів, отриманих під гарантії Кабінету Міністрів України¹.

Л. В. Панкевич, М. А. Зварич, П. Я. Могиляк та Б. І. Хомічак вбачають призначення державного фінансового контролю призначений у створенні умов для фінансової стабілізації. Далі автори розкривають більш детально зміст мети цього контролю – це забезпечення дотримання принципів законності, доцільності та ефективності розпорядчих і виконавчих дій з управління державними фінансовими ресурсами, матеріальними цінностями і нематеріальними об'єктами, їх збереження та збільшення для виконання функцій держави².

Далі, що стосується профілактики правопорушень, про зміст мети якої у загальному вигляді можна дізнатися із Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року» від 30.11.2011 № 1209-р. Відповідно до цієї Концепції метою профілактики правопорушень є виявлення та усунення причин і умов учинення злочинів, захист інтересів людини, суспільства і держави від протиправних посягань, а також налагодження дієвої співпраці між центральними і місцевими органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим та громадськістю в зазначеній сфері³.

У Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю в якості основної мети закріплено визна-

---

¹ Державний фінансовий контроль: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. В. Гуцаленко, В. А. Дерій, М. М. Коцупатрій. К.: Центр учбової літератури, 2009. 424 с. URL: http://pidruchniki.com/14170120/finansiv/sutnist_meta_zavdannya_derzhavnogo_finansovogo_kontrolyu

² Бюджетний менеджмент: навч. посіб. / Л. В. Панкевич, М. А. Зварич, П. Я. Могиляк, Б. І. Хомічак. К.: Знання, 2006. 293 с. URL: http://pidruchniki.com/1098120539221/ekonomika/derzhavniy_finansoviy_kontrol_ukrayini

³ Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року: Розпорядження КМУ від 30 листопада 2011 р. № 1209-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/877-16>

чення напрямів та механізмів реалізації державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю шляхом формування нових та вдосконалення існуючих норм кримінального, кримінально-процесуального та кримінально-виконавчого законодавства і практики їх застосування, а також розроблення та виконання організаційних заходів, спрямованих на запобігання виникненню організованих злочинних угруповань і вчиненню ними злочинів¹. Також у Концепції передбачено, що вона спрямована на захист прав та свобод людини і громадянина, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від організованої злочинності шляхом виконання комплексу заходів, у тому числі спеціальних, із запобігання злочинній діяльності організованих злочинних угруповань, виявлення, припинення вчинюваних ними злочинів, притягнення до встановленої законом відповідальності організаторів, керівників та інших учасників організованих злочинних угруповань, протидії легалізації (відмиванню) доходів таких угруповань, одержаних злочинним шляхом². Окрім зазначеної концепції, мету боротьби з організованою злочинністю досить чітко сформульовано у закон «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30.06.1993 № 3341-ХІІ, у статті 3 якого закріплено, що дана боротьба орієнтовна на:

- встановлення контролю над організованою злочинністю, її локалізація, нейтралізація та ліквідація;
- усунення причин і умов існування організованої злочинності³.

Що стосується правового виховання, то на сьогодні у нашій державі немає з цього приводу якихось окремих спеціальних правових документів, тому звернемося до наукового бачення

---

¹ Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю: Указ Президента від 21 жовтня 2011 р. № 1000/2011. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1000/2011>

² Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю: Указ Президента від 21 жовтня 2011 р. № 1000/2011. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1000/2011>

³ Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 р. № 3341-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 358.

його мети. Так, О. Ф. Скакун переконана, що основна мета правового виховання – дати людині необхідні в житті юридичні знання і навчити її поважати закони і підзаконні акти та додержуватися їх, тобто сформувати достатньо високий рівень правової культури, здатний значно зменшити кількість правопорушень¹. М. В. Цвік вважає, що правове виховання покликане довести до свідомості людей розуміння необхідності знання ними законів і виконання їх вимог, а також знання своїх прав і вміння їх відстоювати та захищати законним способом, прищепити кожному громадянину почуття нетерпимості до будь-яких порушень законодавства².

В. В. Копейчиков відмічав, що метою правового виховання є: формування правосвідомості громадян і підвищення на цій основі їхньої правової культури, виховання поваги до права, щоб його вимоги стали особистим переконанням кожної людини, а повсякденне додержання юридичних норм – звичкою; ознайомлення громадян з питаннями державно-правового будівництва, підвищення їхньої соціальної та політико-правової активності; допомога їм в оволодінні всією сукупністю юридичних знань з різних галузей і сфер функціонування права; сприяння ефективній роботі механізму правового регулювання³.

На думку Т. В. Синюкової цілі правового виховання полягають у формуванні у людини певних позитивних уявлень, поглядів, ціннісних орієнтацій, установок, що забезпечують дотримання, виконання та використання юридичних норм. Змістом правового визнавання, на її думку, є прищеплення людині знання про державу і право, законні права і свободи

¹ Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / пер. з рос. Х.: Консум, 2001. 656 с. С. 479–480.

² Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Х.: Право, 2011. 584 с. С. 78.

³ Правознавство: підручник для студ. вищих навч. закладів / ред.: В. В. Копейчиков, А. М. Колодій. К.: Юрінком Інтер, 2006. 752 с. С. 157.

особистості, вироблення у громадян стійкої орієнтації на законслухняну поведінку¹.

Отже, враховуючи усе вище викладене, можемо зробити висновок про те, що метою протидії правопорушенням у фінансовій сфері є гарантування та забезпечення фінансової міцності й стабільності держави, безпечного і безперешкодного функціонування та розвитку фінансових, а також тісно пов'язаних із ними відносин, зміцнення режиму законності, зокрема фінансової дисципліни, під час мобілізації, розподілу та (або) витрачання фінансових ресурсів централізованих і децентралізованих фондів; запровадження таких політико-правових умов які б спонукали суб'єктів фінансової сфери до правомірної поведінки та максимально унеможлилювали випадки вчинення ними порушень вимог діючого законодавства².

Не менш важливим елементом, ніж мета, для протидії правопорушення у фінансовій сфері є її завдання. Завдання є логічним продовженням мети – так само як підзаконні акти розвивають норми законів, завдання конкретизують і уточнюють цілі. З практичної точки завдання мають більшу цінність ніж мета, оскільки у порівнянні з останньою вони є більш вузькими чіткими та лаконічними за змістом. Саме тому мета, як правило, закріплюються у документах концептуального характеру, так як вона, у певному розумінні, має ідейний характер, у той час як завдання відображають конкретні пріоритети діяльності: що, як і в якому обсязі має бути зроблено³. Завдання – це свого роду проміжні цілі на шляху до вищої мети.

О. Л. Гамалій, розглядаючи мету, завдання та принципи протидії правопорушенням вчиненими іноземцями в Україні, зазначає, що

---

¹ Матузов Н. И., Малько А. В. Теория государства и права: курс лекций. М.: Юристъ, 1997. 672 с. С. 568–569.

² Заяць О. С. Мета протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2017. № 15. С. 89–96.

³ Заяць О. С. Завдання та функції протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Форум права: електрон. наук. фахове вид.* 2017. № 3. С. 9–14. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_3_XX.pdf

завдання – це «наперед визначений, запланований обсяг роботи, справа (настанова), розпорядження виконати певне доручення»¹.

К. І. Козлов та Ю. П. Сурмін визначають завдання управлінське як проблему чи питання, що потребує прийняття управлінського рішення і є кількісним або якісним визначенням результату управлінської діяльності, який досягається в межах встановленого терміну. Завдання – нормативно визначена серія робіт або частина роботи, яка має бути виконана заздалегідь встановленим способом у заздалегідь обумовлені строки². А. С. Большаков, зазначає, що коли мова йде про вирішення управлінського завдання, то мається на увазі розв'язання проблемної ситуації³.

За відсутності комплексного нормативно-правового акту, який би визначав організаційно правові засади протидії правопорушенням у фінансовій сфері, можна скласти лише приблизне уявлення про коло завдань, які мають виконуватися під час її здійснення на шляху до вищезгаданої мети. При цьому доречним буде поглянути на коло завдань, закріплених у деяких нормативно-правових актах, що визначають організаційно-правові засади контролю та боротьби зі злочинністю. Так, у законі «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14.10.2014 № 1702-VII встановлено, що суб'єкт первинного фінансового моніторингу (крім спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які провадять свою діяльність одноособово, без утворення юридичної особи) з урахуванням вимог законодавства розробляє, впроваджує та постійно з урахуванням законодавства оновлює правила фінансового моніторингу, програми

¹ Гамалій О. Л. Мета, завдання та принципи протидії правопорушенням вчиненими іноземцями в Україні. *Форум права*. 2014. № 4. С. 183–188. С. 183.

² Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с. С. 238.

³ Сидоренко О. В. Маркетингове забезпечення підтримки і прийняття управлінських рішень. *Ефективна економіка*: електронний журнал. URL: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=2693>

здійснення фінансового моніторингу та інші внутрішні документи з питань фінансового моніторингу (далі – внутрішні документи з питань фінансового моніторингу) та призначає працівника, відповідального за його проведення (далі – відповідальний працівник). Фінансові групи, учасниками яких є суб'єкти первинного фінансового моніторингу, розробляють та впроваджують єдині правила фінансового моніторингу, включаючи процедуру використання інформації в межах групи з метою фінансового моніторингу. Такі правила поширюються на всіх суб'єктів первинного фінансового моніторингу, що входять до фінансової групи¹. У цьому ж законі, у статті 18, закріплено, що завданнями спеціально уповноваженого органу є: збирання, оброблення та проведення аналізу (операційного і стратегічного) інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, інші фінансові операції або інформації, що може бути пов'язана з підозрою у легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму чи фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення. Принципи опрацювання одержаної від суб'єктів первинного фінансового моніторингу інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, та критерії проведення аналізу таких операцій встановлюються центральним органом виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму; забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; забезпечення функціонування та розвитку єдиної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінан-

---

¹ Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 50–51. Ст. 2057.

суванню розповсюдження зброї масового знищення; налагодження співпраці, взаємодії та інформаційного обміну з державними органами, Національним банком України, компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; проведення національної оцінки ризиків; забезпечення представництва України в установленому порядку в міжнародних організаціях з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення¹.

Відповідно до закону «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26.01.1993 № 2939-ХІІ головними завданнями органу державного фінансового контролю є: здійснення державного фінансового контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильністю визначення потреби в бюджетних коштах та взяттям зобов'язань, ефективним використанням коштів і майна, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності у міністерствах та інших органах виконавчої влади, державних фондах, фондах загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетних установах і суб'єктах господарювання державного сектору економіки, а також на підприємствах, в установах та організаціях, які отримують (отримували у періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно (далі – підконтрольні установи), за дотриманням законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу щодо державного і місцевих бюджетів, дотриманням

---

¹ Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 50–51. Ст. 2057.

законодавства про державні закупівлі, діяльністю суб'єктів господарської діяльності незалежно від форми власності, які не віднесені законодавством до підконтрольних установ, за судовим рішенням, ухваленим у кримінальному провадженні¹.

У статі 26 Бюджетного кодексу України записано, що контроль за дотриманням бюджетного законодавства спрямований на забезпечення ефективного і результативного управління бюджетними коштами та здійснюється на всіх стадіях бюджетного процесу його учасниками відповідно до цього Кодексу та іншого законодавства, а також забезпечує: 1) оцінку управління бюджетними коштами (включаючи проведення державного фінансового аудиту); 2) правильність ведення бухгалтерського обліку та достовірність фінансової і бюджетної звітності; 3) досягнення економії бюджетних коштів, їх цільового використання, ефективності і результативності в діяльності розпорядників бюджетних коштів шляхом прийняття обґрунтованих управлінських рішень; 4) проведення аналізу та оцінки стану фінансової і господарської діяльності розпорядників бюджетних коштів; 5) запобігання порушенням бюджетного законодавства та забезпечення інтересів держави у процесі управління об'єктами державної власності; б) обґрунтованість планування надходжень і витрат бюджету².

У Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю закріплено, що задля її реалізації необхідно вирішити такі питання: виявлення та аналіз проявів організованої злочинності, з'ясування причин та умов, що сприяють її поширенню в Україні; удосконалення правових механізмів та організаційних засад протидії організованій злочинності; визначення шляхів і способів захисту прав та свобод людини і громадянина, інтересів юридичних осіб від дій організованих злочинних угруповань; підвищення рівня інформованості суспільства про небезпеку та масштаби організованої злочинності; удосконалення існуючих та розроблення нових методів боротьби з організованою злочинністю

---

¹ Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26 січня 1993 р. № 2939-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 13. Ст. 110.

² Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50–51. Ст. 572.

з метою недопущення подальшої консолідації організованих злочинних угруповань, дальшого зменшення їх впливу на суспільство на національному та регіональному рівнях; продовження міжнародного співробітництва вітчизняних правоохоронних органів із відповідними органами іноземних держав; ініціювання вдосконалення міжнародно-правових актів та гармонізація національного законодавства з питань боротьби з організованою злочинністю із законодавством Європейського Союзу¹.

На підставі вище викладеного, вважаємо, що до основних завдань протидії правопорушенням у фінансовій сфері слід віднести такі:

- постійне здійснення моніторингу та контролю у сфері фінансових та тісно пов'язаних із ними відносин на предмет дотримання їх суб'єктами норм діючого законодавства, встановлених правил і стандартів;

- запобігання, виявлення та припинення протиправних дій, що порушують встановлену фінансову дисципліну, призводять до розкрадання бюджетних коштів та легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом;

- розгляд справ про правопорушення та притягнення винних у їх вчиненні осіб до юридичної відповідальності;

- усунення шкідливих наслідків, завданих протиправними діями, відновлення порушених прав та відшкодування збитків, завданих в результаті їх скоєння;

- виявлення та усунення умов, обставин та факторів, що спричинили та (або) сприяли вчиненою правопорушення у фінансовій сфері, чи можуть так чи інакше посприяти його вчиненню у майбутньому;

- підвищення рівня правової культури суб'єктів фінансових та тісно пов'язаних із ними відносин;

- постійне вдосконалення існуючих вироблення нових засобів і заходів протидії правопорушенням у фінансовій сфері;

---

¹ Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю: Указ Президента від 21 жовтня 2011 р. № 1000/2011. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1000/2011>

– накопичення та аналіз національного й міжнародного досвіду з питань протидії правопорушенням у фінансовій сфері¹.

Коли йдеться про якусь суспільно значущу діяльність, особливо про таку, яка стосується благополуччя всього суспільства, поряд із її завданнями та функціями особливого значення набувають функції. Термін «функція» у буквальному перекладі із латинської означає виконання, звершення (від «function»)². На сторінках мовних словників даний термін («функція») має такий зміст:

- діяльність, обов’язок, робота, призначення;
- призначення, роль чого-небудь;
- специфічна діяльність органу чи організму;
- явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін;
- спеціальна дія чогось або когось³.

На сторінках філософської та соціологічної літератури можна знайти такі тлумачення функції:

- діяльність, виконання⁴;
- відношення двох (групи) об’єктів, в котрому зміни одного з них супроводжує зміну іншого. Функція може розглядатися з точки зору наслідків (сприятливих, несприятливих – дисфункціональних або нейтральних – афункціональних), що викликаються

---

¹ Заяць О. С. Завдання та функції протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Форум права*: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 3. С. 9–14. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_3_XX.pdf

² Словник іншомовних слів / уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапуга. К.: Наук. думка, 2000. 680 с. С. 630.

³ Словник іншомовних слів / уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапуга. К.: Наук. думка, 2000. 680 с. С. 630; Большой толковый словарь русского языка / ред. С. А. Кузнецов. СПб.: Норинт, 2000. 1536 с.; Билик С. П., Сютя Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / за ред. С. Я. Єрмоленко. Х.: Фоліо, 2006. 623 с. С. 585; Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. С. 1552; Тлумачний словник української мови / А. О. Івченко. Х.: Фоліо, 2002. 543 с. С. 505.

⁴ Философский словарь. 22-е новое, переработ. изд. / основан Г. Шмидтом; под ред. Г. Шишкоффа; пер. с нем.; общ. ред. В. А. Малинина. М.: Республика, 2003. 575 с. С. 497.

зміною одного параметра в інших параметрах об'єкта (функціональність), або з точки зору взаємозв'язку окремих частин в рамках деякого цілого (функціонування)¹;

– стала сукупність однорідних спеціалізованих робіт (дій, операцій), здатність реалізації яких підтримується в організації, обов'язок (іноді – здатність) оператора (технічного об'єкта або людини) виконувати яку-небудь операцію².

– діяльність, роль об'єкта в рамках деякої системи, до якої він належить;

– вид зв'язку між об'єктами, коли зміна одного з них тягне зміну іншого, при цьому другий об'єкт також називається функцією першого³;

– роль, яку виконують різні процеси і структури по підтримці цілісності та стійкості системи, частинами якої вони являються⁴.

– стійкий спосіб активних взаємовідносин речей, при якому зміни одних об'єктів призводять до змін в інших;

– роль, виконувана певним елементом соціальної системи в її організації як цілого, в здійсненні цілей та інтересів соціальних груп і класів;

– залежність між різними соціальними процесами, що виражається у функціональній залежності змінних;

– стандартизована, соціальна дія, врегульована певними нормами і контрольована соціальними інститутами⁵.

---

¹ Философский энциклопедический словарь / гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. М.: Сов. Энциклопедия, 1983. 840 с. С. 750.

² Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с. С. 745.

³ Новейший философский словарь / сост. А. А. Грицанов. Мн.: Изд. В. М. Скакун, 1998. 896 с. С. 783.

⁴ Философский словарь. 7 изд., перераб. и доп. / под ред. И. Т. Фролова. М.: Республика, 2001. 719 с. С. 636.

⁵ Социологический энциклопедический словарь. На русском, английском, немецком, французском и чешском языках / редактор-координатор академик РАН Г. В. Осипов. М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА–ИНФРА–М), 2000. 488 с. С. 397.

У галузі державного управління та сфері права функції, як правила, розуміють як напрямки (шляхи) у яких здійснюється ті чи інші заходи, реалізуються процеси, відносини. Так В. М. Князєв пише, що функції влади – це основні напрями діяльності влади, які є похідними від її сутності і мають їй відповідати¹. А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко пишуть, що функції державного управління – це специфічні за предметом, змістом і засобом забезпечення цілісні управляючі впливи держави. Управлінські функції органів державної влади – це юридично виражені управляючі впливи окремих органів державної влади, які вони мають право і зобов'язані здійснювати щодо певних об'єктів управління або компонентів певних структур. Обсяг управлінської функції зумовлений місцем державного органу в структурі управляючої системи й окреслює його межі в управлінні суспільними процесами².

В. Д. Бакуменко характеризує функції системи державного управління як реальні, силові, цілеспрямовані, організуючі та регулюючі впливи суб'єктів державного управління на певне суспільне явище, відношення чи стан. Функція системи державного управління відображає зміст та характер управлінського впливу. Під функціями системи державного управління слід розуміти види управлінських впливів держави, специфіка яких визначається предметом, змістом та способом перетворення об'єктів управління або його власних управлінських компонентів³.

На думку С. Г. Серьогіної що функції органів публічної влади – це об'єктивно обумовлені основні напрямки їх діяльності, що забезпечують поділ праці всередині державного механізму

---

¹ Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с. С. 743.

² Державне управління: навч. посіб. / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко; за ред. А. Ф. Мельник. К.: Знання-Прес, 2003. 343 с. (Вища освіта XXI століття). С. 86–87.

³ Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с. С. 745.

і характеризуються певною стабільністю, в яких відображаються завдання і соціальне призначення органів публічної влади¹.

Коли йдеться про функції права чи правового регулювання, то маються на увазі напрями або види впливу права на відносини суспільні. В них виражається роль і призначення права в суспільстві й державі, його соціальна цінність та найважливіші риси².

На підставі зазначеного можемо зробити висновок про те, що функції протидії правопорушенням у фінансовій сфері – це ті ключові напрями за якими зазначена протидія реалізується, і в яких розкривається її суспільне призначення³.

На наше переконання до основних функцій протидії правопорушенням у фінансовій сфері слід віднести такі:

– правоохоронна функція. О.Ф. Скаун визначила правоохоронну функцію як напрям діяльності щодо діяльності забезпечення охорони конституційного ладу, прав і свобод громадян, законності і правопорядку, довкілля, встановлення й регулювання правом усіх суспільних відносин⁴. В. Н. Хропанюк вважає, що правоохоронна функція функцію охорони правопорядку, як він її називає, – це діяльність держави, спрямована на забезпечення точного й повного здійснення її законодавчих розпоряджень усіма учасниками суспільних відносин⁵. З точки зору, що її висловлює І. В. Крицак, правоохоронна функція – це забезпечений системою

---

¹ Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. С. Г. Серьогіної. Х.: Право, 2005. 256 с. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/bydivnustvo/482-bydivnutstvo/8968-s-4.html>

² Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; Вид-во «Юридична думка», 2003. Т. 5: П–С. 736 с.

³ Заяць О. С. Завдання та функції протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Форум права*: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 3. С. 9–14. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_3_XX.pdf

⁴ Скаун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. 2-ге вид. / пер. з рос. Х.: Консум, 2005. 656 с. С. 48.

⁵ Хропанюк В. Н. Теория государств и права: учеб. пособ. для высш. учеб. зав. 2-е изд. доп., испр. М., 1995. 384 с. С. 122.

необхідних ресурсів комплексний напрямок діяльності держави, який об'єднує низку заходів (в тому числі примусових), оснований на принципах справедливості та ефективності, спрямованих на безконфліктну реалізацію прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, забезпечення соціальної злагоди, недопущення індивідуальних, колективних та масових порушень законності і правопорядку¹. Звідси, змістом правоохоронної функції протидії правопорушенням фінансовій сфері є захист від різного роду посягань прав, свобод і законних інтересів суб'єктів фінансових і тісно пов'язаних із ними відносин, а також встановлених у фінансовій сфері матеріальним та процедурно-процесуальним законодавством правил поведінки;

– функція контролю. Сутністю даного напрямку реалізації досліджуваної протидії полягає у постійному спостереженні за протіканням процесів та відносин у фінансовій сфері, за поведінкою суб'єктів у ній, на предмет дотримання ними вимог діючого законодавства, а також задля виявленні та усунення інших недоліків та прогалин у фінансовій системі держави;

– функція притягнення до юридичної відповідальності, основний зміст якої полягає у розгляді (вирішенні) справ про правопорушення у фінансовій сфері і застосовуванні за результатами цього розгляду, до винних у їх скоєнні осіб, відповідних стягнень, у порядку та межах, визначених законодавством;

– функція правовідновлення, яка передбачає повернення порушених прав і законних інтересів до того вигляду (стану), який існував до моменту їх порушення. О. Ф. Скаун пише, що дана функція спрямована на відновлення незаконно порушених прав, примусове виконання невиконаних обов'язків². Також з цього виводу варто погодитися із О. В. Зайчуком у тому те, що правовідновлююча функція протистоїть формальному покаранню винного

---

¹ Кріцак І. В. Правоохоронна функція держави та її вплив на формування функції надання послуг населенню органами внутрішніх справ України. *Форум права*. 2009. № 3. С. 365–372. С. 369.

² Скаун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / пер. з рос. Х.: Консум, 2001. 656 с. С. 435.

та спрямована на забезпечення порушеного інтересу і поновлення порушених протиправною поведінкою суспільних відносин¹;

– компенсаційна функція – передбачає відшкодування збитків завданих правопорушенням;

– профілактична функція, яка орієнтована на запобігання вчиненню правопорушень, шляхом виявлення та усунення (ліквідації) умов і факторів, що сприяють скоєнню протиправних дій;

– інтегративна функція протидії фінансовим правопорушенням виявляється у тому, що по-перше, до її здійснення так чи інакше залучається широке коло суб'єктів, які при цьому вступають у відповідну взаємодію, а по-друге, організація та реалізація зазначеної протидії передбачає поєднання широкого кола засобів та заходів різного характеру².

Резюмуючи проведене у даному підрозділі дослідження можемо з упевненістю констатувати, що мета, завдання та функції є невід'ємними та дуже важливими елементами адміністративно-правового механізму протидії правопорушенням у фінансовій сфері. Їх надзвичайне значення пояснюється тим, що саме вони концентрують у собі та відображають суспільну місію цього механізму, його соціальне призначення, а також вказують у яких напрямках він працює (рухається), та вирішення яких питань (проблем) при цьому є для нього пріоритетним³.

Зауважимо, що приведенний нами у даному підрозділі перелік завдань та функцій протидії правопорушенням у фінансовій сфері не претендує на виключність і цілком може бути доповнений іншими завданнями та функціями, втім саме викладені, на нашу думку, найбільш яскраво характеризують функціонально-цільову складову зазначеної протидії.

---

¹ Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2006. С. 512. URL: http://ebk.net.ua/Book/law/zauchuk_tdp/part2/402.htm

² Заяць О. С. Завдання та функції протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Форум права*: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 3. С. 9–14. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_3_XX.pdf

³ Заяць О. С. Завдання та функції протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Форум права*: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 3. С. 9–14. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_3_XX.pdf

2.3. Форми та методи протидії правопорушенням у фінансовій сфері

Наступними важливими питаннями, яким слід приділити увагу у контексті дослідження адміністративно-правового механізму протидії правопорушенням у фінансовій сфері є методи, форми та заходи її здійснення. Адже якщо досліджені нами у попередньому підрозділі мета, завдання і функції характеризують суспільну місію та курс (напрямок) протидії правопорушенням у фінансовій сфері, то методи, форми та заходи показують який характер та зовнішній вигляд має ця протидія, у який спосіб (способи) вона виявляється та реалізується на практиці.

До слова «метод», яке у перекладі із грецької «μέθοδος» означає шлях дослідження, спосіб пізнання¹, у мовній словниковій літературі наводяться наступні визначення:

- спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя;
- прийом або система прийомів, що застосовуються в якій-небудь галузі діяльності (науці, виробництві, тощо);
- свідомі систематичні й послідовні дії, що ведуть до досягнення якої-небудь мети².

У найбільш загальному розумінні, пишуть М. М. Розенталь та П. Ф. Юдін, метод – це спосіб досягнення мети, певним чином впорядкована діяльність. У спеціально філософському значенні метод виступає засобом пізнання та відтворення

---

¹ Словник іншомовних слів / уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапуга. К.: Наук. думка, 2000. 680 с. С. 354.

² Словник Української мови: в 11 т. (1970–1980 рр.) / ред. кол. І. К. Білодід, А. А. Бурячок та ін. К.: Наукова думка, 1973. Т. 4 «І–М». 840 с. С. 692; Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. С. 664; Бибиц С. П., Сютя Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / за ред. С. Я. Єрмоленко. Х.: Фоліо, 2006. 623 с. С. 365; Тлумачний словник української мови / А. О. Івченко. Х.: Фоліо, 2002. 543 с. С. 236.

предмета вивчення в мисленні¹. Л. Ф. Ильичев вважає, що метод з одного боку – це спосіб побудови і обґрунтування системи філософського знання, а з іншого – сукупність прийомів і операцій практичного і теоретичного освоєння дійсності². Схожу точку зору висловлює і В. Д. Бакуменко, який пише, що поняття методу, як таке, означає сукупність прийомів (операцій) практичного та теоретичного сприйняття й пізнання (засвоєння) явищ природи та суспільного життя, що застосовується в якій-небудь галузі діяльності (науці, виробництві тощо)³.

Деякі дослідники визначають метод як більш-менш планомірний спосіб досягнення певної мети, шлях до мети, певний спосіб і образ дії⁴. На думку О. О. Грицанова метод – це спосіб досягнення мети, сукупність прийомів і операцій теоретичного або практичного освоєння дійсності, а також людської діяльності, організованої певним чином⁵. Г. В. Осипов наводить два визначення, що відображають сутність методу, а саме: по-перше, метод – це свідомо і послідовно застосовуваний спосіб досягнення мети; а по-друге, спосіб пізнання, дослідження явищ природи і суспільства, життя з метою побудови і обґрунтування системи знання.

М. В. Цвік, розмірковуючи про механізм правового регулювання, стосовно його методу зазначає, що він відповідає на питання, яким чином право регулює суспільні відносини. Це сукупність засобів, прийомів, за допомогою яких право

---

¹ Каримов Д. А. *Философские проблемы права*. М., 1972. 318 с. С. 267.

² *Философский энциклопедический словарь* / пл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. М.: Сов. Энциклопедия, 1983. 840 с. С. 620.

³ *Енциклопедичний словник з державного управління* / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с. С. 385.

⁴ *Философский словарь*. 22-е новое, переработ. изд. / основан Г. Шмидтом; под ред. Г. Шишкоффа; пер. с нем.; общ. ред. В. А. Малинина. М.: Республика, 2003. 575 с. С. 272.

⁵ *Новейший философский словарь* / сост. А. А. Грицанов. Мн.: Изд. В. М. Скакун, 1998. 896 с. С. 631.

впливає на суспільні відносини; це такий юридичний критерій, який значною мірою залежить від предмета¹.

П. М. Петровський визначив методіку державного управління як сукупність способів і прийомів дії, що використовуються для виконання типового управлінського завдання². Ю. П. Битяк, розкриваючи сутність методів державного управління, пише, що під методом звичайно розуміють спосіб або засіб досягнення поставленої мети. Відповідно до цього адміністративно-правовими методами є способи і прийоми безпосереднього цілеспрямованого впливу виконавчих органів (посадових осіб) відповідно закріпленої за ними компетенції, у встановлених межах і відповідній формі на підпорядковані їм органи та громадян³.

С. Г. Стеценко у своїх дослідженнях виходить із того, що методи державного управління – це способи і засоби впливу органів державного управління чи посадових осіб на керовані об'єкти. При цьому правник підкреслює, що у цілому метод державного управління дає можливість визначити як саме той чи інший суб'єкт державно-владних повноважень здійснює свою повсякденну управлінську діяльність⁴. Г. В. Атаманчук з цього приводу говорить, що у науковій літературі по-різному трактуються методи управлінської діяльності, але якщо узагальнити висловлені з цього приводу судження, то неважко прийти до висновку,

---

¹ Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін.; за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Х.: Право, 2002. 432 с. С. 256.

² Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с. С. 385.

³ Административное право Украины: учебник для студентов высш. учеб. заведений юрид. спец. 2-е изд., перераб. и доп. / Ю. П. Битяк, В. В. Богуцкий, В. Н. Гарашук и др.; под ред. проф. Ю. П. Битяка. Х.: Право, 2003. 576 с. С. 164.

⁴ Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навчальний посібник. К.: Атіка, 2007. 624 с. С. 172.

що загалом під методами управлінської діяльності маються на увазі способи і прийоми аналізу та оцінки управлінських ситуацій, використання правових і організаційних форм, впливу на свідомість і поведінку людей у керованих суспільних процесах, відносинах і зв'язках¹. С. М. Алфьоров, С. В. Ващенко, М. М. Долгополова та А. П. Купін вважають, що під методом державного управління необхідно розуміти засоби практичної реалізації завдань та функцій виконавчої діяльності органів управління, або інакше спосіб здійснення управлінських функцій, впливу суб'єкта управління на об'єкт (колектив, групу осіб чи одну особу)².

Досить змістовний погляд на поняття та роль методу у державному управлінні висловлює В. Я. Малиновський, який відмічає, що категорія «метод» практично невичерпна, оскільки будь-яка людська діяльність потребує певних способів, прийомів та засобів її реалізації. Особливої ваги проблема методів набуває в сфері державного управління, адже від правильного вибору й ефективного застосування методів значною мірою залежить досягнення організаційно-політичних та економічних цілей³. Дослідник підкреслює, що методи управління є науковою абстракцією, тобто не існують у «чистому» вигляді, а втілюються у конкретні дії відповідних органів управління, відображаючи змістовну сторону їхньої діяльності⁴. Далі автор наводить визначення методу державного управління, який він розуміє як спосіб практичної реалізації управлінських функцій шляхом організаційно-розпорядчого впливу суб'єкта управління на поведінку і суспільну діяльність керованого об'єкта з метою досягнення поставлених

¹ Атаманчук Г. В. Теория государственного управления: курс лекций. М.: Юрид. лит., 1997. 400 с. С. 167.

² Алфьоров С. М., Ващенко С. В., Долгополова М. М., Купін А. П. Адміністративне право. Загальна частина: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 216 с. URL: http://pidruchniki.com/13430414/pravo/metodi_derzhavnogo_upravlinnya_ponyattya_vidi_administrativnogo_primusu

³ Малиновський В. Я. Державне управління: навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. та перероб. К.: Атіка, 2003. 576 с. С. 364.

⁴ Малиновський В. Я. Державне управління: навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. та перероб. К.: Атіка, 2003. 576 с. С. 364.

управлінських цілей¹. В. Я. Малиновський наголошує, що головна мета такого впливу – активізація діяльності працівників для досягнення цілей організації шляхом різнобічної мотивації їх інтересів і потреб. Як відомо, існує безліч різноманітних конкретних людських потреб, цілей, досягнення яких приводить до їхнього задоволення, а також існує чимало типів поведінки під час реалізації таких цілей².

О. М. Литвинов, вивчаючи методи впливу в системі механізму протидії злочинності, зазначає, що у більшості випадків це поняття застосовують як визначення способу практичної діяльності, прийому або способу дії. Широко його використовують і у сфері кримінології, де методи найчастіше визначаються як різноманітні форми організації, контролю та управління практичною діяльністю соціальних суб'єктів у сфері протидії злочинності³. На підставі цього він робить висновок про те, що саме в цьому сенсі і треба надалі розуміти методи протидії злочинності (кримінологічного впливу), тобто як способи цілеспрямованої, організуючої діяльності людей. При цьому варто підкреслити, що методи спрямовані на досягнення поставлених цілей діяльності, вирішення її завдань. Метод є певним, заснованим на суб'єктивній стороні, засобом, через який суб'єкт співвідноситься з об'єктом⁴.

Отже, підводячи підсумок вище приведених дослідницьких позицій щодо сутності методу як взагалі, так і в межах окремих сфер життєдіяльності, можемо стверджувати, що методи протидії правопорушенням у фінансовій сфері являють собою сукупність способів та прийомів, які використовуються суб'єктами цієї

---

¹ Малиновський В. Я. Державне управління: навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. та перероб. К.: Атіка, 2003. 576 с. С. 365.

² Малиновський В. Я. Державне управління: навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. та перероб. К.: Атіка, 2003. 576 с. С. 364–365.

³ Литвинов О. М. Методи впливу в системі механізму протидії злочинності. *Форум права*. 2006. № 3. С. 77–80. С. 77.

⁴ Литвинов О. М. Методи впливу в системі механізму протидії злочинності. *Форум права*. 2006. № 3. С. 77–80. С. 77.

протидії під час її реалізації. В методах відображається характер та спосіб практичної реалізації завдань і функцій протидії правопорушенням у фінансовій сфері¹. Призначення методів полягає у тому, що б через застосування певних прийомів впливу спонукати та стимулювати суб'єктів фінансової сфери до певної поведінки.

Якщо говорити про види методів протидії правопорушенням у фінансовій сфері, то слід констатувати, що залежно від критеріїв, обраних за основу класифікації, їх (видів) можна виділити цілу низку, особливо враховуючи широке коло суб'єктів, які задіяні у цій протидії, адже кожен із них має власні способи та прийоми діяльності, обумовлені специфікою правового статусу того чи іншого суб'єкта. Охарактеризувати усі ці методи у межах одного підрозділу неможливо, у той же час існують два основні методи, які у тій чи іншій мірі притаманні більшості видів та проявів управлінської діяльності і застосовуються практично в усіх державно-владних система та механізмах, йдеться про переконання та примус. З цього приводу доречним буде привести вислів О. М. Бандурки стосовно того, що переконання та примус є найбільш загальними та універсальними методами державно-владного впливу, що використовуються в усіх сферах та на всіх рівнях управління, і багато в чому визначаючи зміст та конкретний прояв інших управлінських методів². Схожу за своїм змістом точку зору висловлював і О. П. Коренєв, який також наголошував на універсальності переконання та примусу, які є основними методами діяльності органів влади. Далі він відмічав, що ці загальні методи знаходять свою конкретизацію (залежно від змісту керуючого впливу на керованих) в організаційних, адміністративних,

---

¹ Заяць О. С. Методи адміністративно-правової протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2017. № 16. С. 111–117.

² Адміністративне право України: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Т. О. Коломощ. К.: Істина, 2008. 500 с. С. 111.

психологічних, економічних, соціологічних та інших методах впливу¹.

З. Р. Кісіль та Р. В. Кісіль пишуть, що загальними методами впливу на поведінку людей є переконання та примус. Їх поєднання становить універсальний принцип соціального управління, який проникає через всю систему стимулюючих методів, у т. ч. адміністративні, соціально-психологічні та економічні².

О. С. Ковальчук, у контексті аналізу боротьби з адміністративними правопорушеннями у сфері охорони громадського порядку, зазначає, що ключовими методами є переконання і примусу при пріоритеті переконання, при цьому правник підкреслює, що таке поєднання цих методів являється однією з основоположних та відправних ідей, на яких ґрунтується охорона громадського порядку³.

Р. М. Лящук, досліджуючи переконання та примус у діяльності відділів прикордонної служби, вказує, що для виконання завдань, покладених на ВПС, застосовуються загальні методи діяльності переконання та примусу. Дані методи в тому чи іншому співвідношенні використовуються у процесі реалізації більшості функцій правоохоронних органів та ВПС, вважаються найвагомішими та всеохоплюючими методами державного управління загалом. Саме за допомогою цих методів рекомендують визначати зміст і конкретний прояв інших методів. Методи переконання та примусу є універсальними методами публічного управління. Вони становлять систему засобів

---

¹ Административная деятельность органов внутренних дел. Часть Общая: учебник / под ред. А. П. Коренева. М.: МЮИ МВД России; Издательство «Щит-М». 1997 335 с. С. 61.

² Кісіль З. Р., Кісіль Р. В. Адміністративне право: навч. посіб. 3-тє вид. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 696 с. URL: http://pidruchniki.com/1957041145141/pravo/metodi_vplivu_organah_vnutrishnih_sprav

³ Административно-правовые средства борьбы с административными правонарушениями в сфере охраны общественного порядка, и их применение органами внутренних дел: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.14 / А. С. Ковальчук. Хабаровск, 2003. 210 с. С. 93.

організуючого впливу ВПС на свідомість і поведінку людей, є необхідною умовою нормального функціонування підрозділів та процесу управління кордонами¹.

Отже переконання, на сторінках юридичної літератури висловлюється багато думок стосовно того, чим є переконання. Так, наприклад, О. І. Остапенко вважає, що переконання – це моральний, психологічний, матеріальний вплив суб'єкта адміністративної діяльності на об'єкт, на його волю, поведінку, що породжує, зміцнює і розвиває свідомість відповідно до мети і завдань діяльності, спонукає до свідомого виконання вимог суб'єкта адміністративної діяльності². На думку С. Г. Стеценко зміст переконання полягає у тому, що воно є способом впливу на свідомість і поведінку людей з використанням роз'яснювальних і виховних заходів із метою дотримання вимог чинного законодавства³. В. Г. Печерський та Ю. Ю. Трубін пишуть, що переконання формує правосвідомість, внутрішню психічну готовність об'єкта управління до виконання керівної вказівки і пов'язане із використанням різних організаційних, роз'яснювальних та виховних заходів⁴.

Видатний вітчизняний адміністративіст В. Б. Авер'янов, говорить, що переконання охоплює основну групу методів діяльності держави, яка має проводити систематичну роботу з формування суспільної свідомості, переконання населення в обґрунтованості й необхідності встановлених державою правил і здійснюваних нею заходів. Переконання виступає

---

¹ Ляшук Р. М. Переконання та примус у діяльності відділів прикордонної служби. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 11. С. 58–63. С. 59.

² Адміністративна діяльність: навчальний посібник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. О. І. Остапенка. Львів: ЛІВС, 2002. 252 с. С. 33.

³ Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навчальний посібник. К.: Атіка, 2007. 624 с. С. 173.

⁴ Печерський В. Г., Трубін Ю. Ю. Правознавство: навчальний посібник. К.: Кондор, 2011. 474 с. URL: http://pidruchniki.com/12851113/pravo/perekonannya_primus_osnovni_metodi_upravlinskoyi_diyalnosti

як засіб і профілактики правопорушень, і зміцнення державної дисципліни¹.

З. Р. Кісіль та Р. В. Кісіль розуміють переконання як комплекс виховних та роз'яснювальних заходів, що здійснюються співробітниками органів внутрішніх справ з метою підвищення організованості та дисципліни всього населення та забезпечення суворого дотримання всіма громадянами законів та підзаконних актів, що регулюють суспільні відносини у сфері боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку та безпеки².

На думку В. П. Петкова переконанням являються способи безпосереднього чи опосередкованого впливу на свідомість і поведінку керованих об'єктів, які базуються на врахуванні не суперечних закону потреб та інтересів і різних соціальних груп, і кожної людини окремо. Переконання в державному управлінні являє собою особливого роду діяльність по застосуванню засобів правового, психологічного і політичного впливу на людей, за допомогою яких їм роз'яснюється суть і зміст проведених заходів, стимулюється їхня активність, забезпечується добровільна, свідомо і творча участь громадян у керівництві державою³.

Тож, змістом переконання як методу протидії правопорушенням у фінансовій сфері є вжиття таких способів впливу на суб'єктів фінансової сфери, які не пов'язані із їх примушенням чи присилуванням до певних дій, насильним обмеженням їх поведінки, застосуванням до них відповідних

---

¹ Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. Т. 1. Загальна частина. 584 с. С. 299–300.

² Кісіль З. Р., Кісіль Р. В. Адміністративне право: навч. посіб. 3-тє вид. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 696 с. URL: http://pidruchniki.com/1957041145141/pravo/metodi_vplivu_organah_vnutrishnih_sprav

³ Петков В. П. Основи переконання в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ (організаційно-правові аспекти). *Форум права*. 2005. № 1. С. 58–64. С. 60.

обмежень та стягнень, а орієнтовані на ненасильницьке спонукання цих суб'єктів до добровільної правомірної поведінки шляхом проведення у відношенні них компетентними суб'єктами змістовної освітньо-виховної, консультативно-роз'яснювальної, інформаційно-пропагандистської та іншої діяльності, в ході якої відбувається вплив на свідомість людини з метою вироблення у неї стійкого переконання у необхідності та корисності діяти у відповідності до законодавчих вимог, а також мотивації та заохочення її до такої форми поведінки¹.

Для будь-якої сучасної демократичної, правової держави метод переконання є одним із ключових способів управління в усіх найважливіших сферах суспільного життя, адже він ґрунтується на свободі волі. З цього приводу доречним буде відзначити думку В. П. Петкова, який пише, що виховання високої відповідальності, свідомості і дисципліни в людей є умовою і практичною задачею будівництва демократичного суспільства. Досягненню цих цілей і служить метод переконання. Завдяки використанню методу переконання відносини держави з більшістю громадян будуються на взаємних інтересах та їхній загальній волі. Переконання не тільки необхідне, але й об'єктивно можливе лише при демократичному державному керівництві. Його становлення обумовлене соціально-економічними перетвореннями суспільства. Застосування переконання закономірно впливає з демократичної сутності здійснення державного управління керівництва в усіх галузях². Також слід відзначити, що особливе значення методу переконання у адміністративно-правовому механізмі протидії фінансовим правопорушенням полягає у тому, що він орієнтований не стільки на боротьбу із вчиненими правопорушеннями, скільки

---

¹ Заяць О. С. Методи адміністративно-правової протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2017. № 16. С. 111–117.

² Петков В. П. Основи переконання в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ (організаційно-правові аспекти). *Форум права*. 2005. № 1. С. 58–64. С. 60–61.

на запобігання їх скоєнню – широке та змістовне використання даного методу дозволяє унеможливити вчинення протиправних дій ще на ранніх стадіях, перш за все через руйнування у свідомості людей негативних та соціально небезпечних настроїв і установок¹.

На відміну від переконання метод примусу є набагато жорсткішим, в силу чого і більш обмеженим у застосуванні. Примус – це метод управління, що ґрунтується на авторитеті держави і силі закону, спрямований на суб'єкт і об'єкт управління, з метою досягнення встановлених параметрів діяльності, вироблення певних форм поведінки та підтримання суспільної дисципліни². М. В. Цвік відмічає, що метод примусу застосовується при порушенні правових норм, їх невиконанні. Він виражається в схиленні суб'єктів суспільних відносин до певної поведінки за допомогою силового тиску (супроти волі тих, ким управляють), таким чином обмежуючи свободу їх вибору³. Специфічним різновидом державно-владного примусу як методу управління є адміністративний примус, який слід розуміти як психологічний або фізичний вплив державних органів (посадових осіб) на певних осіб з метою спонукати, примусити їх до виконання норм права⁴.

В. К. Колпаков, розкриваючи сутність та зміст методів державного управління, вказує, що державний примус традиційно розглядають з позицій захисту сформованих державою

---

¹ Заяць О. С. Методи адміністративно-правової протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2017. № 16. С. 111–117.

² Малиновський В. Я. *Державне управління: навчальний посібник*. Вид. 2-ге, доп. та перероб. К.: Атіка, 2003. 576 с. С. 406.

³ Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін.; за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Х.: Право, 2002. 432 с. С. 84.

⁴ Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. Т. 1. Загальна частина. 584 с. С. 169.

правовідносин і забезпечення неухильного й точного виконання юридичних норм конкретних галузей права. Органічною складовою державного примусу є адміністративний примус, який являє собою владне, здійснюване в односторонньому порядку та передбачених правовими нормами випадках застосування від імені держави до суб'єктів правовідносин, по-перше, заходів попередження правопорушень, по-друге, заходів припинення правопорушень, по-третє, заходів відповідальності за порушення нормативно-правових установлень¹. В. Г. Печерський та Ю. Ю. Трубін розуміють під адміністративним примусом різновид державного примусу, окремий інститут адміністративного права, який по суті є втручанням у сферу правових інтересів особи, яка допустила неправомірні дії. Він полягає у застосуванні суб'єктами виконавчої влади передбачених адміністративно-правовими нормами примусових заходів до особи, яка вчинила адміністративне правопорушення².

Отже, сутність примусу як методу протидії правопорушенням у фінансовій сфері полягає у тому, що способи та заходи впливу, які складають зміст цього методу, застосовуються до суб'єктів фінансових і тісно пов'язаних із ними відносин незалежно від їх волі та бажання, і тягнуть за собою настання для цих суб'єктів певних обмежень, позбавлень та (або) покладання на них додаткових обтяжливих обов'язків³. При цьому примус може мати як моральний, так і майновий чи особистісний характер. На відміну від переконання примус застосовується, як правило, не з метою недопущення можливих, гіпотетичних правопорушень, а задля попередження чи припи-

---

¹ Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2003. 544 с. С. 189–190.

² Печерський В. Г., Трубін Ю. Ю. Правознавство: навчальний посібник. К.: Кондор, 2011. 474 с. URL: http://pidruchniki.com/12851113/pravo/perekonannya_primus_osnovni_metodi_upravlinskoyi_diyalnosti

³ Заяць О. С. Методи адміністративно-правової протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2017. № 16. С. 111–117.

нення конкретних протиправних дій, про можливість вчинення чи безпосереднє скоєння яких стало відомо, а також задля забезпечення належного та повного виконання особами, що були визнані винними у вчиненні правопорушень у фінансовій сфері, обов'язків, що виникли у таких осіб внаслідок застосування до них відповідних стягнень¹.

Поряд із методом протидії фінансовим правопорушенням не менш важливим елементом адміністративно-правового механізму протидії правопорушенням у фінансовій сфері є форми, в яких ця протидія відбувається. На початку розгляду даного питання вважаємо за необхідне декілька слів приділити загальному аналізу поняття «форма». У побуті термін «форма» (від лат. «forma» – зовнішність, устрій), як правило, вживається для позначення: зовнішнього вигляду, обрису чогось або когось; устрою, побудови, структури чогось (когось); зразка документа якого необхідно дотримуватися при складанні, заповненні аналогічних документів². Також у словниковій літературі зустрічаються такі тлумачення терміну «форма»: 1) пристрій, шаблон, за допомогою якого чому-небудь надають певних обрисів, якогось вигляду; 2) суворо встановлений порядок у будь-якій справі³.

Що стосується філософського розуміння форми, то тут дане поняття використовується, як правило для позначення зовнішнього виразу та способу організації певного змісту. Так, Л. Ф. Ільчев пише, що форм – це поняття, яке відо-

---

¹ Заяць О. С. Методи адміністративно-правової протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2017. № 16. С. 111–117.

² Словник іншомовних слів / уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. К.: Наук. думка, 2000. 680 с. С. 622–623.

³ Библик С. П., Сютя Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / за ред. С. Я. Єрмоленко. Х.: Фоліо, 2006. 623 с. С. 578; Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. С. 1543.

бражає внутрішню організацію змісту і пов'язане, таким чином, з поняттям структури¹. Схожа точка зору висловлена і у філософському словнику за редакцією І. Т. Фролова з приводу форми зазначається, що дана категорія вживається для відображення внутрішньої організації змісту, і в цьому значенні проблематика форми отримує подальший розвиток в понятті структури².

У юридичній та управлінській сфері коли йдеться про форму, то, як правило, мається на увазі або зовнішнє вираження, зовнішній вигляд (прояв) певних дій, засобів заходів, а також спосіб побудови, організації певної системи, який, у свою чергу, і призводить до набуття цією системою відповідного зовнішнього вигляду. Так, наприклад, В. К. Колпаков розуміє форми державного управління як той чи інший спосіб зовнішнього вираження (оформлення) змісту цієї діяльності³. В. Я. Малиновський за цього приводу зазначає, що при визначенні форми управлінської діяльності, як правило, мова йде не про дії суб'єктів управління, а про їх зовнішнє вираження (зовнішній вияв), оскільки дії залежно від характеру і форми вираження становлять той чи інший зміст цієї діяльності. Отже, формою державного управління вважають будь-яке зовнішнє вираження конкретних однорідних дій державного органу, його структурних підрозділів та службових осіб, котрі здійснюються з метою реалізації функцій управління⁴.

Ю. П. Битяк характеризує форму управління зовнішній прояв конкретних дій, які здійснюються органами виконавчої влади для вирішення поставлених перед ними завдань. Якщо

¹ Философский энциклопедический словарь / гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. М.: Сов. Энциклопедия, 1983. 840 с. С. 620.

² Философский словарь. 7 изд., перераб. и доп. / под ред. И. Т. Фролова. М.: Республика, 2001. 719 с. С. 519–520.

³ Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2003. 544 с. С. 199.

⁴ Малиновський В. Я. Державне управління: навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. та перероб. К.: Атіка, 2003. 576 с. С. 424.

функції управління розкривають основні напрями цілеспрямованого впливу суб'єктів управління на об'єкти управління, то форми управління – це шляхи здійснення такого цілеспрямованого впливу, тобто форми управління показують, як практично здійснюється управлінська діяльність¹. На думку С. Г. Стеценка, форми державного управління – це зовнішні прояви конкретних дій органів виконавчої влади чи їхніх посадових осіб, в яких реалізується компетенція цих органів (осіб)².

Тож, на підставі викладеного щодо розуміння сутності форми, можемо дійти висновку, що форми протидії правопорушенням у фінансовій сфері це зовнішній вираз у об'єктивній дійсності тих практичних дій та управлінських рішень, що реалізуються, приймаються суб'єктами зазначеної протидії під час здійснення. Складність визначення форм протидії правопорушенням у фінансовій сфері обумовлена тим, що кожна дія, кожне рішення, кожен захід так чи інакше знаходить свій прояв у об'єктивному житті, а отже цих форм може бути безліч, особливо враховуючи досить просторе коло суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері, кожен з яких має свій специфічний статус³. У той же час, якщо здійснити певне узагальнення однорідних та дуже схожих за своїми цілями і змістом заходів протидії правопорушенням у фінансовій сфері, то можна, з нашої точки зору, в якості основних форм досліджуваної протидії назвати такі:

– нормотворчість. Нормотворчість – це форма владної діяльності держави, спрямованої на утворення нормативно-правових актів, за допомогою яких в чинну юридичну систему

---

¹ Административное право Украины: учебник для студентов высш. учеб. заведений юрид. спец. 2-е изд., перераб. и доп. / Ю. П. Битяк, В. В. Богущий, В. Н. Гарашук и др.; под ред. проф. Ю. П. Битяка. Х.: Право, 2003. 576 с. С. 135–136.

² Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навчальний посібник. К.: Атіка, 2007. 624 с. С. 172.

³ Заяць О. С. Форми адміністративно-правової протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Право.ua*: науковий журнал. 2017. № 2. С. 42–46.

запроваджуються, змінюються чи скасовуються правові норми¹. О. Ф. Скакун вважає що під нормотворчістю слід розуміти офіційну діяльність уповноважених суб'єктів держави та громадянського суспільства щодо встановлення, зміни, призупинення і скасування правових норм, їх систематизації². Специфічним випадком нормотворчості є законотворчість або законодавча діяльність, яка полягає у розробленні, прийнятті та введенні в дію компетентними нормативних актів вищої юридичної сили законів. Значення нормотворчості як форми протидії правопорушенням у фінансовій сфері обумовлене такими обставинами: по-перше, сама по собі зазначена протидія є видом правової діяльності, тобто її організації та здійснення повинні відбуватися на підставі, у порядку і межах визначених законодавством. Звісно різні заходи протидії вимагають різного ступеня їх правової регламентації: одні із них регулюються лише у загальному вигляді, інші – мають жорсткі законодавчі рамки, втім функціонування усього адміністративно-правового механізму досліджуваної протидії в цілому відбувається на відповідних організаційно-правових засадах; по-друге, неякісне, недосконале законодавство досить часто є тим фактором, який сприяє вчиненню особами правопорушень, оскільки вони знають як можна скористатися законодавчими недоліками у своїх корисних цілях і уникнути при цьому покарання. Головними заходами, які становлять зміст цієї форми є: аналіз діючого законодавства на предмет його відповідності наявному рівню розвитку фінансової сфери та відносин, що у ній відбуваються; виявлення у ньому (законодавстві) недоліків і прогалин; оновлення та доповнення діючого законодавства, що здійснення внаслідок проходження складної процедури нормотворчості: ініціатива і підготовка проекту нормативного акту; внесення проекту нормативного акту суб'єкту нормотворення;

¹ Загальна теорія держави і права: навч. посіб. / А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков та інші; за ред. В. В. Копейчикова. К.: Юрінком Інтер, 2000. 320 с. С. 162.

² Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. 2-ге видання. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 520 с. С. 342.

розгляд та обговорення проекту нормативного акту; прийняття нормативного акту; введення нормативного акту в дію¹;

– контроль. У науковій та навчальній літературі контроль визначається як спостереження та перевірка розвитку суспільної системи й усіх її елементів відповідно до визначених напрямів, а також у попередженні та виправленні можливих помилок і неправомірних дій, що перешкоджають такому розвитку². В. Я. Малиновський охарактеризував контроль як це процес забезпечення досягнення організацією своєї мети, що складається зі встановлення критеріїв, визначення фактично досягнутих результатів і запровадження корективів у тому випадку, якщо досягнуті результати суттєво відрізняються від встановлених критеріїв³. Дана форма контролю пов'язана із здійсненням системного та систематичного спостереження за дотриманням учасниками фінансових та тісно пов'язаних із ними відносин фінансової дисципліни та режиму законності. В ході контролю компетентні органи та посадові особи перевіряють діяльність суб'єктів фінансової сфери на предмет наявності у ній порушень та інших недоліків, що можуть нести загрозу фінансовому потенціалу держави і суспільства. Слід зазначити, що наявність якісного та ефективного контролю є запорукою належної якості нормотворчої діяльності, адже недоліки та прогалини у діючому законодавстві найчастіше виявляються саме під час здійснення контролю⁴. Що ж стосується заходів, які належать до цієї загальної форми протидії право-

---

¹ Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с. С. 486.

² Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. Т. 1. Загальна частина. 584 с. С. 349.

³ Малиновський В. Я. Державне управління: навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. та перероб. К.: Атіка, 2003. 576 с. С. 295.

⁴ Заяць О. С. Форми адміністративно-правової протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Право ua*: науковий журнал. 2017. № 2. С. 42–46.

порушенням у фінансовій сфері, то до них належать: аудит, перевірки, інспектування, моніторинг;

– юридична відповідальність. Дана форма протидії правопорушенням у фінансовій сфері є найбільш жорсткою, і має, так би мовити, крайній характер, тобто вона застосовується тільки тоді, коли усі інші форми та методи протидії виявилися неефективними. А. П. Чирков розглядає правову відповідальність як стан примусу до правомірної, а отже, і відповідальної поведінки, що досягається за допомогою несення несприятливих наслідків, накладення яких пов'язане з такою, що засуджується, є винною і протиправною (безвідповідальною) поведінкою певних осіб, і який має кінцеву мету: виховання правопорушників у дусі дотримання законів, а також попередження вчинення ними та іншими особами нових протиправних діянь¹. О. С. Літашенко пише, що юридична відповідальність – це один із видів соціальної відповідальності являє собою встановлений державою примусовий захід (покарання) за скоєне правопорушення, що застосовується до винної особи державними органами, або за їх дорученням громадськими органами, та обов'язок правопорушника перетерпіти відповідні негативні наслідки, що визначені чинним законодавством². Отже, юридична відповідальність як форма протидії правопорушенням у фінансовій сфері полягає у покладанні на особу, винну у вчиненні правопорушення, додаткових обов'язків, невідворотне виконання нею яких забезпечується державою і передбачає зазнавання цією особою несприятливих для себе наслідків майнового, організаційного та (або) особистісного характеру. Саме у цій формі виявляється каральний аспект протидії правопорушенням у фінансовій сфері;

---

¹ Чирков А. П. Ответственность в системе права: учебное пособие. Калининград: Калинингр. ун-т, 1996. 77 с. С. 25.

² Літошенко О. С. Адміністративна відповідальність в системі юридичної відповідальності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К.: Київський національний економічний ун-т, 2004. 201 с. С. 16.

– профілактика. У спеціальній літературі приводиться велика кількість визначень профілактики правопорушень, зокрема її розуміють: і як діяльність, метою якої є попередження криміногенних наслідків людської діяльності, а також виявлення, вивчення причин та умов, що спричиняють вплив на правопорушення, найчастіше за допомогою примусових заходів, без втручання у галузь конституційних прав та свобод особи¹; і як організовану державою діяльність формальних і неформальних утворень і окремих громадян, яка здійснюється на основі і на виконання закону з метою викорінення причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних проступків, і забезпечує формування законослухняної поведінки громадян у сфері державного управління²; і як особливий вид соціального управління, який має забезпечити безпеку цінностей, що охороняються правом. Змістом профілактики є розробка та реалізації комплексу цілеспрямованих заходів щодо виявлення та усунення причин та умов правопорушень, а також здійснення профілактичного впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки³ тощо. На нашу думку профілактика є чи не найголовнішою формою протидії правопорушенням у фінансовій сфері, оскільки призначення заходів, що становлять її зміст виявляти та усувати умови та фактори, що спричиняють скоєння правопорушень, спонукають та провокують осіб до вчинення протиправних дій. Тобто профілактика покликана боротися не з наслідками, а з передумовами правопорушень, тож чим ефективніше у державі проводиться профілактична робота, тим менше у ній компетентним суб'єктам доводиться звертатися до форм та методів примусового характеру, зокрема

---

¹ Негодченко В. Г. Державно-правове забезпечення профілактики злочинності. *Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України*. 2001. № 1 (4). С. 213–217. С. 215.

² Додин Е. В. Административная деликтология. Одесса, 1997. 116 с.

³ Блувшейн Ю. Д. и др. Профилактика преступлений: учебное пособие. Мн., 1986. 287 с.

юридичної відповідальності. Проведення профілактичної роботи и передбачає здійснення низки заходів щодо: аналіз стану законності у фінансовій сфері, визначення видів правопорушень, які вчиняються у ній найчастіше, встановлення груп осіб, які у переважній кількості випадків вчиняють такі правопорушення; з'ясування причин правопорушень, а також умов, обставин і факторів, що сприяли їх вчиненню, виявлення інших потенційно небезпечних процесів і явищ у фінансовій сфері, що можуть призвести до вчинення правопорушень або посприяти їх скоєнню, вжиття заходів до усунення таких умов та факторів;

– правове виховання. О. Ф. Скакун визначає правове виховання як цілеспрямований постійний вплив на людину з метою формування у неї правової культури і активної правомірної поведінки¹. Дана форма протидії правопорушенням у фінансовій сфері передбачає здійснення не примусового впливу на суб'єктів фінансової сфери з метою підвищення рівня їх правової культури та формування належного рівня правосвідомості, які забезпечують правомірну поведінку цих суб'єктів не з остраху бути покараним, а через глибоке усвідомлення необхідності та корисності такої поведінки. Реалізується дана форма протидії правопорушенням у фінансовій сфері через освітні, роз'яснювально-консультаційні, інформаційно-пропагандистські та інші заходи.

Підсумовуючи проведене у цьому підрозділі дослідження можемо зробити висновок про те, що методи та форми є тими елементами адміністративно-правового механізму протидії правопорушенням у фінансовій сфері, в яких виявляється характер і зовнішній вигляд дій та заходів, що реалізуються в ході його функціонування, їх аналіз дає змогу зрозуміти яким чином, у який спосіб здійснюються на практиці завдання та функції цього механізму.

---

¹ Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / пер. з рос. Х.: Консум, 2001. 656 с. С. 479–480.

Розділ 3

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ
ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ
У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ**

**3.1. Удосконалення адміністративного законодавства,
яке регулює протидію правопорушенням у фінансовій сфері**

Відповідно до конституційних положень будь-яка легітимна діяльність повинна бути здійсненна на передбачених чинним законодавством засадах. Зокрема, згідно із ч. 2 ст. 19 Основного Закону України, органи державної влади й органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України¹. Виходячи з вищенаведених законодавчих положень, можна стверджувати що й діяльність уповноважених суб'єктів із протидії правопорушенням у фінансовій сфері повинна будуватися на чітко визначених нормативно-правових засадах. Отже, важливою складовою дослідження адміністративно-правових засад протидії правопорушенням у фінансовій сфері є з'ясування сутності й особливостей правового забезпечення такої діяльності.

Задля вирішення поставленого наукового завдання, перше, що необхідно з'ясувати є інститут правового забезпечення в загально-теоретичному значенні. Так, слово «забезпечення» в українській мові тлумачать як дію за значенням забезпечити, тобто постачаючи щось у достатній кількості, задовольняти кого-, що-небудь у якихось потребах; надавати кому-небудь достатні матеріальні засоби до існування; створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось. При цьому зазначається, що правове забезпечення – це сукупність правових

---

¹ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

норм, що регламентують правові взаємини й юридичний статус¹. У свою чергу, в науково-правових колах зустрічаються наступні підходи до визначення сутності поняття «правове забезпечення».

Зокрема, в своєму монографічному дослідженні, присвяченому адміністративно-правовому регулюванню страхової діяльності в Україні, М. Ю. Яковчук стверджує, що правове забезпечення являє собою систему впорядкованих законодавчих актів, постанов, указів та інших нормативно-правових актів органів державної влади й управління, наділених повноваженнями в сфері регулювання страхової діяльності². Дещо схоже визначення у рамках вивчення механізму реалізації державної інформаційної політики в сфері європейської інтеграції надає й А. М. Баровська. Так, вчена зауважує, що нормативно-правове забезпечення – це сукупність нормативно-правових актів, що прямо й опосередковано регулюють певні суспільні відносини³. На думку М. М. Бурбика, що була висловлена ним під час дослідження організаційно-правових питань роботи з персоналом в органах прокуратури України, правове забезпечення представлено системою законодавчо встановлених правових гарантій, а також діяльності уповноважених на те органів, посадових осіб по їх реалізації⁴.

Отже, аналіз наведених позицій щодо сприйняття поняття «правове забезпечення» засвідчив, що правове забезпечення протидії правопорушенням у фінансовій сфері становить сукупність нормативно-правових актів, за допомогою яких здійснюється

---

¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с. С. 375.

² Яковчук М. Ю. Адміністративно-правове регулювання страхової діяльності в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2009. 244 с. С. 87.

³ Баровська А. В. Механізми реалізації державної інформаційної політики у сфері європейської інтеграції: дис. ... канд. юрид. наук: 25.00.02. К., 2010. 259 с. С. 60.

⁴ Бурбика М. М. Робота з персоналом в органах прокуратури України: організаційно-правові питання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Х., 2007. 191 с. С. 139.

регулювання зазначеної діяльності, визначаються її основоположні засади та правовий статус суб'єктів таких правовідносин. Іншими словами, правове забезпечення наведеної діяльності здійснюється за допомогою відповідних нормативно-правових актів.

Так, в юридичній енциклопедичній літературі зауважують, що нормативно-правовий акт являє собою офіційний письмовий документ, який приймається уповноваженим органом держави та встановлює, змінює, припиняє чи конкретизує певну норму права. Вищенаведені акти знаходяться між собою в ієрархічній підпорядкованості, що й визнає юридичну силу документа. Нормативно-правовий акт відображає волю уповноваженого суб'єкта права, є обов'язковим для виконання, має документальну форму закріплення, забезпечується у виконанні державою, в тому числі примусовими заходами. На відміну від нормативно-правового актів, як актів, розрахованих на багаторазове застосування, індивідуальні акти конкретизують правові норми чи визначають їх дійсний зміст і мають форму правозастосовного або інтерпретаційного акта¹. При цьому, розкриваючи особливості юридичної природи нормативно-правового акта О. Ф. Скакун звертає увагу на те, що до його характерних ознак слід віднести наступні те, що він:

– приймається в формах, встановлених для кожного з суб'єктів правотворчості Конституцією України, а також законами про нормативно-правові акти;

– доводиться до відома населення у встановленому законом порядку – публікується в офіційних спеціальних виданнях з обов'язковою відповідністю автентичності тексту офіційного зразка – приймається чи санкціонується уповноваженими органами державної влади (правотворчими органами) або народом (референдум);

– завжди містить нові норми права або змінює (скасовує) діючи, чітко формулює зміст юридичних прав та обов'язків;

---

¹ Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; Вид-во «Юридична думка», 2002. Т. 4: Н–П. 720 с.

- відповідає Конституції України, міжнародним договорам держави, не суперечить актам вищої юридичної сили;
- приймається з додержанням визначеної процедури;
- складається з додержання правил нормотворчої техніки;
- має форму письмового акта-документа та суворо визначені реквізити.

Як підсумок, вчена зауважує, що нормативно-правовий акт – це офіційний акт-документ уповноважених суб'єктів правотворчості, що встановлює (змінює, скасовує) правові норми з метою регулювання суспільних відносин. При цьому нормативно-правовий акт виконує дві рівнозначні функції: функцію юридичного джерела права та функцію форми права, тобто виступає як спосіб існування та вираження норм права¹.

Отже, нормативно-правовий акт є юридичним інструментом, за допомогою якого здійснюється правове забезпечення протидії правопорушенням у фінансовій сфері. Не викликає сумніву, що задля повноцінного вирішення поставленого наукового завдання необхідним є визначення конкретних нормативно-правових актів, за допомогою яких здійснюється правове забезпечення досліджуваної діяльності.

Так, основоположним нормативно-правовим актом, на основі якого приймаються всі інші законодавчі акти, за допомогою яких здійснюється правове забезпечення протидії правопорушенням у фінансовій сфері виступає Конституція України². Як зауважують в науково-правових колах, Конституція – це основний закон громадянського суспільства й держави найвищої юридичної сили, прийнятий народом шляхом референдуму або від його імені парламентом, що регламентує основи суспільного, політичного, економічного життя суспільства, права та свободи громадян, визначає межі здійснення державної влади та слугує

---

¹ Скаун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Видання 2-е, перероблене і доповнене. Х.: Еспада, 2009. 752 с. С. 446.

² Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

юридичною базою всіх національних джерел (форм) права. При цьому, серед юридичних ознак (властивостей) конституції як основного закону виділяють:

- нормативно-правовий акт вищої юридичної сили (верховний акт), що служить своєрідним паспортом суспільства та держави;

- юридична база законодавчих, підзаконних актів та інших формальних джерел права держави, основне організуюче ядро правової системи суспільства;

- містить норми прямої дії, які відповідають основним стандартам сучасного міжнародного права та не потребують будь-яких додаткових законів і постанов для їх застосування;

- її норми мають вищий ступінь нормативної концентрації та ціннісної орієнтації, ніж суміщена дія норм конституційних і звичайних законів;

- має специфічний зміст і структуру, залежні від предмета конституційного правового регулювання, який не залишається незмінним;

- має особливу процедуру прийняття та зміни;

- має складний двохрівневий механізм власної реалізації: а) рівень реалізації Конституції в цілому; б) рівень реалізації її конкретних норм¹.

Отже, хоча Конституція України й не містить у собі положення, які мають пряме відношення до протидії правопорушенням у фінансовій сфері, вона закріплює та регламентує основоположні засади для будь-якої легітимної діяльності, визначає найвищі соціальні цінності нашої держави, а також правовий статус деяких суб'єктів таких правовідносин. Наприклад, згідно зі ст. 92 Конституції України, виключно законами України визначаються, зокрема, засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплі-

---

¹ Скаун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Видання 2-е, перероблене і доповнене. Х.: Еспада, 2009. 752 с. С. 459–460.

нарними правопорушеннями, та відповідальність за них¹. Більш того, в положеннях Конституції України визначено правовий статус органів влади, які у встановлених законодавством випадках виступають суб'єктами протидії правопорушенням у фінансовій сфері, в тому числі здійснюють правове забезпечення такої діяльності. Мова йде про Верховну Раду України, Президента України та Кабінет Міністрів України. Із цього приводу зауважимо, що особливості правового статусу суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері будуть розглянуті нами в рамках окремого підрозділу представленої дослідження.

Окрім Конституції України провідну роль у питанні правового забезпечення протидії правопорушенням у фінансовій сфері відіграють міжнародні договори України. Варто зазначити, що в міжнародно-правовій практиці поряд з терміном «міжнародний договір» використовуються також такі терміни як «конвенція», «протокол», «угода», «пакт», «трактат», «комюніке», «статут», «хартія», «обмін нотами», «меморандум». При цьому аналіз шеститомної юридичної енциклопедії надав змогу розкрити сутність вищенаведених термінів:

– конвенція (лат. *conventio* – договір, угода) – вид міжнародних договорів, що встановлює взаємні права й обов'язки. Конвенції поділяються на багатосторонні та двосторонні, загальні та галузеві, глобальні та регіональні. Конвенції приймаються міжнародними організаціями, конференціями, нарадами тощо. Обов'язкові для виконання сторонами – учасниками відповідних конвенцій²;

– протокол (грец. *πρωτοκόλλου*, первісно – перший аркуш, що приклеювали до сувою, від *πρωτος* – перший і *κόλλω* – приклеювати) – офіційний документ, в якому фіксуються певні фактичні обставини, хід і рішення відповідних зібрань,

---

¹ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

² Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; Вид-во «Юридична думка», 2001. Т. 3: К–М. 792 с. С. 206.

результати переговорів перед укладанням договору або в процесі його виконання. У міжнародному праві протокол – це офіційний документ як додаток і невід’ємна частина основного міжнародного договору, а інколи важлива міжнародна політична угода. Більш того протокол – це загальноприйняті правила та традиції, яких дотримуються в міжнародних відносинах і спілкуванні найвищих посадових осіб держави¹;

– угода – в міжнародному праві одне з найменувань міжнародного договору. Терміном «міжнародна угода», як правило, позначаються міждержавні акти, що підписуються від імені уряду та не підлягають ратифікації. Міжнародна угода регулює відносини економічного, політичного, соціально-культурного, нормативного характеру. Можуть укладатися й такі угоди, що підлягають ратифікації²;

– пакт – (лат. *pactum* – договір, угода) – одне з найменувань двосторонніх або багатосторонніх договорів щодо конкретної сфери політичних відносин. У міжнародно-правовій практиці пакт укладається з питань ненападу, взаємодопомоги, взаємної або колективної безпеки. У сучасній договірній практиці держав назва «пакт» застосовується при укладанні міжнародних договорів з питань основних прав і свобод людини. Пакти укладаються та реалізуються в такому ж самому порядку, як і міжнародні договори й угоди³;

– трактат (лат. *tractatus* – обговорення, трактування, розгляд) – одне з найменувань міжнародного договору. У 18–19 столітті трактатами називалися важливі міжнародні

---

¹ Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; Вид-во «Юридична думка», 2003. Т. 5: П–С. 736 с. С. 175.

² Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998. Т. 6: Т–Я. 2004. 768 с. С. 168.

³ Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; Вид-во «Юридична думка», 2002. Т. 4: Н–П. 720 с. С. 407.

договори політичного характеру. У сучасній міжнародно-правовій практиці термін «трактат» не вживається¹;

– комюніке (франц. *communiqué* – офіційне повідомлення, від лат. *communicare*) – робити спільним, повідомляти – офіційне повідомлення про події міжнародного життя (хід і наслідки переговорів, зустрічей і консультацій, міжнародного з'їзду, конференції тощо). Поширюється через пресу та інші засоби масової інформації. Спільне комюніке, як правило, офіціалізується одночасно в кожній країні – учасниці міжнародних переговорів. Поряд з офіційними матеріалами зазначене комюніке може містити зазначення позицій сторін з обговорюваних питань, заяви про їхні наміри, оцінки тощо. У ньому іноді фіксуються зобов'язання сторін щодо досягнення відповідних спільних цілей. У цій частині комюніке може мати міжнародно-правове значення²;

– хартія (від грец. – *χαρτης* – аркуш папірусу) – міжнародно-правові документи, які встановлюють особливий статус деяких організацій або інститутів³;

– статут (лат. *statutum* – постанова, визначення, від *statuere* – ставити, встановлювати, вирішувати) – в міжнародному публічному праві статут – це насамперед багатосторонній договір, що визначає характер, зміст діяльності, головні завдання та цілі міжнародної організації, утвореної на основі такого договору. У статуті міжнародної організації, як правило, закріплюються: повноваження головних органів організації, порядок їх утворення та представництва в них держав-членів, основні принципи діяльності організації та її членів, правила прийняття до організації та виходу або виключення з неї, порядок прийняття

¹ Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998. Т. 6: Т–Я. 2004. 768 с. С. 114.

² Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; Вид-во «Юридична думка», 2001. Т. 3: К–М. 792 с. С. 202–203.

³ Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998. Т. 6: Т–Я. 2004. 768 с. С. 326.

рішень органами організації та забезпечення їх виконання, порядок вирішення спорів між членами організації¹;

– обмін нотами – вид міжнародного договору з якогось конкретного питання; одна з форм укладання вищенаведеного договору. Оформляється шляхом обміну однаковими за змістом нотами, як правило, в один і той же заздалегідь домовлений день, з якого угода вважається такою, що набуває чинності, якщо в нотах не застережено інше. Обмін нотами використовується при встановленні дипломатичних відносин, уточненні положень певного договору, припинення його дії тощо²;

– меморандум (від. лат. *memorandum* – те, про що слід пам'ятати) – дипломатичний документ, у якому докладно викладається факт та юридичний бік будь-якого питання й наводяться відповідні аргументи. Часто містить виклад та обговорювання міжнародно-правової позиції держави. Може бути або додатком до дипломатичної ноти, або самостійним документом. Якщо меморандум направляється з нотою, то він друкується на нотному папері (не на бланку), місце та дата не зазначаються, печатка не ставиться. Як окремий документ меморандум друкується на нотному бланку відомства закордонних справ держави або її закордонної установи та передається особою або відправляється з кур'єром. У такому випадку меморандум не містить звернення та компліменту, під текстом зазначається місце та дата відправлення, печатка не ставиться. Може бути меморандум-відповідь. України широко застосовує цей вид дипломатичного документа³.

---

¹ Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; Вид-во «Юридична думка», 2003. Т. 5: П–С. 736 с. С. 630–631, 636.

² Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; Вид-во «Юридична думка», 2002. Т. 4: Н–П. 720 с. С. 222.

³ Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; Вид-во «Юридична думка», 2001. Т. 3: К–М. 792 с. С. 615.

У контексті вищенаведеного варто зазначити, що назва міжнародного акта, як правило, не впливає на його договірну природу. Зокрема, відповідно до Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року «договір» означає міжнародну угоду, укладену між державами в письмовій формі та регульовану міжнародним правом, незалежно від того, чи викладена така угода в одному документі, двох чи кількох зв'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування¹. Більш того необхідно звернути увагу на те, що порядок укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України з метою належного забезпечення національних інтересів, здійснення цілей, завдань і принципів зовнішньої політики України, закріплених у Конституції України та законодавстві України визначає Закон України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року. При цьому поняття «міжнародний договір» майже співпадає з поняттям зазначеним в Віденській конвенції. Так, міжнародний договір України – це укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо)².

Міжнародні договори України, за допомогою яких здійснюється правове забезпечення протидії правопорушенням у фінансовій сфері можна умовно поділити на дві групи. Так, серед міжнародних договорів України, за допомогою яких здійснюється правове забезпечення досліджуваної діяльності, по-перше, варто назвати ті, що визначають основоположні засади захисту прав і свобод особи: Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від

---

¹ Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_118.

² Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.

4 листопада 1950 року¹, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року², Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року³. По-друге, необхідно навести міжнародні договори, які мають пряме відношення до правового забезпечення протидії правопорушенням у фінансовій сфері: Конвенція між Урядом Республіки Австрія і Урядом України про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і на майно від 16 жовтня 1997 року⁴, Конвенція між Україною і Канадою про уникнення подвійного оподаткування та попередження ухилень від сплати податків стосовно доходів і майна від 4 березня 1996 року⁵, Конвенція між Україною і Королівством Нідерландів про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно від 24 жовтня 1995 року від 24 жовтня 1995 року⁶, Конвенція між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи та

---

¹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. С. 270.

² Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042.

³ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

⁴ Конвенція між Урядом Республіки Австрія і Урядом України про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і на майно від 16 жовтня 1997 р. *Офіційний вісник України*. 2009. № 39. Ст. 1340.

⁵ Конвенція між Україною і Канадою про уникнення подвійного оподаткування та попередження ухилень від сплати податків стосовно доходів і майна від 4 березня 1996 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 7. Ст. 188.

⁶ Конвенція між Україною і Королівством Нідерландів про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно від 24 жовтня 1995 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 6. Ст. 172.

капітал від 4 березня 1994 року¹, Конвенція між Урядом України і Урядом Французької Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно від 30 січня 1997 року², Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Кіпр про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи від 8 листопада 2012 року³ тощо.

Продовжуючи наше дослідження, варто зазначити, що особливе місце серед нормативно-правових актів, за допомогою яких здійснюється правове забезпечення протидії правопорушенням у фінансовій сфері посідає кодифіковане законодавство. При цьому кодифікація (від лат. *codificatio*, *codex* збірник законів і *fatios* – роблю) являє собою вид систематизації нормативно-правових актів, що полягає в їх удосконалюванні шляхом зміни змісту вміщених там юридичних норм, пов'язаних загальним предметом правового регулювання (усунення протиріч, прогалин, відновлення), і в об'єднанні в новий єдиний нормативно-правовий акт. Іншими словами, кодифікація виражається в підготовці і прийнятті нових нормативно-правових актів, до яких входять погоджені між собою норми колишніх актів, що виправдали себе, й нові нормативні приписи⁴. Так, серед кодифікованих нормативно-правових актів, за допомогою яких

---

¹ Конвенція між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи та капітал від 4 березня 1994 р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 37. Ст. 2108.

² Конвенція між Урядом України і Урядом Французької Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно від 30 січня 1997 р. *Офіційний вісник України*. 2010. № 19. Ст. 838.

³ Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Кіпр про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи від 8 листопада 2012 р. *Офіційний вісник України*. 2013. № 57. Ст. 2059.

⁴ Скаун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Видання 2-е, перероблене і доповнене. Х.: Еспада, 2009. 752 с. С. 376.

здійснюється правове забезпечення діяльності з протидії правопорушенням у фінансовій сфері варто виокремити:

– Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року, який має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру та безпеки людства, а також запобігання злочинам¹;

– Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року, який визначає порядок кримінального провадження на території України²;

– Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року, завданням якого є охорона прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ та організацій, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного й неухильного додержання Конституції та законів України, поваги до прав, честі й гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством³;

– Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14 січня 1998 року, яким визначають принципи та загальні правові, фінансові й організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян в Україні, в тому числі відповідальність за вчинення правопорушення в цій сфері⁴;

---

¹ Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

² Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. Ст. 1370.

³ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.

⁴ Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14 січня 1998 р. № 16/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 23. Ст. 121.

– Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року, який регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема, визначає вичерпний перелік податків і зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків і зборів, їх права й обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження й обов'язки їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю, а також відповідальність за порушення податкового законодавства¹;

– Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року, який регулюються відносини, що виникають у процесі складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання та контролю за дотриманням бюджетного законодавства, та питання відповідальності за порушення бюджетного законодавства, а також визначаються правові засади утворення та погашення державного й місцевого боргу²;

– Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року³ та Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року⁴, за допомогою яких здійснюється правове забезпечення діяльності господарських і відповідно адміністративних судів щодо захисту порушених прав та охоронюваних законом інтересів осіб, у тому числі в фінансовій сфері.

Наступний рівень нормативно-правових актів, за допомогою яких здійснюється правове забезпечення протидії правопорушенням у фінансовій сфері представлений законами України. Як зауважує авторський колектив сучасної правової енциклопедії закон є нормативно-правовим актом вищого представницького органу державної законодавчої влади або самого народу, який регулює найбільш важливі суспільні відносини, виражає волю

---

¹ Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.

² Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50–51. Ст. 572.

³ Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. № 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.

⁴ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, 37. Ст. 446.

й інтереси більшості населення, втілює основні права та свободи людини й інші загальнолюдські цінності та має найвищу юридичну силу щодо інших нормативно-правових актів¹. Дещо схоже визначення поняття «закон» надає О. Ф. Скакун, на думку якої, він являє собою нормативно-правовий акт, який регулює найважливіші суспільні відносини з метою забезпечення прав і свобод особи, та прийнятий в особливому порядку вищим представницьким органом держави або безпосереднім виявленням народу (референдум) і має вищу юридичну силу. При цьому, серед основних ознак закону вчена виділяє та, що він:

- є особливим різновидом нормативно-правових актів, а саме – законодавчих актів, що відрізняються від підзаконних актів за ознакою винятковості суб'єкта законодавчого процесу;
- приймається представницьким органом країни або громадянським суспільством – у порядку референдуму;
- є нормативно-правовим актом за змістом – на відмінну від акта застосування норм права й акта тлумачення норм права;
- містить первинні норми права, яких раніше в правовій системі не було, притім норми з ключових, основних питань життя, установлює права й обов'язки громадян;
- є актом-документом, бо закріплює в письмовій формі норми права, які вводяться, або їх зміни;
- володіє вищою юридичною силою в системі нормативно-правових актів;
- приймається з додержанням особливої законодавчої процедури, яка називається законодавчий процес;
- приймається в суворій відповідності з Конституцією та раніше прийнятими законами;
- може бути скасований лише законом і перевірений на відповідність Конституції лише Конституційним Судом України;
- не має потреби в додатковому затвердженні².

¹ Сучасна правова енциклопедія. 2-ге вид., перероб. і допов. / О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, В. С. Ковальський та ін.; за заг. ред. О. В. Зайчука; Ін-т законодавства Верховної Ради України. К.: Юрінком Інтер, 2013. 408 с. С. 127.

² Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Видання 2-е, перероблене і доповнене. Х.: Еспада, 2009. 752 с. С. 451.

Серед законів України, за допомогою яких здійснюється правове забезпечення діяльності з протидії правопорушенням у фінансовій сфері варто виокремити наступні:

– Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 5 квітня 2007 року, який визначає правові й організаційні засади, основні принципи та порядок здійснення державного нагляду (контролю) в сфері господарської діяльності, повноваження органів державного нагляду (контролю), їх посадових осіб і права, обов'язки та відповідальність суб'єктів господарювання під час здійснення державного нагляду (контролю)¹;

– Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 6 липня 1995 року, дія якого поширюється на всіх суб'єктів господарювання, їх господарські одиниці та представників (уповноважених осіб) суб'єктів господарювання, які здійснюють розрахункові операції в готівковій та/або безготівковій формі²;

– Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 року, положення якого визначають правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні³;

– Закон України «Про ціни і ціноутворення» від 21 червня 2012 року, положення якого визначають основні засади цінової політики та регулюють відносини, що виникають у процесі формування, встановлення та застосування цін, а також здійснення державного контролю (нагляду) та спостереження в сфері ціноутворення⁴.

---

¹ Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 5 квітня 2007 р. № 877-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 29. Ст. 389.

² Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України від 6 липня 1995 р. № 265/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 28. Ст. 205.

³ Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 40. Ст. 365.

⁴ Про ціни і ціноутворення: Закон України від 21 червня 2012 р. № 5007-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 19–20. Ст. 190.

– Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року, метою якого є правове забезпечення стабільного розвитку та діяльності банків в Україні, а також створення належного конкурентного середовища на фінансовому ринку, забезпечення захисту законних інтересів вкладників і клієнтів банків, створення сприятливих умов для розвитку економіки України та підтримки вітчизняного товаровиробника¹.

– Закони України: «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року², «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23 вересня 1999 року³, «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 2 березня 2000 року⁴, за допомогою яких здійснюється правове забезпечення протидії правопорушень у фінансовій сфері, пов'язаних із загальнообов'язковим соціальним страхуванням.

– Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14 жовтня 2014 року, який спрямований на захист прав і законних інтересів громадян, суспільства та держави шляхом визначення правового механізму протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та забезпечення формування загальнодержавної багато-

---

¹ Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5–6. Ст. 30.

² Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 49–51. Ст. 376.

³ Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності: Закон України від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 46–47. Ст. 403.

⁴ Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 2 березня 2000 р. № 1533-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 22. Ст. 171.

джерельної аналітичної інформації, що дає змогу правоохоронним органам України та іноземних держав виявляти, перевіряти й розслідувати злочини, пов'язані з відмиванням коштів та іншими незаконними фінансовими операціями¹.

– Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року, метою якого є створення правових основ для захисту інтересів споживачів фінансових послуг, правове забезпечення діяльності та розвитку конкурентоспроможного ринку фінансових послуг в Україні, правове забезпечення єдиної державної політики в фінансовому секторі України².

Останній рівень правового забезпечення діяльності з протидії правопорушенням у фінансовій сфері представлений підзаконними нормативно-правовими актами. При цьому як зауважує О. Ф. Скакун підзаконний нормативно-правовий акт – це акт, який видається відповідно до закону, на підставі закону, для конкретизації законодавчих розпоряджень та їх трактування або встановлення первинних норм. Підзаконність нормативно-правових актів, додає вчена, не означає їх меншої юридичної обов'язковості. Вони мають необхідну юридичну чинність. Правда їх юридична чинність не має такої ж загальності та верховенства, як це властиво законам. Проте вони посідають важливе місце в усій системі нормативного регулювання, оскільки забезпечують виконання законів шляхом конкретизованого нормативного регулювання всього комплексу суспільних відносин³. Варто зазначити, що в першу чергу, серед нормативно-правових актів підзаконного характеру, за допомогою яких здійснюється правове

¹ Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 50–51. Ст. 2057.

² Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 1. Ст. 1.

³ Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / пер. з рос. Х.: Консум, 2006. 656 с. С. 334.

забезпечення протидії правопорушенням у фінансовій сфері, слід назвати акти вищих органів державної влади – Президента України та Кабінету Міністрів України. Як справедливо зауважують із цього приводу, нормативно-правові акти вищих органів державної влади – це підзаконні нормативні акти, які містять первинні (вихідні) норми, що встановлюють загальні основи правового регулювання (можуть видаватися безпосередньо на основі Конституції, в цьому аспекті вони близькі законам)¹.

Досліджуючи акти Президента України, в тому числі, за допомогою яких здійснюється правове забезпечення протидії правопорушенням у фінансовій сфері, необхідно назвати його укази та розпорядження. Зокрема, в ст. 106 Основного Закону України встановлено, що Президент України на основі та на виконання Конституції та законів України видає укази й розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України². Так, розкриваючи сутність актів Президента України, О. Ф. Скакун зауважує, що Указ Президента України – це підзаконний акт-документ, що ухвалюється на підставі та на виконання закону з найважливіших питань життя суспільства та держави з метою сприяння ефективній реалізації закону. При цьому вчена серед найважливіших ознак вищенаведеного нормативно-правового акта підзаконного характеру виокремлює те, що він:

- характеризується багатоаспектністю й об'ємністю регулювання суспільних відносин залежно від масштабності функцій і повноважень президента;
- посідає пріоритетне місце в ієрархії підзаконних нормативних актів;
- відповідає конституції та іншим законам держави;
- сполучає одноособовий порядок ухвалення з колегіальністю підготовки, попереднього розгляду, посвідчення та відповідальності за виконання;

---

¹ Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Видання 2-е, перероблене і доповнене. Х.: Еспада, 2009. 752 с. С. 479.

² Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

– є загальнообов’язковим на всій території країни¹.

У контексті вищенаведеного варто зазначити, що з метою визначення вимог щодо порядку підготовки та внесення на розгляд глави держави проектів актів Президента України 15 листопада 2006 року було прийнято Положення «Про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України», що затверджено Указом Президента України № 970/2006. Так, відповідно до зазначеного вище нормативно-правового акта указами Президента України оформляються прийняті Президентом України на основі та на виконання Конституції та законів України рішення про:

- призначення та звільнення глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях;
- призначення всеукраїнського референдуму щодо змін Конституції України, проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою;
- призначення позачергових виборів до Верховної Ради України;
- припинення повноважень Верховної Ради України;
- призначення на посаду та звільнення з посади Генерального прокурора України;
- призначення на посади та звільнення з посад членів Ради Національного банку України;
- призначення на посади та звільнення з посад членів Національної ради України з питань телебачення та радіомовлення;
- зупинення дії актів Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- скасування актів Ради міністрів Автономної Республіки Крим, рішень голів місцевих державних адміністрацій;
- призначення на посади та звільнення з посад вищого командування Збройних Сил України, інших військових формувань;

---

¹ Скаун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Видання 2-е, перероблене і доповнене. Х.: Еспада, 2009. 752 с. С. 480.

- використання Збройних Сил України та інших військових формувань у разі збройної агресії проти України;
- загальну або часткову мобілізацію, введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях;
- введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану, оголошення окремих місцевостей України зонами надзвичайної екологічної ситуації;
- призначення на посади та звільнення з посад суддів Конституційного Суду України;
- утворення, ліквідацію судів, визначення кількості суддів у судах;
- присвоєння вищих військових звань, вищих дипломатичних рангів та інших вищих спеціальних звань і класних чинів;
- нагородження державними нагородами; встановлення президентських відзнак та нагородження ними;
- прийняття до громадянства України та припинення громадянства України, надання притулку в Україні;
- помилування;
- створення консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і служб, їх ліквідацію, реорганізацію;
- призначення на посади та звільнення з посад голів обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, їх відставку;
- перше призначення на посаду професійного судді, звільнення з посади професійного судді протягом п'яти років після першого призначення; переведення суддів, призначення та звільнення з адміністративних посад у судах;
- призначення, припинення повноважень членів Вищої ради юстиції;
- призначення на посади та звільнення з посад Глави Секретаріату Президента України, перших заступників Глави Секретаріату Президента України, заступників Глави Секретаріату Президента України, Представника Президента України у Верховній Раді України, Представника Президента України в Кабінеті Міністрів України, Представника Президента України

в Конституційному Суді України, Прес-секретаря Президента України, радників Президента України;

– введення в дію рішень Ради національної безпеки і оборони України;

– формування персонального складу Ради національної безпеки і оборони України;

– надання доручень Кабінету Міністрів України;

– утворення Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим, призначення на посаду та звільнення з посади Постійного Представника Президента України в Автономній Республіці Крим;

– внесення змін до указів Президента України, визнання такими, що втратили чинність, указів Президента України, офіційне тлумачення актів Президента України¹. Як приклад:

– Указ Президента України «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки» від 12 червня 1995 року, який було прийнято з метою подальшого вдосконалення організації готівкового обігу, зміцнення касової дисципліни, підвищення ефективності контролю за додержанням суб'єктами господарської діяльності встановленого порядку ведення операцій з готівкою в національній валюті, посилення відповідальності за додержання ними норм з регулювання обігу готівки та виконання своїх зобов'язань перед бюджетами та державними цільовими фондами²;

– Указ Президента України «Про заходи щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» від 10 грудня 2001 року, який було прийнято з метою запо-

---

¹ Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України, затверджене Указом Президента України від 15 листопада 2006 р. № 970/98. *Офіційний вісник України*. 2006. № 47. Ст. 3123.

² Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки: Указ Президента України від 12 червня 1995 р. № 436/95. *Голос України*. 1995. № 6. Ст. 108.

бігання, виявлення, викриття і припинення легалізації (відмивання) грошових коштів та іншого майна, одержаних злочинним шляхом, визначення механізму протидії цьому явищу, захисту інтересів держави та громадян¹.

– Указ Президента України «Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією» від 6 лютого 2003 року, який було прийнято в зв'язку з необхідністю значного посилення боротьби з організованою злочинністю та корупцією, які продовжують завдавати значної шкоди справі забезпечення захисту прав і свобод громадян, гальмувати розвиток економіки та становлення ринкових відносин, підривають міжнародний авторитет України, та з метою усунення серйозних недоліків у діяльності правоохоронних та інших органів, приведення її у відповідність з вимогами європейських стандартів².

Також, варто відзначити такі Укази Президента, що так чи інакше впливають на стан протидії правопорушенням у фінансовій сфері, як: «Про заходи щодо протидії зменшенню податкової бази і переміщенню прибутків за кордон» Указ від 28.04.2016 № 180/2016; «Про членів Ради Національного банку України» Указ від 24.10.2016 № 470/2016; «Про делегацію України для участі в роботі Групи держав Ради Європи проти корупції (GRECO)» Указ від 17.10.2016 № 468/2016; Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 грудня 2016 року «Про невідкладні заходи щодо забезпечення національної безпеки України в економічній сфері та захисту інтересів вкладників» Указ від 18.12.2016 № 560/2016; Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про загрози кібербезпеці держави та

---

¹ Про заходи щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: Указ Президента України від 10 грудня 2001 р. № 1199/2001. *Офіційний вісник України*. 2001. № 50. Ст. 2230.

² Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією: Указ Президента України від 6 лютого 2003 р. № 84/2003. *Офіційний вісник України*. 2003. № 6. Ст. 228.

невідкладні заходи з їх нейтралізації» Указ від 13.02.2017 № 32/2017; «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 березня 2017 року «Про невідкладні додаткові заходи із протидії гібридним загрозам національній безпеці України»» Указ від 15.03.2017 № 62/2017 та ін.

Що стосується таких підзаконних актів Президента України як розпорядження, то в науково-правових колах зауважують, що під останніми слід розуміти піднормативні акти, що спрямовані на оперативні рішення конкретних питань на рівні глави держави. При цьому, згідно із згадуваним нами вище Положенням, розпорядженнями Президента України оформляються прийняті Президентом України на основі та на виконання Конституції та законів України рішення про:

- надання доручень, рекомендацій щодо здійснення заходів, розгляду, вирішення питань рішення про підтримку Президентом України культурно-мистецьких та інших заходів;

- проведення переговорів, підписання міжнародних договорів України, надання повноважень на ведення переговорів, на підписання міжнародних договорів України, відповідних директив делегації чи представникові України;

- оперативні, організаційні та кадрові питання;

- призначення на посади та звільнення з посад помічників, референтів Президента України;

- внесення змін до розпоряджень Президента України, визнання такими, що втратили чинність, розпоряджень Президента України;

- винесення на обговорення громадськості проектів законів, які передбачаються для внесення Президентом України на розгляд Верховної Ради України, проектів актів Президента України¹.

Із приводу вищенаведеного варто погодитися з О. Ф. Скакун, яка завертає увагу на те, що розпорядження Президента

---

¹ Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України, затверджене Указом Президента України від 15 листопада 2006 р. № 970/98. *Офіційний вісник України*. 2006. № 47. Ст. 3123.

України видаються з питань: призначення (звільнення) посадових осіб усередині держави і за рубежем у межах повноважень, визначених конституцією та законами країни; уповноваження конкретних осіб на ведення переговорів і створення делегацій для участі в міжнародних переговорах; здійснення негайних заходів по забезпеченню матеріально-технічними засобами виробничих і невиробничих сфер з метою стабілізації їх діяльності тощо¹. Іншими словами розпорядження Президента України є ненормативними актами й для нас не представляють інтерес, так як за їх допомогою не здійснюється правове забезпечення протидії правопорушенням у фінансовій сфері.

Окрім нормативно-правових актів Президента України, правове забезпечення діяльності із протидії правопорушенням у фінансовій сфері здійснюється за допомогою підзаконних актів Кабінету Міністрів України. При цьому серед зазначених актів варто виділити постанови даного вищого органу виконавчої влади, так як його розпорядження як і розпорядження Президента України мають організаційно-розпорядчий характер. Так, під постановами в науково-правових колах розуміють нормативно-правовий або індивідуальний акт, яким оформляється прийняте рішення². У свою чергу, в ст. 49 (акти Кабінету Міністрів України) Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 року встановлено, що Кабінет Міністрів України на основі та на виконання Конституції і законів України, актів Президента України, постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, видає обов'язкові для виконання акти – постанови. При цьому постанови Кабінету

---

¹ Скаун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Видання 2-е, перероблене і доповнене. Х.: Еспада, 2009. 752 с. С. 482.

² Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; Вид-во «Юридична думка», 2002. Т. 4: Н–П. 720 с. С. 690.

Міністрів є актами нормативного характеру¹. Як і підзаконні нормативно-правові акти Президента України, постанови Кабінету Міністрів України здійснюють правове забезпечення протидії правопорушенням у фінансовій сфері шляхом визначення правового статусу суб'єктів такої діяльності. Як приклад, можна привести Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України» від 3 лютого 2016 року², а також Постанова Кабінету Міністрів «Про Державну фіскальну службу України» від 21 травня 2014 року³, з прийняттям яких було визначено правовий статус одних із основних суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері. Більш того нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України можуть здійснювати правову регламентацію питань, які мають пряме відношення до досліджуваної діяльності. Так, серед зазначених актів слід назвати:

– Постанову Кабінету Міністрів України «Про створення системи оперативного обміну між органами державного нагляду (контролю) інформацією про виявлення небезпечної та фальсифікованої продукції» від 11 вересня 2007 року, яка була прийнята з метою підвищення ефективності контролю за безпечністю й якістю продукції⁴.

– Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку застосування фінансових санкцій, передба-

---

¹ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 22. Ст. 222.

² Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. № 43. *Офіційний вісник України*. 2016. № 12. Ст. 506.

³ Про Державну фіскальну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 р. № 236. *Офіційний вісник України*. 2014. № 55. Ст. 1507.

⁴ Про створення системи оперативного обміну між органами державного нагляду (контролю) інформацією про виявлення небезпечної та фальсифікованої продукції: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 вересня 2007 р. № 1126. *Офіційний вісник України*. 2007. № 69. Ст. 2640.

чених статтею 17 Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» від 2 червня 2003 року¹.

– Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку зупинення операцій з бюджетними коштами» від 19 січня 2011 року, яка визначила механізм застосування відповідними органами в межах наданих їм повноважень до розпорядників та/або одержувачів бюджетних коштів такого заходу впливу, як зупинення операцій з бюджетними коштами².

– Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку зменшення бюджетних асигнувань розпорядниками бюджетних коштів» від 17 березня 2011 року, якою було визначено механізм зменшення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів у разі вчинення ними порушень бюджетного законодавства³.

Таким чином, правове забезпечення протидії правопорушенням у фінансовій сфері представлено сукупністю нормативно-правових актів, за допомогою яких здійснюється регулювання зазначеної діяльності, визначаються її основоположні засади та правовий статус суб'єктів таких правовідносин. При цьому до вищенаведених нормативно-правових актів як складових

---

¹ Про затвердження Порядку застосування фінансових санкцій, передбачених статтею 17 Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів»: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 червня 2003 р. № 790. *Офіційний вісник України*. 2003. № 23. Ст. 1038.

² Про затвердження Порядку зупинення операцій з бюджетними коштами: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 січня 2011 р. № 21. *Офіційний вісник України*. 2011. № 4. Ст. 205.

³ Про затвердження Порядку зменшення бюджетних асигнувань розпорядниками бюджетних коштів: Постанова Кабінету Міністрів України: від 17 березня 2011 р. № 255. *Офіційний вісник України*. 2011. № 20. Ст. 832.

елементів правового забезпечення зазначеної діяльності слід віднести: Конституцію України, чинні міжнародні договори України, кодифіковане законодавство та закони України, а також підзаконні нормативно-правові акти.

З метою вдосконалення протидії правопорушенням у фінансовій сфері вбачається за доцільне розробити та прийняти Закон України «Про загальні засади протидії правопорушенням у фінансовій сфері». Вважаємо, що в зазначеному законі варто вирішити такі основні проблемні питання:

1. Визначити основні поняття, зокрема є найбільш важливим визначити поняття «протидії правопорушенням у фінансовій сфері»;

2. Закріпити принципи протидії правопорушенням у фінансовій сфері;

3. Окреслити коло суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері;

4. Назвати основні напрями протидії правопорушенням у фінансовій сфері;

5. Встановити правові засади протидії правопорушенням у фінансовій сфері;

6. Визначити форми та методи протидії правопорушенням у фінансовій сфері;

7. Закріпити порядок фінансування та матеріально-технічного забезпечення протидії правопорушенням у фінансовій сфері;

8. Окреслити порядок взаємодії суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері;

9. Встановити порядок здійснення контролю та нагляду у сфері протидії правопорушенням у фінансовій сфері.

Зрозуміло, що запропонований нами перелік питань, які слід закріпити у Проекті Закону України «Про загальні засади протидії правопорушенням у фінансовій сфері» вимагає детального опрацювання.

3.2. Шляхи вдосконалення взаємодії та координації суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері

Досліджуючи адміністративно-правовий механізм протидії правопорушенням у фінансовій сфері не можна не звернути увагу на таке важливе питання як взаємодія між суб'єктами, що здійснюють цю протидію, адже ефективність функціонування будь-якої системи прямим чином залежить від того, наскільки глибокими та міцними є зв'язки між її складовими елементами.

На сторінках тлумачних словників зміст терміну «взаємодія» розкривається наступним чином:

- взаємний зв'язок між предметами у дії;
- вплив різних предметів, явищ і т. п. один на одного, що обумовлює їх зміни;

- погоджена дія між ким-, чим-небудь;

- взаємна підтримка;

- взаємний зв'язок явищ або як взаємна підтримка¹.

Загальносутнісний зміст поняття «взаємодія» надає філософія. Так у «Філософському енциклопедичному словнику» з приводу взаємодії написано, що вона є філософською категорією, що відображає процеси впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємну обумовленість, зміну стану, взаємоперехід, а також породження одним об'єктом іншого. Взаємодія являє собою вид безпосередніх або опосередкованих, зовнішніх або внутрішніх відносин, зв'язків. Поняття взаємодії знаходиться в глибокому зв'язку з поняттям структури. Взаємодія виступає як інтегруючий фактор, за допомогою якого відбувається об'єднання частин у певний тип

---

¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. с. 125; Словник української мови: у 11 т / ред. кол. А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, П. Й. Горещький та ін. К.: Наукова думка, 1970. Т. 1. 801 с. С. 346; Большой толковый словарь русского языка / ред. С. А. Кузнецов. СПб.: Норинт, 2000. 1536 с. С. 124; Словарь русского языка С. И. Ожегова. Издание 22-е, стер. М.: Русский язык, 1990. 921 с. С. 83.

цілісність¹. Далі у цьому ж словнику підкреслюється, що взаємодія носить об'єктивний і універсальний характер; в силу універсальності взаємодії здійснюється взаємний зв'язок усіх структурних рівнів буття, матеріальне єдність світу. Саме взаємодія визначає відношення причини і наслідку. Кожна із взаємодіючих сторін виступає як причина іншої і як наслідок одночасного зворотного впливу протилежної сторони. Взаємодія обумовлює розвиток об'єктів. Саме взаємодія протилежностей, протиріччя, є найглибшим джерелом, основою і кінцевою причиною виникнення, саморуху і розвитку об'єктів. Кожна форма руху матерії має в своїй основі певні типи взаємодії структурних елементів². І. Т. Фролов зазначає, що у філософському контексті взаємодія означає процес взаємного впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємообумовленість і навіть у певному сенсі перехід один в одного. Взаємодіє, наголошує він, є однією з найбільш загальних та універсальних характеристик буття, вона визначає сутність і структурну організацію будь-якої матеріальної системи. Саме взаємодії лежать в основі матеріальних утворень, виступають джерелом, двигуном їх змін та розвитку³. Г. Шишкофф відношення, яке породжує єдність речей і процесів чуттєвого світу. У психології взаємодія являє собою взаємний вплив душі і тіла, психічного і фізичного⁴.

Отже, як видно із вище викладеного, що є одним ключових системоутворюючих факторів, тобто взаємодія виступає свого роду причиною появи якоїсь системи, досягається це

---

¹ Философский энциклопедический словарь / гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. М.: Сов. Энциклопедия, 1983. 840 с. С. 80.

² Философский энциклопедический словарь / гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. М.: Сов. Энциклопедия, 1983. 840 с. С. 80.

³ Философский словарь. 7 изд., перераб. и доп. / под ред. И. Т. Фролова. М.: Республика, 2001. 719 с. С. 93.

⁴ Философский словарь. 22-е новое, переработ. изд. / основан Г. Шмидтом; под ред. Г. Шишкоффа; пер. с нем.; общ. ред. В. А. Малинина. М.: Республика, 2003. 575 с. С. 74.

завдяки встановленню взаємних зв'язків та відносин між окремими елементами, які дозволяють останнім впливати один на одного та викликати один в одному певні зміни. Звідси можемо зробити висновок, що взаємодія не лише сприяє утворенню певної системи, але й є її рушійною силою – ті взаємна обумовленість, взаємний вплив та взаємний перехід один в одного, що складають сутність взаємодії як такої, забезпечують постійний рух системи від одного стану до іншого¹. З цього приводу варто відзначити думку В. О. Малюткіна, який пише, що взаємодії як явищу притаманні:

– наявність відносин (зв'язків), які дозволяють об'єктам впливати один на одного;

– безпосередній вплив, в результаті якого відбуваються двосторонні зміни суб'єктів, що взаємодіють².

Взаємодія приманна усім системам як природним так і штучним, зокрема різного роду соціальним механізмам. При цьому вважаємо за потрібне відзначити, що взаємодія у соціальних системах у певному сенсі відрізняється від взаємодії, що відбувається у природних системах. Справа у тому, що соціальну взаємодію можна охарактеризувати такими поняттями як «узгодженість», «погодженість», у той час як природній взаємодії більш властиві взаємообумовленість та взаємоперехід³. З цього приводу слушно зазначає В. М. Шванков, що взаємодія у розумінні взаємозв'язку та взаємообумовленості, тобто філософська категорія, і взаємодія у значенні узгодженості, тобто як

---

¹ Заяць О. С. Взаємодія суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Україна і світ в контексті глобальних трансформацій: тези XI Міжнародної науково-практичної конференції* (Львів, 16–17 травня 2013р.). Львів: ЛУБП, 2013. С. 96–99.

² Малюткин В. А. Организация взаимодействия подразделений органов внутренних дел в осуществлении профилактики преступлений: лекция № 13 / под ред. Г. А. Аванесова. М.: РИО МВД СССР, 1976. 40 с.

³ Заяць О. С. Взаємодія суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Україна і світ в контексті глобальних трансформацій: тези XI Міжнародної науково-практичної конференції* (Львів, 16–17 травня 2013р.). Львів: ЛУБП, 2013. С. 96–99.

прагматично-прикладна категорія – це далекі одне від одного поняття і змішувати їх не можна¹.

Оскільки нас цікавить управлінський механізм протидії правопорушенням у фінансовій сфері, то для нас особливий інтерес становить саме соціальна взаємодія, яку розуміють як процес безпосереднього або опосередкованого впливу соціальних об'єктів один на одного, в якому взаємодіють сторони пов'язані циклічною причинною залежністю. Соціальна взаємодія як вид зв'язку являє інтегрованість дій, функціональну координацію їх наслідків, тобто систему дій. Виникає з спільної участі об'єктів взаємодії у складній, рухомий мережі соціальних відносин, задаючи способи реалізації спільної діяльності, опиняючись підставою суспільної солідарності². В. І. Астахова, В. І. Даниленко та А. І. Панова пишуть, що взаємодія соціальна – це центральне поняття деяких соціологічних теорій, в основі якого лежить уявлення про те, що соціальний діяч, індивід або суспільство завжди знаходяться у фізичному чи мисленому оточенні інших соціальних діячів і поводяться відповідно до цієї соціальної ситуації³.

Г. В. Осипов характеризує соціальну інтеракцію (взаємодію) як процес, при якому індивіди і їх групи в ході комунікації своєю поведінкою впливають на інших індивідів та інші групи, викликаючи відповідні реакції. Процес взаємообумовленого впливу індивідів, груп, соціальних систем, товариств один на одного⁴. Автор справедливо зауважує на тому, що незалежно

---

¹ Шванков В. М. Теоретические основы координации и взаимодействия в органах внутренних дел. М., 1978. 87 с. С. 10.

² Новейший философский словарь / сост. А. А. Грицанов. Мн.: Изд. В. М. Скаун, 1998. 896 с. С. 656.

³ Словник соціологічних і політологічних термінів / за заг. ред. В. І. Астахової, В. І. Даниленка, А. І. Панова. К.: Вища школа, 1993. 141 с. С. 12.

⁴ Социологический энциклопедический словарь. На русском, английском, немецком, французском и чешском языках / редактор-координатор академик РАН Г. В. Осипов. М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА–ИНФРА-М), 2000. 488 с. С. 108.

від того, в якій сфері життєдіяльності суспільства (економічної, політичної і т. д.) має місце взаємодія, вона завжди соціальна за своїм характером, тому що виражає зв'язки між індивідами і групами індивідів; зв'язки, що опосередковувані цілями, які кожна із взаємодіючих сторін переслідує¹.

Велике значення взаємодія має для сфери управління в тому числі державного, адже як влучно відмічає О. М. Бандурка, що управління як явище являє собою суцільну взаємодію, яка виявляється у тому, що одна із сторін чинить вплив на другу, друга ж виявляється здатною сприйняти такий вплив і будувати свою поведінку відповідним чином². І. В. Письменний та Ю. П. Сурмін пропонують розуміти управлінську взаємодію як участь у спільній діяльності суб'єктів управління в процесі досягнення суспільно необхідних цілей³. Дослідники підкреслюють, що зважаючи на те, що управління є соціальним явищем, взаємодія управлінська тісно пов'язана із соціальною взаємодією, яка є більш широким видом соціальних зв'язків. У процесі соціальної взаємодії відбувається взаємовплив та взаємообумовленість окремих соціальних явищ, унаслідок чого вони змінюються, доповнюють один одного і формують єдину цілісну соціальну систему⁴. Головне призначення управлінської взаємодії автори вбачають у об'єднанні зусиль суб'єктів управління

---

¹ Социология. Основы общей теории: учебник для вузов / отв. ред. академик РАН Г. В. Осипов, действительный член РАЕН Л. Н. Москвичев. М.: Норма, 2003. 912 с. С. 128.

² Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія. досвід, шляхи удосконалення. Х.: Основа, 1996. 398 с. С. 13.

³ Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с. С. 82.

⁴ Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с. С. 82.

в напрямі задоволення соціальних потреб, зумовлених суспільно необхідними цілями¹.

М. Пундик визначив управлінську взаємодію як вплив суб'єктів управлінських взаємовідносин один на одного, – що виникає внаслідок встановлення управлінських взаємовідносин та формування єдиної управлінської системи. Також дослідник наводить своє бачення понять «управлінські зв'язки» та «управлінські взаємовідносини». Так перші – управлінські зв'язки – прояв управлінських відносин, за яких наявність (відсутність) або зміна одних суб'єктів управління є умовою наявності (відсутності) або зміни інших суб'єктів управління; у свою чергу другі – управлінські взаємовідносини – стійкі зв'язки між елементами однієї системи управління або між управлінськими системами².

На думку В. Г. Афанасьєва, взаємодія як соціальне явище представляє собою дію одного, орієнтовану на іншого. Встановити взаємодію між двома частинами цілого, двома організаціями – це значить визначити, які дії другого та їх результати потрібні для першого. Дії ж першої організації та їх результати є відповіддю на запит другої організації, яка бере участь в роботі по досягненню спільної цілі³.

На думку Ю. Гаруста, взаємодія проявляється в процесі взаємовпливу і використанні можливостей один одного для досягнення власних цілей. Взаємодія виникає там і тоді, де взаємозв'язок між суб'єктами об'єднаний спільною метою. Правник підкреслює, що взаємодія полягає не тільки в безперервному впливі один на одного, а також і під час

---

¹ Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с. С. 82.

² Пундик М. Управлінські зв'язки у системній взаємодії органів публічного управління на регіональному рівні. *Публічне управління: теорія та практика*. 2013. № 1 (13). С. 47–53. С. 47.

³ Афанасьєв В. Г. Общество: системность, познание и управление. М.: Политиздат, 1981. 432 с. С. 272.

використання взаємодіючими сторонами можливостей один одного для досягнення власних цілей¹.

Доволі часто на питання взаємодії дослідники звертають увагу у контексті діяльності правоохоронних органів та їх боротьби зі злочинністю. Так, скажімо, М. Георгіце вважає, що взаємодія – це заснована на законі і підзаконних актах, погоджена за метою, місцем і часом діяльність незалежних друг від друга в адміністративному відношенні представників різних підрозділів органів внутрішніх справ, а також інших відомств, установ, що виражаються в найбільш доцільному сполученні властивим цим фахівцям засобів і методів, і спрямована на вирішення задач з виявлення, припинення і розкриття злочинів².

З точки зору О. О. Аксьонова взаємодія – спільна діяльність конкретних служб і підрозділів, спрямована на вирішення загальних завдань, які займають рівноправне положення³. В. В. Дедюхин і Ф.Г. Канцарин пропонують розглядати взаємодію як погоджені спільні дії, засновані на законі і підзаконних актах, спрямовані на запобігання або розкриття злочинів, а також на розшук злочинців що здійснили втечу або переховуються⁴.

Досить вдалою видається визначення взаємодії, яка наводять І. П. Козаченко та В. Л. Регульський. Автори вважають, що змістом взаємодії є концентрація сил, засобів і методів для досягнення поставленої мети, здійснення відповідних спільних

---

¹ Крушинська С. Теоретичні засади взаємодії органів державного управління з громадськістю у сфері освіти. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2553>

² Георгицэ М. Организованная преступность: проблемы теории и практики расследования: монография. Кишинэу: Молд. гос. университет; Институт Реальных наук, 1998. 271 с. С. 13.

³ Аксенов А. А. Организация взаимодействия в органах внутренних дел как функция управления: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. М.: Академия МВД СССР, 1974. 24 с. С. 13.

⁴ Дедюхин В. В., Канцарин Ф. Г. Основные положения организации взаимодействия аппаратов уголовного розыска с оперативно-розыскными аппаратами ИТУ в борьбе с преступностью: лекция. М.: Академия МВД СССР, 1977. С. 13.

заходів, виборі таких тактичних прийомів або їх комбінацій, які найкраще забезпечують виконання завдань у винятково короткі терміни силами і засобами, що є в розпорядженні суб'єктів взаємодії, при найменших затратах і при безумовному дотриманні чинного законодавства¹.

Отже, враховуючи вище викладене, можемо дійти висновку, що взаємодія, в тому числі у контексті протидії правопорушенням у фінансовій сфері, являє собою специфічну форму управлінської діяльності компетентних суб'єктів, що здійснюється, як правило, на засадах паритету, тобто рівності сторін, і полягає у вчиненні ними один на одного відповідно впливу як з метою отримання кожною із них від іншої певних, необхідних зустрічних дій, так і задля погодження та реалізації спільних заходів задля виконання спільних для взаємодіючих сторін (суб'єктів) завдань і цілей². Ключовими моментами досліджуваної взаємодії, на які слід особливо звернути увагу є те, що:

– по-перше, взаємодіючі сторони, як правило не перебувають у відносинах субординації, тобто вони організаційно не підпорядковані один одному;

– по-друге, у взаємодіючих сторін повинен бути спільний інтерес, який би спонукав чи, навіть, об'єктивно змушував їх до налагодження тісних взаємовідносин та зв'язків. При цьому говорячи про спільний інтерес ми не маємо на увазі обов'язкову наявність спільної мети у взаємодіючих суб'єктів – в ряді випадків для встановлення взаємозв'язків між суб'єктами достатньо того, що кожен із них був зацікавлений або ж мав необхідність у використанні можливостей та ресурсів іншої сторони для

---

¹ Казаченко І. П., Регульський В. Л. Правові, морально-етичні та організаційні основи оперативно-розшукової діяльності: монографія. Львів.: Львів. ін-т внутр. справ. при Нац. Акад. внутр. справ України, 1999. 219 с. С. 36.

² Заяць О. С. Взаємодія суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Україна і світ в контексті глобальних трансформацій: тези XI Міжнародної науково-практичної конференції* (Львів, 16–17 травня 2013р.). Львів: ЛУБП, 2013. С. 96–99.

більш ефективного виконання своїх завдань і цілей. Разом із тим ми не заперечуємо того, що саме спільна мета є одним із найбільш важливих та вагомих об'єднуючих факторів;

– по-третє, взаємодія виявляється у погодженні (узгодженні) й проведенні відповідних зустрічних та (або) спільних дій, заходів. Тобто дана взаємодія не має такої взаємообумовленості, як та, що відбувається у природних системах – вчинення однією стороною дій не є безумовною обставиною, що з необхідністю змушує іншого суб'єкта (суб'єктів) до певної активності на користь першого, або разом із ним. Вона, взаємодія, виникає та реалізується як результат відповідних погоджень та взаємних домовленостей між суб'єктами¹.

Як і будь-яка інша суспільно-значуща діяльність, взаємодія, тим більше взаємодія в якій приймають участь носії публічної влади, повинна бути належним чином врегульована. Слід відзначити, що на необхідності взаємодії так чи інакше наголошується у більшості нормативно-правових актів, що визначають загальні питання правового статусу суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері. Так, наприклад у Законі України Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» закріплено, що завданнями Спеціально уповноваженого органу, окрім іншого, є налагодження співпраці, взаємодії та інформаційного обміну з державними органами, компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями в зазначеній сфері². Відповідно до Положення про Державну фіскальну

---

¹ Заяць О. С. Взаємодія суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Україна і світ в контексті глобальних трансформацій: тези XI Міжнародної науково-практичної конференції* (Львів, 16–17 травня 2013р.). Львів: ЛУБП, 2013. С. 96–99.

² Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 50–51. Ст. 2057.

службу України ДФС для виконання покладених на неї завдань: взаємодіє та здійснює обмін інформацією з органами державної влади, державними органами іноземних держав, міжнародними договорами України; проводить у взаємодії з іншими правоохоронними органами, спеціальні заходи, у тому числі контрольовані поставки щодо виявлення, попередження, припинення контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, а також заходи з переміщення товарів під негласним контролем; організовує взаємодію і обмін інформацією з митними, правоохоронними органами та іншими органами іноземних держав з питань протидії незаконному переміщенню наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів¹.

Держаудитслужба України, згідно із Положенням про неї, у процесі виконання покладених на неї завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими органами виконавчої влади, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, органами місцевого самоврядування, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами, організаціями, всеукраїнськими об'єднаннями профспілок і всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців². В Постанові Кабінету Міністрів України, яким регулюється правове становище Державної аудиторської служби моніторингу України, передбачено, що Держаудитслужба під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого само-

---

¹ Про Державну фіскальну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 р. № 236. *Офіційний вісник України*. 2014. № 55. Ст. 1507.

² Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. № 43. *Офіційний вісник України*. 2016. № 12. Ст. 506.

врядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами та організаціями¹.

Аналогічні норми містяться й у низці інших нормативно-правових актів, наприклад в Постанові Кабінету Міністрів України «Про Положення про Міністерство фінансів України»: Мінфін України у процесі виконання покладених на нього завдань взаємодіє з іншими органами державної влади, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, з органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами та організаціями, всеукраїнськими об'єднаннями профспілок і всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців²; або ж у Постанові КМУ «Про затвердження положення про Міністерство внутрішніх справ України»: МВС у процесі виконання покладених на нього завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також з підприємствами, установами та організаціями³.

---

¹ Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 р. № 537. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-p>

² Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 375. *Офіційний вісник України*. 2014. № 69. Ст. 1936.

³ Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-p>

Однак слід констатувати, що таке загальне закріплення за відповідними органами влади того, що вони мають право взаємодіяти з іншими суб'єктами, як представниками влади, так і громадськості, не сприяє налагодженню надійного та ефективного механізму співпраці з питань протидії правопорушенням у фінансовій сфері, як, власне кажучи, і в інших сферах суспільного життя. Доречи, на тому, що в Україні механізм протидії правопорушенням, м'яко кажучи, не ідеальний, наголошувалося у Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року від 30.11.2011 № 1209-р., в якій зазначалось, що однією із проблем, що вимагають вирішення, для підсилення протидії правопорушенням є недосконалість механізму взаємодії правоохоронних органів з центральними і місцевими органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим з питань розроблення конкретних заходів, спрямованих на підвищення ефективності профілактики правопорушень¹. Однак яким чином має бути вирішена дана проблема у Концепції не уточнюється та не роз'яснюється. Певне світло на це питання проливає План заходів з виконання Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року, затверджений Постановою КМУ від 08.08.2012 № 767, в якому на МВС, ДПС (нині – ДФС), ДМС, СБУ та інші органи влади покладається обов'язок щодо здійснення з урахуванням специфіки регіонів та стану криміногенної ситуації спільних заходів щодо профілактики правопорушень та усунення причин і умов, що призвели до їх вчинення, і взаємодії місцевих органів виконавчої влади та правоохоронних органів. Ці заходи можуть реалізовуватися зокрема у вигляді проведення спільних нарад, семінарів, конференцій, засідань за круглим

---

¹ Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року: Розпорядження КМУ від 30 листопада 2011 р. № 1209-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/877-16>

столом, заходів за участю громадськості з актуальних питань у сфері запобігання і протидії злочинності, корупції та правопорушенням, незаконній міграції з метою пошуку шляхів їх вирішення та підвищення ефективності взаємодії¹.

Деякі питання взаємодії між правоохоронними та (або) контролюючими органи врегульовані окремими нормативно-правовими актами, наприклад: Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку взаємодії територіальних органів Державної фіскальної служби України, місцевих фінансових органів та територіальних органів Державної казначейської служби України у процесі повернення платникам податків помилково та/або надміру сплачених сум грошових зобов'язань», який регламентує взаємовідносини територіальних органів Державної фіскальної служби України (далі – органи ДФС) з місцевими фінансовими органами та територіальними органами Державної казначейської служби України (далі – органи Казначейства) в процесі повернення платникам податків помилково та/або надміру сплачених сум грошових зобов'язань за платежами, контроль за справлянням яких покладено на органи ДФС, з метою належного виконання положень статей 43, 102 Податкового кодексу України, частини другої статті 45 та частини другої статті 78 Бюджетного кодексу України²; Наказ Мінфіну України «Про затвердження Порядку взаємодії органів Державної казначейської служби України та органів Державної фіскальної служби України в процесі виконання державного та місцевих бюджетів за доходами та іншими надходженнями»,

---

¹ Про затвердження плану заходів з виконання Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2012 р. № 767. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/767-2012-%D0%BF>

² Про затвердження Порядку взаємодії органів Державної казначейської служби України та органів Державної фіскальної служби України в процесі виконання державного та місцевих бюджетів за доходами та іншими надходженнями: Наказ Міністерства фінансів України від 18 липня 2016 р. № 621. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1115-16/paran7#n7>

яким затверджено Порядок, що регламентує взаємовідносини органів Державної казначейської служби України (далі – органи Казначейства) та органів Державної фіскальної служби України (далі – органи ДФС) у процесі виконання державного та місцевих бюджетів за доходами та іншими надходженнями з метою забезпечення повноти надходжень до бюджетів та здійснення органами Казначейства та ДФС в межах повноважень контролю за надходженнями до бюджетів податків і зборів та інших платежів, у тому числі контролю за погашенням заборгованості за кредитами, залученими державою або під державні гарантії, бюджетними позичками та фінансовою допомогою, наданою на поворотній основі¹; Наказ МВС України та ЦУ СБУ «Про затвердження Інструкції про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю» від 10.06.2011 № 317/235, в якому закріплено Інструкцію, що визначає порядок взаємодії спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України та Служби безпеки України під час виконання покладених на них законодавством завдань у сфері боротьби з організованою злочинністю²; тощо.

З викладеного можемо зробити висновок, що стан нормативно-правової регламентації взаємодії компетентних суб'єктів з питань протидії фінансовим правопорушенням має далекий вигляд від ідеального, її (взаємодії) організаційно-правове підґрунтя має фрагментарний характер, і у більшій мірі

---

¹ Про затвердження Порядку взаємодії органів Державної казначейської служби України та органів Державної фіскальної служби України в процесі виконання державного та місцевих бюджетів за доходами та іншими надходженнями: Наказ Міністерства фінансів України від 18 липня 2016 р. № 621. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1115-16/paran7#n7>

² Про затвердження Інструкції про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю: Наказ МВС України та ЦУ СБУ від 10 червня 2011 р. № 317/235. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0822-11>

орієнтоване на боротьбу зі злочинністю, а не протидію правопорушенням. Така ситуація, на нашу думку, пояснюється відсутність комплексного нормативно-правового акту, який би визначав загальні питання протидії фінансовим правопорушенням (в тому числі й злочинам) у фінансовій сфері. Слід відзначити, що в Україні була спроба прийняти закон, який би визначав правові основи запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями, функціонування системи державних органів, метою якої є забезпечення економічної безпеки України і захист її фінансового потенціалу, втім проект закону було відкликано. Окремий розділ (Розділ V) цього законопроекту присвячений питанням взаємодії центрального органу виконавчої влади у сфері охорони економічної безпеки держави з іншими державними органами¹. Однак якихось суттєвих та змістовних норм даний підрозділ не містив, а його норми мають швидше декларативний характер, оскільки у них лише проголошується, що державні органи, які беруть участь у здійсненні запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями зобов'язані сприяти центральному органу виконавчої влади у сфері охорони економічної безпеки держави у виконанні покладених на нього завдань. Умови і порядок обміну інформацією між центральним органом виконавчої влади у сфері охорони економічної безпеки держави та відповідними державними органами встановлюються їх спільними актами².

Відсутність якісного нормативно-правового підґрунтя призводить до того, що взаємодія має несистематичний та несистемний характер, а методи та форми, взаємодії що використовуються її суб'єктами, досить часто носять одно-

---

¹ Заяць О. С. Взаємодія суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Україна і світ в контексті глобальних трансформацій: тези XI Міжнародної науково-практичної конференції* (Львів, 16–17 травня 2013 р.). Львів: ЛУБП, 2013. С. 96–99.

² Проект Закону про основи запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51916

бічний характер та не призводять до настання необхідних позитивних наслідків. За таких обставин необхідність взаємодії як такої, цілком може бути поставлена під сумнів, адже однією із головних переваг цілей використання взаємодії є те, що вона дозволяє досягнути, так званого, синергетичного ефекту, тобто коли результати отримані внаслідок об'єднання зусиль значно перевищують показники результатів отриманих суб'єктами окремо один від одного, навіть якщо ці розрізнені результати скласти.

На наше переконання, з метою підвищення якості та ефективності взаємодії суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері, необхідно більш змістовно підійти до законодавчого визначення її організаційно-правових засад, зокрема визначити завдання та принципи даної взаємодії, окреслити коло її основних учасників (суб'єктів), встановити найбільш важливі форми, в яких має вона відбуватися, та ін.

Особлива увага, на нашу думку, має бути приділена питанням координації протидії правопорушенням у фінансовій сфері. Адже сьогодні координація є одним із ключових засобів (інструментів) управління, в тому числі у галузі правоохоронної діяльності. Ю. П. Сурмін пише, що координація – метод управління, суттю якого є встановлення між суб'єктами та об'єктами державного управління горизонтальних зв'язків, тобто поєднання двох і більше однорівневих з точки зору визначеного критерію дій, що забезпечують досягнення запланованого результату¹. Є. В. Кубко та Ю. С. Шемшученко розуміють координацію як функцію соціального управління, зміст якої криється в узгодженні, впорядкуванні різних частин системи управління. Автори підкреслюють, що координація у державному управлінні – одна з основних управлінських функцій, зміст якої полягає у забезпеченні впорядкування

---

¹ Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с. С. 346.

взаємозв'язків і взаємодій між учасниками процесу державного управління з метою узгодження дій та об'єднання зусиль на вирішення загальних завдань. Автор підкреслює, що координація здійснюється на всіх рівнях управління державою керівниками відповідних державних органів або спеціальним координаційними підрозділами цих органів¹. Деякі дослідники вбачають призначення координації у забезпеченні комплексного використання сил та засобів різних відомств, органів².

В. Т. Білоус розглядаючи координацію правоохоронної діяльності, відмічає, що вона (координація) об'єднання зусиль правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю, насамперед організованою, в запобіганні їй, в узгодженні дій, додержанні законодавства, зокрема процесуального³. І. Є. Марочкін пише, що координація діяльності правоохоронних органів по боротьбі зі злочинністю і корупцією – це діяльність з об'єднання зусиль та активізації роботи правоохоронних органів у сфері боротьби зі злочинністю; усунення дублювання і паралелізму в їх діяльності; розроблення і здійснення узгоджених заходів щодо своєчасного виявлення, розкриття, розслідування та припинення злочинів і корупційних діянь, усунення причин та умов, які сприяють їх вчиненню⁴.

Отже, координація є специфічним проявом (випадком, формою) взаємодії, її особливість полягає у тому, що вона

---

¹ Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К.: Укр. енцикл., 2001. Т. 3: К–М. 792 с. С. 345.

² Сягровець В. А. Взаємодія і координація підрозділів ОВС щодо розшуку та затримання злочинців. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2008. № 2. С. 32–34. С. 34.

³ Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: навчальний посібник / В. С. Ковальський (керівник авт. колективу), В. Т. Білоус, С. Е. Демський та ін.; від. ред. Я. Кондратьєв. К.: Юрінком Інтер, 2002. 320 с. С. 47.

⁴ Прокурорський нагляд в Україні: підручник для юрид. вузів і факультетів / І. Є. Марочкін, П. М. Каркач, Ю. М. Грошевий та ін.; за ред. проф. І. Є. Марочкіна, П. М. Каркача. Х., 2004. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/prokuratura/508-marochkina/11021s-1.html>

передбачає наявність координаційного центру, який узгоджує та скеровує діяльність суб'єктів протидії правопорушенням у потрібному напрямку, при цьому у реалізації заходів протидії координуючий суб'єкт не приймає безпосередньої участі – він лише виступає центром погодження та орієнтації діяльності протидії правопорушенням. Переваги координації порівняно із традиційною (звичайною) взаємодією полягають у тому, що вона дозволяє більш ефективно долати різноманітні спірні ситуації між суб'єктами взаємодії, що виникають внаслідок конфлікту їх повноважень, паралелізму та (або) дублювання. Досягається це рахунок того, що координаційний центр, перебуває поза межами організаційної структури взаємодіючих сторін і не підпорядковується їм, що дозволяє йому об'єктивно підходити до врегулювання їх взаємовідносин.

Отже, підсумовуючи викладене у даному підрозділі, можемо зробити висновок, що взаємодія є дуже важливим засобом забезпечення якісної та ефективної протидії правопорушенням у фінансовій сфері, однак нинішній стан її законодавчого врегулювання не забезпечує належного нормативно-правового підґрунтя для повноцінної реалізації потенціалу цього інструментарію, його можливостей та переваг. Тож слід розробити та прийняти Положення про взаємодію суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері. У зазначеному Положенні слід закріпити державний механізм взаємодії суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері; чітко окреслити підстави та умови взаємодії суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері; визначити відповідальних суб'єктів координації взаємодії суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері, визначити хто саме зобов'язаний здійснювати контроль за належною взаємодією суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері.

3.3. Використання зарубіжного досвіду в удосконаленні механізму попередження та протидії адміністративним правопорушенням у фінансовій сфері

Вивчення зарубіжного досвіду попередження і протидії скоєнню адміністративних правопорушень у фінансовій сфері має суттєве значення для подальшого вдосконалення відповідної діяльності в Україні; це пояснюється причинами як інструментального, так і методологічного й навіть ідеологічного значення. З одного боку, інші країни, особливо країни традиційної демократії, демонструють, як правило, раціональні й ефективні підходи до вирішення згаданої проблеми; Україна як держава, що визначилася в європейському векторі подальшого розвитку, має щонайменше знати, щонайбільше – розумно використовувати конструктивні здобутки інших держав у сфері обмеження адміністративної деліктності. З іншого боку, організовуючи роботу з попередження та протидії адміністративним правопорушенням, потрібно мати висхідним критерієм повагу до базових прав і свобод людини та громадянина, ким би людина в адміністративно-деліктних відносинах не виступала (потерпілим чи порушником). Забезпечення пріоритетності прав людини і громадянина у цій сфері – нелегке завдання для України як з огляду на її нещодавню історію, так і з огляду на великі труднощі соціального і державного реформування, які вона переживає у теперішній момент. Окрім послідовної політичної волі, цілеспрямованості, наполегливості, які мають продемонструвати всі інститути держави і громадянського суспільства, позитивний зарубіжний досвід та його творче використання є важливою передумовою досягнення і ствердження позитивних змін у згаданій сфері суспільного життя. Це пояснює актуальність звернення до питання про зарубіжний досвід у рамках дослідження, тим більше що означені питання у вітчизняній науці висвітлюються дуже спорадично і фрагментарно, а присвячені їм публікації є відносно рідкими.

У попередніх розділах роботи значну увагу у висвітленні основних елементів механізму попередження і протидії адміністративним правопорушенням у фінансовій сфері приділено діяльності органів внутрішніх справ, з огляду на традиційні і сучасні форми такої діяльності; це зрозуміло, оскільки система органів поліції є основним і непересічним чинником підтримки системного порядку в повсякденному житті громадян і протидії насильницьким посяганням на їх недоторканність, безпеку, майнові й особисті немайнові права тощо. Подальший аналіз зарубіжного досвіду також значною мірою буде присвячено діяльності поліції та інших структур, що контролюють суспільний порядок і повноважні застосовувати примус для його підтримки в ситуаціях, коли не йдеться про скоєння злочинів.

Починаючи дослідження зарубіжного досвіду попередження адміністративних правопорушень у фінансовій сфері, слід зазначити, що в більшості зарубіжних країн відсутні кодекси про адміністративні правопорушення. Правовою основою адміністративної діяльності, поряд з іншими нормативними актами, визнаються кримінальні та кримінально-процесуальні кодекси. У зв'язку із цим компетенція поліції зарубіжних країн у деяких питаннях є ширшою, ніж в Україні¹. Якщо, зокрема, згадувати про заходи запобігання і припинення правопорушень, то поліція зарубіжних країн (США, Великобританія, Франція, Німеччина, Італія) використовує затримання та арешт правопорушника; особистий огляд та обшук, огляд та обшук речей та документів; вилучення речей

---

¹ Заросило В. О. Порівняльний аналіз адміністративної діяльності міліції України та поліції зарубіжних країн (Великобританії, США, Канади та Франції): автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2002. 250 с. С. 7–8; Административно-правовые средства борьбы с административными правонарушениями в сфере охраны общественного порядка, и их применение органами внутренних дел: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.14 / А. С. Ковальчук. Хабаровск, 2003. 210 с. С. 49–50.

та документів, затримання транспортних засобів, відсторонення водіїв від керування ними, застосування сили та спеціальних засобів і вогнепальної зброї, якщо іншими мірами правопорушення припинити неможливо. Поліція більшості зарубіжних країн не використовує такий захід, як адміністративне затримання. Громадянин заарештовується поліцією, доставляється до поліцейської дільниці, де оформляються необхідні процесуальні документи і після цього доставляється до суду. Суд вирішує питання про подальше затримання чи звільнення з-під варти¹.

Детально дослідив процедурне адміністративне деліктне законодавство окремих європейських держав О. Банчук. Зокрема, він установив таке.

Належність правовідносин щодо порушення порядку в Німеччині до широкого карного права зумовлює поширення загальних положень Карного процесуального кодексу на провадження у справах про порушення порядку, яке сам Закон про порушення порядку йменує «провадженням з накладення штрафу». У цій країні Закон про порушення порядку встановлює велику кількість обмежень для поліції, адміністративних органів і прокуратури порівняно з карною процедурою в застосуванні заходів примусу. Так, чиновники поліцейської служби, які призначені слідчими особами прокуратури, мають право приймати рішення про проведення вилучень, обшуків, обслідувань. Але не допускається поміщення особи в стаціонар, її арешт чи тимчасове затримання, вилучення поштових відправлень і телеграм тощо. Тільки за рішенням суду дозволяється доставляти обвинувачених у вчиненні порушень порядку («зачеплених осіб») та свідків, які не з'являються на виклик за повісткою. Дозволяється навіть прийняття судом

---

¹ Заросило В. О. Порівняльний аналіз адміністративної діяльності міліції України та поліції зарубіжних країн (Великобританії, США, Канади та Франції): автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2002. 250 с. С. 158–168.

рішення про утримання під вартою свідка, який відмовляється надавати свідчення суду, з метою примушення його до свідчень. Строк цього утримання не може перевищувати шести тижнів. Такий самий строк арешту передбачається для осіб, які не сплачують штраф відповідно до рішення, що набрало законної сили. В окремих випадках за сукупністю вчинених порушень порядку строк арешту для примушення до сплати штрафу може становити 3 місяці (якщо особа свідомо відмовляється від сплати штрафу за наявності в неї майна чи грошових коштів)¹. Арешт осіб, які свідомо відмовляються від сплати штрафу за наявності в них майна чи грошових коштів, є необхідним способом примушення порушника до виконання накладеного на нього стягнення (враховуючи стан і кількість приміщень для затриманих в Україні, такий досвід в нашій державі є можливим лише в перспективі).

Провадження в справах про адміністративні проступки в Австрійській Республіці регулюється положеннями Закону «Про загальну адміністративну процедуру» від 1991 р. У Законі «Про адміністративні покарання» встановлюються особливості відповідного провадження. Адміністративні органи за австрійським законодавством мають значні повноваження щодо застосування заходів примусу під час адміністративного карного переслідування, зокрема примусовий привід особи, визначення обвинуваченому зобов'язання внесення будь-якого виду забезпечення з метою запобігання ухилення від переслідування чи покарання (внесення грошової суми, застава речі тощо). Розмір забезпечення не може бути більшим 2 180 євро чи грошового штрафу, який може бути призначений за вчинений проступок². Внесення будь-якого виду забезпечення з метою уникнення ухилення порушника від

---

¹ Адміністративне деліктне законодавство: Зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / автор-упорядник О. А. Банчук. К.: Книги для бізнесу, 2007. 912 с. С. 145, 147–148.

² Адміністративне деліктне законодавство: Зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / автор-упорядник О. А. Банчук. К.: Книги для бізнесу, 2007. 912 с. С. 149–152.

переслідування чи стягнення також є позитивним досвідом запобігання та протидії правопорушенням, який у перспективі, пов'язаний із стабілізацією соціально-економічного життя, може бути впроваджений у вітчизняну юридичну практику.

Карно-правова природа порушень порядку в Португальській Республіці зумовила поширення нормативних актів у сфері кримінального процесу і на процедуру стосовно цих порушень, щоправда з деякими винятками та особливостями. Одним із дозволених заходів примусу є встановлення особи (її ідентифікація). З цією метою уповноважені представники мають право вимагати документи в особи. Остання може бути затримана на строк до 24 годин – за умов неможливості встановити особистість порушника, якого застали на місці вчинення діяння¹.

Цікавим є досвід застосування такого інституту запобігання та припинення правопорушень, як адміністративне затримання в державах «молодої демократії». Так, у Республіці Польща формування адміністративного деліктного законодавства здійснювалося за допомогою зміни як матеріального, так і процедурного права. Під час розгляду справи про адміністративне порушення орган публічної адміністрації має право застосовувати певні примусові заходи, які полягають у можливості викликати особу, провести допит свідка та сторони (тобто особи, яка вчинила порушення), здійснити огляд, у тому числі огляд предмета. Характерною є відсутність у польському праві положень про можливість застосування приводу особи до приміщення органу, затримання особи, встановлення стану сп'яніння тощо.

У Чеській та Словацькій республіках до особи адміністративний орган має право застосовувати тільки один примусовий захід – вилучення предмета².

---

¹ Адміністративне деліктне законодавство: Зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / автор-упорядник О. А. Банчук. К.: Книги для бізнесу, 2007. 912 с. с. 172–173.

² Адміністративне деліктне законодавство: Зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / автор-упорядник О. А. Банчук. К.: Книги для бізнесу, 2007. 912 с. С. 181–183, 185.

Регулюванню процедури накладення санкцій за вчинення проступків у Республіці Словенія присвячена переважна частина Закону «Про проступки». Належність законодавства про проступки до широкого карного законодавства зумовлює й поширення загальних положень Закону про карне провадження на провадження стосовно проступку (п'ятий абзац ст. 45 та ст. 67 Закону «Про проступки»). У Словенії не допускається застосування будь-яких заходів примусу без дозволу суду. Така процедура і повноваження суду є зрозумілими, з огляду на співвідношення між законодавством про проступки та карним законодавством. Тільки два примусових заходи (затримання особи, яка перебуває під впливом алкоголю або інших психоактивних засобів, та привід особи, затриманої під час проступку) можуть застосовуватися без попереднього дозволу суду за рішенням представника відповідного органу (поліцейського) на підставі статей 109 і 110 Закону «Про проступки»¹. При цьому затримання особи, яка перебуває під впливом алкоголю або інших психоактивних засобів, здійснюється тільки в разі, якщо існує небезпека продовження протиправного діяння. А привід особи, затриманої під час учинення проступку, використовується поліцейськими за таких обставин: 1) неможливо встановити особу; 2) особа не має місця постійного проживання (перебування); 3) особа може уникнути відповідальності внаслідок від'їзду за кордон; 4) особа й надалі вчинятиме проступок чи буде його поновлювати. Ці затримання не можуть тривати понад 12 годин. Але протягом трьох годин з моменту фактичного затримання особі зобов'язані повідомити про причину затримання та її права (на мовчання, негайну правову допомогу, повідомлення найближчих родичів про затримання). Факт затримання особи зараховується їй під час сплати штрафу у разі визнання її винуватою у вчиненні проступку – 20 євро штрафу за затримання тривалістю до 12 годин і 40 євро штрафу

---

¹ Адміністративне деліктне законодавство: Зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / автор-упорядник О. А. Банчук. К.: Книги для бізнесу, 2007. 912 с. С. 190–191.

за затримання тривалістю понад 12 годин (затримання на підставі дозволу суду)¹. Такий механізм урахування часу затримання під час сплати штрафу (зменшення його розміру залежно від тривалості затримання) уявляється вдалим з огляду на те, що він відповідає вимогам принципу справедливості під час накладення адміністративного стягнення.

У цілому, як впливає із вищенаведеного, у країнах Східної Європи (Польща, Словенія, Чехія тощо), які більш наближені за характером правової системи до України, застосовуються заходи запобігання, аналогічні до національних адміністративно-запобіжних заходів (перевірка документів, виклик особи, огляд особи і предмета). Позитивним досвідом, про який щойно згадувалося і який може бути запозичений для України, є також досвід Словенії щодо затримання особи, що перебуває під впливом алкоголю або інших психоактивних засобів у випадках, коли існує небезпека продовження протиправного діяння. Таким чином, здійснюється запобігання вчиненню особою нових правопорушень. Ліквідація системи витверезників в Україні залишила цю проблему на вирішення співробітників органів внутрішніх справ і медичних установ, які не завжди мають для цього належні приміщення і змушені тримати зазначених осіб разом з іншими затриманими. Слід наголосити, що витверезники мають бути суто медичними закладами із відповідним персоналом, обладнанням. Основним завданням таких закладів має стати надання допомоги громадянам, а не їх «покарання» за перебування у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння.

Отже, у багатьох країнах Західної Європи адміністративно-деліктне право фактично відсутнє і питання попередження, зокрема, запобігання та протидії правопорушенням регулюються нормами кримінального та кримінально-процесуального права, проте, як і в українському законодавстві, для громадян

---

¹ Адміністративне деліктне законодавство: Зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / автор-упорядник О. А. Банчук. К.: Книги для бізнесу, 2007. 912 с. С. 187, 190–191.

та громадських об'єднань діє принцип «дозволено те, що не заборонено законом». Тому громадяни та їх об'єднання мають право на законних підставах ініціювати й упроваджувати (згідно з наявними повноваженнями) в життя засоби попередження адміністративних правопорушень; державні органи, у свою чергу, сприяють розвитку взаємодії правоохоронних органів із населенням у таких питаннях. Значні напрацювання в цьому напрямі мають Великобританія та Сполучені Штати Америки.

Охорона правопорядку з акцентом на попередження злочинів – основна мета будь-якого поліцейського департаменту в США. Загальновизнано, що без сприяння населення боротьба зі злочинністю не може мати успіху. Партнерські відносини поліції із суспільством посилюють довіру до неї громадян, підвищують ступінь їх задоволеності роботою поліції, спонукають усебічно їй сприяти.

Ініціативи щодо попередження злочинності за участю населення заслуговують серйозної уваги. Їх число весь час зростає. Наприклад, в Англії – це програма «Спостереження за будинком сусіда», в якій беруть участь понад одного мільйона жителів м. Лондона, у США – це система «сусідського нагляду» (м. Фінікс, штат Арізона), сутністю яких є постійне спостереження жителів, які живуть поруч, за всіма злочинними проявами в їх районі. Крім того, в США здійснюється також програма Block Watch (спостереження з метою попередження небезпечних ситуацій та злочинності), коли громадяни повідомляють про все, що може асоціюватися із злочинністю. Департамент поліції м. Лівуда (штат Канзас, США), наприклад, у рамках такої програми поширив брошуру з переліком понад 35 ситуацій, за яких жителі міста мають телефонувати 911. У брошурі описуються підозрілі види діяльності, наводяться приклади найпоширеніших видів незвичайної поведінки, шумів або дій. В іншому списку даються рекомендації щодо інформації, яку громадяни мають повідомляти в поліцію, включаючи опис зовнішності й особливостей підозрілих осіб, опис авто-

мобіля і номерний знак машини. Дається й перелік спеціальних телефонних номерів поліції¹.

Позитивним є також досвід взаємодії поліції з населенням у вигляді залучення громадян до навчання в Народних поліцейських академіях, основна мета яких – познайомити населення з роботою поліції, але аж ніяк не підготувати поліцейський резерв чи добровільних помічників поліції. Такі академії існують, у першу чергу, для формування позитивного ставлення до поліції і посилення взаємозв'язків між поліцією і громадянами. Особи, які закінчили Народну поліцейську академію, краще розуміють роль і специфіку роботи поліції, більше допомагають поліцейським і швидше йдуть на контакт з ними².

У такому контексті на особливу увагу заслуговують взаємини поліції із засобами масової інформації. Медіа цілеспрямовано використовуються поліцією: а) для залучення населення до боротьби із злочинністю та її профілактики; б) для створення в населення позитивного іміджу поліції. З цією метою у пресі публікуються спеціально розроблені звернення до населення, в яких даються практичні рекомендації з організації охорони власного житла від злочинних посягань, проведення патрулювання силами жителів, щодо застосування самооборони, використання спеціальних замків і сигналізації тощо³. Елементи такого досвіду впроваджується в Україні, проте ще не всі засоби масової інформації залучені до цього процесу, враховуючи те, що в більшості своїй вони належать приватним структурам і надають перевагу розважальному контенту.

У США на сторінках місцевої преси проводяться регулярні опитування населення для з'ясування, наскільки відповідає діяльність

---

¹ Зарубежный опыт охраны общественного порядка с акцентом на предупреждение преступлений / объединенная редакция МВД России. URL: <http://www.ormvd.ru/pubs/15218>.

² Зарубежный опыт охраны общественного порядка с акцентом на предупреждение преступлений / объединенная редакция МВД России. URL: <http://www.ormvd.ru/pubs/15218>.

³ Зарубежный опыт охраны общественного порядка с акцентом на предупреждение преступлений / объединенная редакция МВД России. URL: <http://www.ormvd.ru/pubs/15218>.

поліції потребам громадян. Спеціальні видання, радіо- і телепрограми для дітей та підлітків забезпечують цільове інформування, спрямоване на попередження вчинення підлітками протиправних діянь. До відома населення регулярно доводяться дані про стан злочинності, чисельності особового складу поліції, її організації, технічної та бойової оснащеності, бюджет. Будь-який службовець, починаючи від охоронця і закінчуючи заступником начальника Департаменту поліції, правомочний надавати інформацію представникам ЗМІ відповідно до його повноважень. Для представників преси виділено спеціальний телефонний номер, який забезпечує їм прямий зв'язок з черговим офіцером високого рангу в будь-який час.

Журналісти можуть прийти в головну поліцейську дільницю, в опорні пункти і в інші підрозділи поліції в будь-який час, а не в заздалегідь призначений. Представникам преси надають будь-які відомості про злочини, з питань, що стосуються повсякденної діяльності поліції, а також із деяких питань, що стосуються внутрішнього життя поліції. Журналістам також повідомляють інформацію про поведінку службовців поліції і дисциплінарні заходи. За традицією поліція завжди дотримувалася правила: ніколи не довіряти пресі конфіденційні, що не підлягають оприлюдненню, відомості і уникати визнання помилок. Поліція м. Ріно (штат Невада, США) відмовилася від цього правила і вдалася до протилежного підходу, дозволивши місцевим репортерам використовувати конфіденційну інформацію, тим самим домоглася встановлення з ними довірчих відносин. Відтоді, як поліція стала дотримуватися такої політики, фактично не було випадків, щоб журналісти зловживали конфіденційними відомостями.

Позитивні наслідки практичного впровадження вище перелічених програм підтверджуються статистичними даними, що свідчать про зниження рівня злочинності, зменшення кількості проявів насильства, поліпшення взаємовідносин між органами влади та суспільством, зменшення числа скарг на службовців поліції¹.

---

¹ Зарубежный опыт охраны общественного порядка с акцентом на предупреждение преступлений / объединенная редакция МВД России. URL: <http://www.ormvd.ru/pubs/15218>.

Таким чином, ураховуючи вищенаведений позитивний досвід США взаємодії між поліцією, пресою та населенням, правоохоронні органи України мають стимулювати засоби масової інформації до тіснішого співробітництва через обмін корисною інформацією, надання доступу до окремих спеціальних інформаційних ресурсів у рамках чинного законодавства. Як приклад можна навести вже розпочату в Україні практику спільного патрулювання вулиць м. Львова, м. Тернополя мобільними групами, утвореними із співробітників органів внутрішніх справ, представників громадськості, органів самоорганізації населення, громадських організацій та журналістів, які ведуть он-лайн трансляцію процесу патрулювання, затримання правопорушників тощо. Слід зазначити, що вкрай важливо забезпечити початкове професійне навчання представників громадськості, які виявили бажання здійснювати спільне із співробітниками органів внутрішніх справ патрулювання вулиць. Для цього доцільно використати досвід вищезгаданих Народних поліцейських академій, що функціонують у США, аналогом яких в Україні можуть бути школи поліції, курси початкової підготовки співробітників органів внутрішніх справ.

С. Г. Поволоцька, досліджуючи досвід зарубіжних країн щодо профілактики *правопорушень серед неповнолітніх*, зокрема США та Великобританії, які мають тут вагомі напрацювання, зазначає, що в цих країнах існують різноманітні класифікації теоретичних підходів до превентивної діяльності. Попри існування в названих країнах великої кількості теорій причин правопорушень, єдиної теорії профілактики протиправної поведінки неповнолітніх немає. У Великобританії та США профілактика правопорушень здійснюється у трьох основних формах: ситуаційна, соціальна, превенція за допомогою громадськості. С. Г. Поволоцька звертає увагу на те, що в цих країнах виділяють структурний, психологічний, ситуаційний підходи до здійснення профілактики правопорушень серед неповнолітніх. Таким чином, проводиться різниця між концепціями, орієнтованими на заходи загальної профілактики (структурний підхід), і теоріями, що обґрунтовують необхідність спеціальних заходів профілактики (психологічний та ситуаційний підхід). При цьому особливу увагу британські й американські вчені

приділяють заходам спеціальної профілактики, які здійснюються на трьох рівнях: первинний рівень профілактики, спрямований на усунення негативних факторів зовнішнього середовища; вторинний рівень профілактики, який має на меті попередити криміналізацію потенційних правопорушників і пов'язаний із впливом на нестійких осіб, у тому числі неповнолітніх «групи ризику»; третинний рівень профілактики, спрямований на попередження рецидиву осіб, що вже вчиняли правопорушення. Прикладом упровадження в Україні досвіду інших держав щодо профілактики правопорушень серед неповнолітніх є реалізація українсько-британського проекту «Запровадження моделі поліцейської діяльності, ґрунтованої на підтримці громадськості» за напрямом спільної діяльності міліції та громадськості з попередження правопорушень серед неповнолітніх¹. На даний час, як неодноразово зазначалось, міліція реформована, створено Національну поліцію.

Таким чином, заходи загальної профілактики (соціальна реклама, правова просвіта, юридична освіта, навчальні тренінги, публікація тематичних видань) обов'язково мають поєднуватися із заходами спеціальної профілактики (індивідуальний підхід, вивчення особи та її оточення; встановлення конкретних причин, які призвели або можуть призвести до вчинення правопорушення (ситуаційний підхід); індивідуальні співбесіди із психологом, групи підтримки (психологічний підхід); індивідуальні виховні програми у формі залучення до громадської, волонтерської діяльності тощо). Прикладом індивідуального підходу, який достатньо ефективно використовується у США та вже відомий в Україні, є проведення екскурсій для «важких» підлітків до місць позбавлення волі. З одного боку, в цьому випадку є елемент залякування, але, з іншого, – в особи формується реальне уявлення про наслідки протиправної поведінки та повага до співробітників правоохоронних органів.

---

¹ Поволоцька С. Г. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень серед неповнолітніх (адміністративно-управлінське дослідження): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Х.: Національний університет внутрішніх справ МВС України, 2005. 20 с. С. 12–13.

На підставі аналізу наукових джерел і нормативно-правових актів чинного законодавства України й зарубіжних країн у вітчизняних дослідженнях доводиться й необхідність ширшого залучення недержавних організацій до вирішення *питань запобігання корупції* та розбудови інститутів громадянського суспільства; особлива увага при цьому звертається на роль засобів масової інформації, які часто викривають випадки корупції та проводять незалежні розслідування. Деякі антикорупційні механізми (проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, запровадження обмежень щодо працевлаштування осіб, які звільнилися з посад або припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави чи місцевого самоврядування, здійснення спеціальної перевірки, у разі прийняття на службу, тощо) вже почали застосовувати у вітчизняному антикорупційному законодавстві, почасти внаслідок виконання Україною взятих на себе перед світовою спільнотою зобов'язань. Однак, зважаючи на те, що наша держава не мала досвіду практичного застосування згаданих механізмів, доцільно приділити більше уваги питанням вивчення досвіду становлення й упровадження цих механізмів, що мало місце в зарубіжних державах, з подальшою можливістю застосування в нашій державі¹.

На основі узагальнення норм міжнародно-правових актів та інших документів, які стосуються боротьби з корупцією, в системі заходів запобігання корупції розрізняються, зокрема, такі, що передбачають кримінальну відповідальність, адміністративні заходи та законодавчі механізми запобігання корупції, процедури виявлення та притягнення до відповідальності корумпованих службовців, правові положення з питань економічних заходів подолання корупції. Світовий досвід вказує на те, що встановлення обмежень для публічних службовців щодо одержання подарунків, пов'язаних із виконанням публічних

---

¹ Захарчук О. З. Використання досвіду органів влади зарубіжних країн у боротьбі з корупційними правопорушеннями в Україні: адміністративно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2012. 20 с. С. 8–9.

обов'язків, є одним із способів запобігти можливому конфлікту інтересів. Без таких положень жодна із внутрішньодержавних систем запобігання корупції не буде ефективною. Крім того, це важливо з огляду на необхідність забезпечення довіри населення до публічної адміністрації, впевненості в її неупередженості та справедливості. Не менш небезпечними діями є ненадання службовими особами інформації про прибутки; внески для політичних цілей; банківські операції. Фахівці звертають увагу на важливість діагностування (розпізнавання) корупційних ситуацій та їх профілактику (запобігання, вжиття заходів з недопущення виникнення таких ситуацій) шляхом розроблення та впровадження науково обґрунтованих методик. Одним з основних напрямів у сфері запобігання корупції є виявлення корупційних ризиків, які можуть виникнути в діяльності державних службовців, а також усунення умов та причин виникнення цих ризиків¹.

Заслуговує на увагу також і досвід Великобританії, в якій перший закон про корупцію був прийнятий ще в 1889 р. На відміну від традиційних правових принципів британські закони про корупцію вимагають від посадових осіб доводити свою невинуватість у скоєнні корупційних правопорушень; це – цікавий момент практики протидії названому явищу, тим більше у такій відомій сталими правовими традиціями країні, як Велика Британія. З огляду на сьогоденну ситуацію в Україні згадані елементи досвіду боротьби з корупцією були б, як уявляється, вельми корисними. До цього треба додати й те значення, яке надають у Великій Британії ролі громадської думки, й ефективний соціальний контроль, у тому числі через засоби масової інформації².

---

¹ Захарчук О. З. Використання досвіду органів влади зарубіжних країн у боротьбі з корупційними правопорушеннями в Україні: адміністративно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2012. 20 с. С. 11–12.

² Міловідова С. В. Зарубіжний досвід запобігання адміністративним правопорушенням та шляхи його запозичення для України. *Порівняльно-аналітичне право*: електронне наукове фахове видання. 2013. № 3-1. URL:<http://www.pap.in.ua/3-2013/7/Milovidova%20S.V..pdf>.

Ще один приклад. Як впливає з наведеної в другому розділі статистики, особливо актуальним для нашої держави на даний момент часу є проблема дотримання безпеки руху на автошляхах України. Проблема є дуже гострою і має тенденцію подальшого зростання з огляду на неконтрольований розвиток індивідуального автотранспорту, слабку увагу, що приділяється розвитку громадського транспорту, стан автошляхів, культури водіння тощо¹. Імовірність потрапити в дорожньо-транспортну пригоду зі смертельними наслідками в Україні в п'ять разів вища, ніж у західноєвропейських країнах; вона перебуває у групі країн найвищого ризику щодо безпеки пішоходів². Наведена тут

---

¹ За даними статистики в Україні щорічно в ДТП у середньому гине 7 тис. і отримує травми різного ступеня тяжкості 57 тис. осіб. Для порівняння: за даними 2010 р. у Швейцарії на 1 млн. жителів припадало 49 загиблих в автопригодах, у Німеччині – 62, в Україні – 102 особи. 2010 р. в Україні зареєстровано 31,7 тис. ДТП, в яких загинуло 4,7 тис. (серед них 144 дитини), отримали травми майже 39 тис. осіб (3,2 тис. дітей). Із вини водіїв скоєно 77% від усіх ДТП, у кожному тридцять п'ятому з них водій перебував у стані сп'яніння, п'ята частина ДТП пов'язана з неправильним вибором швидкісного режиму. За останні 10 років (станом на 2011 р.) унаслідок 391 134 ДТП загинуло 62 141, травмовано 445 832 особи. В Україні співвідношення кількості загиблих у ДТП на 1 млн. автомобілів у 7 разів більше, ніж в ЄС і США, і в 10 разів більше, ніж у Японії. Кількість загиблих на 1 млрд. автомобіле-кілометрів в Україні – 97, у Німеччині – 14 (в 7 разів менше), у Швеції – 8 (у 12 разів менше). Тяжкість наслідків ДТП в Україні в 1,5–5 разів вище. Кількість загиблих у ДТП в Україні становить 13% від загиблих у дорожніх подіях усюєї Європи, тоді як кількість автомобілів становить усього 2% від усього європейського автомобільного парку (Висновок Головного науково-експертного управління на Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання смертності на дорозі» від 4 березня 2013 р. № 2452. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45964; Как и за что наказывают нарушителей ПДД за рубежом. URL: <http://www.samru.ru/auto/dor/41071.html>).

² Висновок Головного науково-експертного управління на Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання смертності на дорозі» від 4 березня 2013 р. № 2452. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45964; Как и за что наказывают нарушителей ПДД за рубежом. URL: <http://www.samru.ru/auto/dor/41071.html>.

статистика свідчить про те, що стан безпеки дорожнього руху в Україні й наслідки дорожньо-транспортних пригод є одними з найгірших у Європі. Варто зазначити, що на згадану ситуацію суттєво впливають і такі негативні фактори, як низька якість дорожнього покриття в багатьох населених пунктах; велика кількість автомобілів, які вже вичерпали ресурс, тощо.

У зв'язку із цим доречно підкреслити, що суспільна небезпека та шкідливість багатьох адміністративних правопорушень у відповідній адміністративно-правовій практиці є явно заниженою. Таке адміністративне правопорушення, як керування водіями транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння (ст. 130 КУпАП), є правопорушенням, що межує зі злочином, оскільки ймовірно може мати наслідком, окрім втрат матеріальних цінностей, тілесні ушкодження різного ступеню тяжкості, у найгірших випадках – смерть потерпілих. Тому один із напрямів удосконалення попередження, профілактики та запобігання зазначених правопорушень полягає в більш коректному визначенні ступеню небезпеки цього виду правопорушень і вирішення питання щодо його можливої криміналізації. Це дало б змогу передбачити адекватний захід реагування не тільки у формі штрафу, але й у вигляді традиційних засобів кримінального покарання.

На користь такої пропозиції знову ж таки свідчить позитивний зарубіжний досвід деяких країн Європейського Союзу та США. У більшості західних держав водіння автомобіля у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння розглядається як тяжке правопорушення, що карається тюремним ув'язненням. Наприклад, у Великобританії п'яного водія можуть посадити за ґрати на 6 місяців за умови, що той не потрапив у ДТП, і позбавити ліцензії на водіння на один рік. А якщо з його вини трапилася аварія з потерпілими, – закон передбачає тюремне ув'язнення терміном до 14 років, а також штраф у розмірі 5 тис. фунтів¹.

---

¹ Как и за что наказывают нарушителей ПДД за рубежом. URL: <http://www.samru.ru/auto/dor/41071.html>.

Власне адміністративні заходи за такі правопорушення також можуть бути суттєво жорсткішими. «Довічне» позбавлення права керування транспортним засобом передбачено, наприклад, у Німеччині, але лише у разі вмісту алкоголю у крові водія понад 3,0 проміле (тобто коли водій перебував за кермом у стані дуже сильного алкогольного сп'яніння). З іншого боку, навіть у разі аварії з вини водія, у якого вміст алкоголю в крові становив понад 0,3 проміле (але менше, ніж 3,0 проміле), застосовується штраф у 250 євро і позбавлення права керування транспортним засобом на 1 місяць. Кожен наступний такий випадок тягне за собою штраф у 750 євро і позбавлення прав на строк до 3 місяців, а також нарахування 7-ми штрафних балів (бали за вміст алкоголю у крові діють протягом десяти років, а після досягнення 14 балів ведуть до повторної процедури складання іспиту на права). Якщо вміст алкоголю у крові водія понад 3,0 проміле, він заслуговує на довічне позбавлення права керування транспортними засобами без права на перескладання іспиту на права¹. Елементи цього механізму доцільно використати й в Україні; фінансова санкція за її специфічних нинішніх умов є значно більш дієвою, ніж будь-яка інша.

На основі дослідження зарубіжного досвіду у вітчизняній науці пропонуються й заходи з удосконалення попередження та протидії адміністративним правопорушенням у сфері *обігу зброї*. Зокрема, обґрунтовано висновок про необхідність обов'язкового навчання осіб, що вперше отримують ліцензію на будь-який вид зброї, тестовою перевіркою щодо знання правил обігу зброї, за результатами якої органи внутрішніх справ приймають рішення про видачу або відмову у видачі ліцензії. Крім того, визнано за потрібне запровадження психологічного тестування осіб, які вперше претендують на отримання ліцензії на

---

¹ Как и за что наказывают нарушителей ПДД за рубежом. URL: <http://www.samru.ru/auto/dor/41071.html>; Висновок Головного науково-експертного управління на Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання смертності на дорозі» від 4 березня 2013 р. № 2452. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45964.

придбання зброї¹. Ураховуючи динаміку поширення різних видів зброї та прагнення населення володіти нею, доцільно й в Україні запровадити практику психологічного тестування (а не просто отримання довідки від психіатра про стан психічного здоров'я) осіб, які вперше претендують на отримання зброї.

Проаналізований позитивний зарубіжний досвід попередження та протидії адміністративним правопорушенням заслугоує на увагу вітчизняних науковців та юристів-практиків. Доцільним убачається використання позитивного досвіду США та Великобританії і в організації партнерських відносин поліції із суспільством, наприклад аналогу програми «Спостереження за будинком сусіда», в якій беруть участь понад одного мільйона жителів Лондона, або системи «сусідського нагляду», яка функціонує в окремих штатах США. Заслугоує на увагу й американська програма Block Watch (спостереження з метою попередження небезпечних ситуацій та злочинності), коли громадяни повідомляють про все, що може асоціюватися із злочинністю, хоча її реалізація пов'язана з вирішенням деяких проблем психологічного значення (інформування про об'єктивно підозрілі з поліцейської точки зору речі не має перетворитися на практику доносів або зведення рахунків з іншими людьми з особистих мотивів).

Окремого дослідження потребує напрям розвитку взаємодії поліції з населенням, що здійснюється у вигляді залучення громадян до навчання в Народних поліцейських академіях (досвід Великобританії та США)², про які в цій роботі уже згадувалося.

---

¹ Миронов О. В. Профилактика административных правонарушений в сфере оборота оружия, осуществляемая органами внутренних дел: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право». М.: Государственное учреждение «Всероссийский научно-исследовательский институт Министерства внутренних дел Российской Федерации», 2009. 180 с. С. 10–12.

² Міловідова С. В. Зарубіжний досвід запобігання адміністративним правопорушенням та шляхи його запозичення для України. *Порівняльно-аналітичне право*: електронне наукове фахове видання. 2013. № 3-1. URL: <http://www.pap.in.ua/3-2013/7/Milovidova%20S.V..pdf>.

ВИСНОВКИ

У монографії наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання – визначення сутності та особливостей адміністративно-правової протидії правопорушенням у фінансовій сфері. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети. Основними з них є наступні.

1. Запропоновано авторське визначення поняття «правопорушення в фінансовій сфері» під яким запропоновано розуміти суспільно шкідливе або небезпечне винне, протиправне діяння (дія або бездіяльність) деліктоздатного суб'єкта (як фізичної так і юридичної особи), що направлено на порушення норм фінансового законодавства, за допомогою якого здійснюється правове регулювання мобілізації (створення, формування), розподілу (перерозподілу), використання централізованих і децентралізованих фондів коштів.

2. Встановлено, що правопорушення в фінансовій сфері є доволі складним явищем і включає в себе декілька видів правопорушень, котрі можна класифікувати за рядом критеріїв: 1) у залежності від ступеня суспільної небезпеки та заподіяної шкоди правопорушення в фінансовій сфері на: кримінальні правопорушення або злочини; адміністративні правопорушення; цивільно-правові правопорушення; дисциплінарне правопорушення; фінансові правопорушення; 2) у залежності від видів юридичної відповідальності, що передбачена за вчинення правопорушень у фінансовій сфері на правопорушення, за які встановлена: кримінальна відповідальність; адміністративна відповідальність; цивільно-правова відповідальність; дисциплінарна відповідальність; фінансова відповідальність; 3) у залежності від об'єкту фінансової діяльності: бюджетне правопорушення; податкове правопорушення; банківське правопорушення; валютне правопорушення; правопорушення в сфері загальнообов'язкового державного пенсійного та соціального страхування.

3. Виокремлено такі принципи протидії правопорушенням у фінансовій сфері, як: верховенство права; законність; рівність

прав і свобод; повагу до людської гідності; здійснення заходів із протидії лише на підставах визначених у законодавстві; публічність і гласність такої діяльності; презумпцію невинуватості; забезпечення права на захист, забезпечення права на оскарження рішень суб'єктів, які протидіють правопорушенням у фінансовій сфері; відповідальності зазначених суб'єктів.

4. До суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері віднесено: Парламент України, Президента України, Міністерство фінансів України, Міністерство внутрішніх справ України, Національну поліцію України, Рахункову палату, Державну фіскальну службу, Державну аудиторську службу, Державну казначейську службу України, Пенсійний фонд України, Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку, Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Прокуратуру України, Суди. Зроблено висновок, що система суб'єктів, які здійснюють протидію правопорушенням у фінансовій сфері надзвичайно розгалужена. При цьому зауважено, що запропоноване коло суб'єктів, як здійснюють зазначену протидію далеко не виключне, і цілком може бути доповнене й іншими суб'єктами, наприклад, місцеві органи влади, нотаріуси, приватні юридичні особи, об'єднання громадян, окремі громадяни тощо.

5. Доведено, що метою протидії правопорушенням у фінансовій сфері є гарантування та забезпечення фінансової міцності й стабільності держави, безпечного і безперешкодного функціонування та розвитку фінансових, а також тісно пов'язаних із ними відносин, зміцнення режиму законності, зокрема фінансової дисципліни, під час мобілізації, розподілу та (або) витрачання фінансових ресурсів централізованих і децентралізованих фондів; запровадження таких політико-правових умов які б спонукали суб'єктів фінансової сфери до правомірної поведінки та максимально унеможлилювали випадки вчинення ними порушень вимог діючого законодавства.

До основних завдань протидії правопорушенням у фінансовій сфері віднесено такі: а) постійне здійснення моніторингу та контролю у сфері фінансових та тісно пов'язаних із ними відносин на предмет дотримання їх суб'єктами норм діючого

законодавства, встановлених правил і стандартів; б) запобігання, виявлення та припинення протиправних дій, що порушують встановлену фінансову дисципліну, призводять до розкрадання бюджетних коштів та легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом; в) розгляд справ про правопорушення та притягнення винних у їх вчинні осіб до юридичної відповідальності; г) усунення шкідливих наслідків, завданих протиправними діями, відновлення порушених прав та відшкодування збитків, завданих в результаті їх скоєння; ґ) виявлення та усунення умов, обставин та факторів, що спричинили та (або) сприяли вчиненою правопорушення у фінансовій сфері, чи можуть так чи інакше посприяти його вчиненню у майбутньому; д) підвищення рівня правової культури суб'єктів фінансових та тісно пов'язаних із ними відносин; е) постійне вдосконалення існуючих вироблення нових засобів і заходів протидії правопорушенням у фінансовій сфері; ж) накопичення та аналіз національного й міжнародного досвіду з питань протидії правопорушенням у фінансовій сфері.

Обґрунтовано, що функції протидії правопорушенням у фінансовій сфері – це ті ключові напрямки за якими зазначена протидія реалізується, і в яких розкривається її суспільне призначення.

6. Визначено, що методи протидії правопорушенням у фінансовій сфері являють собою сукупність способів та прийомів, які використовуються суб'єктами цієї протидії під час її реалізації. В методах відображається характер та спосіб практичної реалізації завдань і функцій протидії правопорушенням у фінансовій сфері. Призначення методів полягає у тому, що б через застосування певних прийомів впливу спонукати та стимулювати суб'єктів фінансової сфери до певної поведінки.

До основних форм протидії правопорушенням у фінансовій сфері віднесено такі: а) нормотворчість (значення нормотворчості як форми протидії правопорушенням у фінансовій сфері обумовлене такими обставинами: по-перше, сама по собі зазначена протидія є видом правової діяльності, тобто її організації та здійснення повинні відбуватися на підставі, у порядку і межах визначених законодавством; по-друге, неякісне, недосконале законодавство досить часто є тим фактором, який сприяє вчиненню особами

правопорушень, оскільки вони знають як можна скористатися законодавчими недоліками у своїх корисних цілях і уникнути при цьому покарання); б) контроль (належної якості нормотворчої діяльності, адже недоліки та прогалини у діючому законодавстві найчастіше виявляються саме під час здійснення контролю. До даної загальної форми протидії правопорушенням у фінансовій сфері належать: аудит, перевірки, інспектування, моніторинг; в) юридична відповідальність (юридична відповідальність як форма протидії правопорушенням у фінансовій сфері полягає у покладанні на особу, винну у вчиненні правопорушення, додаткових обов'язків, невідворотне виконання нею яких забезпечується державою і передбачає зазнавання цією особою несприятливих для себе наслідків майнового, організаційного та (або) особистісного характеру); г) профілактика; г) правове виховання (передбачає здійснення не примусового впливу на суб'єктів фінансової сфери з метою підвищення рівня їх правової культури та формування належного рівня правосвідомості, які забезпечують правомірну поведінку цих суб'єктів не з остраху бути покараним, а через глибоке усвідомлення необхідності та корисності такої поведінки.

7. З'ясовано, що правове забезпечення протидії правопорушенням у фінансовій сфері представлено сукупністю нормативно-правових актів, за допомогою яких здійснюється регулювання зазначеної діяльності, визначаються її основоположні засади та правовий статус суб'єктів таких правовідносин. При цьому до вищенаведених нормативно-правових актів як складових елементів правового забезпечення зазначеної діяльності віднесено: Конституцію України, чинні міжнародні договори України, кодифіковане законодавство та закони України, а також підзаконні нормативно-правові акти.

8. Встановлено, що стан нормативно-правової регламентації взаємодії компетентних суб'єктів з питань протидії фінансовим правопорушенням має далекий вигляд від ідеального, її (взаємодії) організаційно-правове підґрунтя має фрагментарний характер, і у більшій мірі орієнтоване на боротьбу зі злочинністю, а не протидію правопорушенням. Така ситуація пояснюється відсутність комплексного нормативно-правового акту, який би визначав загаль-

ні питання протидії фінансовим правопорушенням (в тому числі й злочинам) у фінансовій сфері

Обґрунтовано, що відсутність якісного нормативно-правового підґрунтя призводить до того, що взаємодія має несистематичний та несистемний характер, а методи та форми, взаємодії що використовуються її суб'єктами, досить часто носять односторонній характер та не призводять до настання необхідних позитивних наслідків. За таких обставин необхідність взаємодії як такої, цілком може бути поставлена під сумнів, адже однією із головних переваг цілей використання взаємодії є те, що вона дозволяє досягнути, так званого, синергетичного ефекту, тобто коли результати отримані внаслідок об'єднання зусиль значно перевищують показники результатів отриманих суб'єктами окремо один від одного, навіть якщо ці розрізнені результати скласти.

Для підвищення якості та ефективності взаємодії суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері, необхідно більш змістовно підійти до законодавчого визначення її організаційно-правових засад, зокрема визначити завдання та принципи даної взаємодії, окреслити коло її основних учасників (суб'єктів), встановити найбільш важливі форми, в яких має вона відбуватися, та ін. При цьому особлива увага, має бути приділена питанням координації протидії правопорушенням у фінансовій сфері. Адже сьогодні координація є одним із ключових засобів (інструментів) управління, в тому числі у галузі правоохоронної діяльності.

9. З метою вдосконалення адміністративно-правової протидії правопорушенням у фінансовій сфері у монографії обґрунтовано необхідність:

1) розробити та прийняти Закон України «Про загальні засади протидії правопорушенням у фінансовій сфері». Вважаємо, що в зазначеному законі варто вирішити такі основні проблемні питання: а) визначити основні поняття, зокрема є найбільш важливим визначити поняття «протидії правопорушенням у фінансовій сфері»; б) закріпити принципи протидії правопорушенням у фінансовій сфері; в) окреслити коло суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері; г) назвати основні напрями протидії правопорушенням у фінансовій сфері; г) встановити правові засади

протидії правопорушенням у фінансовій сфері; д) визначити форми та методи протидії правопорушенням у фінансовій сфері; є) закріпити порядок фінансування та матеріально-технічного забезпечення протидії правопорушенням у фінансовій сфері; ж) окреслити порядок взаємодії суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері; з) встановити порядок здійснення контролю та нагляду у сфері протидії правопорушенням у фінансовій сфері;

2) розробити та прийняти Положення про взаємодію суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері. У зазначеному Положенні слід закріпити державний механізм взаємодії суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері; чітко окреслити підстави та умови взаємодії суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері; визначити відповідальних суб'єктів координації взаємодії суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері, визначити хто саме зобов'язаний здійснювати контроль за належною взаємодією суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері.

10. Запропоновано запозичити позитивний зарубіжний досвід попередження адміністративних правопорушень з метою імплементації в національне законодавство та юридичну практику зокрема, американська програма BlockWatch (спостереження з метою попередження небезпечних ситуацій та злочинності), позитивний досвід Словенії щодо застосування механізму врахування часу затримання під час сплати штрафу (зменшення його розміру залежно від тривалості затримання), досвід Республіки Польща у сфері попередження та протидії правопорушенням, заходи фінансового контролю доходів та видатків службовців і членів їхніх родин (позитивний досвід США та країн Європейського Союзу) тощо.

11. Удосконалення правових засад попередження та протидії адміністративним правопорушенням в Україні передбачає підготовку комплексних правових актів, що регулюють відносини в цій сфері (на зразок нового Кодексу України про адміністративні проступки), а також спеціалізованих актів стосовно попередження (на зразок Закону України «Про попередження правопорушень»).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Административная деятельность органов внутренних дел. Часть Общая: учебник / под ред. А. П. Коренева. М.: МЮИ МВД России; Издательство «Щит-М». 1997 335 с.
2. Адміністративна діяльність: навчальний посібник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. О. І. Остапенка. Львів: ЛІВС, 2002. 252 с.
3. Адміністративне деліктне законодавство: Зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / автор-упорядник О. А. Банчук. К.: Книги для бізнесу, 2007. 912 с.
4. Адміністративне право України: основні поняття: навчальний посібник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. І. П. Голосніченка. К.: ГАН, 2005. 232 с.
5. Адміністративне право України: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Т. О. Коломєць. К.: Істина, 2008. 500 с.
6. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. Т. 1. Загальна частина. 584 с.
7. Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс: підручник / за заг. ред. академіка НАПрН України О. М. Бандурки. Х.: Золота миля, 2011. 584 с.
8. Административно-правовые средства борьбы с административными правонарушениями в сфере охраны общественного порядка, и их применение органами внутренних дел: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.14 / А. С. Ковальчук. Хабаровск, 2003. 210 с.
9. Административное право Украины: учебник для студентов высш. учеб. заведений юрид. спец. 2-е изд., перераб. и доп. / Ю. П. Битяк, В. В. Богущкий, В. Н. Гаращук и др.; под ред. проф. Ю. П. Битяка. Х.: Право, 2003. 576 с.
10. Аксенов А. А. Организация взаимодействия в органах внутренних дел как функция управления: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. М.: Академия МВД СССР, 1974. 24 с.
11. Алфьоров С. М., Ващенко С. В., Долгополова М. М., Купін А. П. Адміністративне право. Загальна частина: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 216 с. URL: http://pidruchniki.com/13430414/pravo/metodi_derzhavnogo_upravlinnya_ponyattya_vidi_administrativnogo_primusu
12. Андрушко А. В. Принцип диспозитивності цивільного процесуального права України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2002. 201 с.

13. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления: курс лекций. М.: Юрид. лит., 1997. 400 с.
14. Афанасьев В. Г. Общество: системность, познание и управление. М.: Политиздат, 1981. 432 с.
15. Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення. Х.: Основа, 1996. 398 с.
16. Баровська А. В. Механізми реалізації державної інформаційної політики у сфері європейської інтеграції: дис. ... канд. юрид. наук: 25.00.02. К., 2010. 259 с.
17. Бедринець М. Д. Фінансове забезпечення діяльності малих підприємницьких структур: дис. ... канд. економ. наук: 08.04.01. Ірпінь, 2004. 207 с.
18. Бибик С. П., Сютя Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / за ред. С. Я. Єрмоленко. Х.: Фоліо, 2006. 623 с.
19. Блувшвейн Ю. Д. и др. Профилактика преступлений: учебное пособие. Мн., 1986. 287 с.
20. Большой толковый словарь русского языка / ред. С. А. Кузнецов. СПб.: Норинт, 2000. 1536 с.
21. Бурбика М. М. Робота з персоналом в органах прокуратури України: організаційно-правові питання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Х., 2007. 191 с.
22. Бюджетний кодекс України: Закон України від 21 червня 2001 р. № 2542-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 37–38. Ст. 189. (втрагив чинність)
23. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50–51. Ст. 572.
24. Бюджетний менеджмент: навч. посіб. / Л. В. Панкевич, М. А. Зварич, П. Я. Могіляк, Б. І. Хомічак. К.: Знання, 2006. 293 с. URL: http://pidruchniki.com/1098120539221/ekonomika/derzhavniy_finansoviy_kontrol_ukrayini
25. Вакарюк Л. В. Інститути бюджетного права як підгалузі фінансового права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2005. 210 с.
26. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. К.: Юрид. думка, 2007. 992 с.
27. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

28. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.

29. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_118.

30. Висновок Головного науково-експертного управління на Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання смертності на дорозі» від 4 березня 2013 р. № 2452. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45964.

31. Гамалій О. Л. Мета, завдання та принципи протидії правопорушенням вчиненими іноземцями в Україні. *Форум права*. 2014. № 4. С. 183–188.

32. Георгицэ М. Организованная преступность: проблемы теории и практики расследования: монография. Кишинэу: Молд. гос. университет; Институт Реальных наук, 1998. 271 с.

33. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. № 1798-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.

34. Дедюхин В. В., Канцарин Ф. Г. Основные положения организации взаимодействия аппаратов уголовного розыска с оперативно-розыскными аппаратами ИТУ в борьбе с преступностью: лекция. М.: Академия МВД СССР, 1977.

35. Департамент захисту економіки Національної поліції України: офіційний сайт Національної поліції України. URL: <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1813727>

36. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. С. Г. Серьогіної. Х.: Право, 2005. 256 с. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/bydivnustvo/482-bydivnutstvo/8968-s-4.html>

37. Державне управління: навч. посіб. / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко; за ред. А. Ф. Мельник. К.: Знання-Прес, 2003. 343 с. (Вища освіта ХХІ століття).

38. Державний фінансовий контроль: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. В. Гуцаленко, В. А. Дерій, М. М. Коцупатрій. К.: Центр учбової літератури, 2009. 424 с. URL: http://pidruchniki.com/14170120/finansu/sutnist_meta_zavdannya_derzhavnogo_finansovogo_kontrolyu

39. Додін Е. В. Административная деликтология. Одесса, 1997. 116 с.

40. Еллинек Г. Общее учение о государстве. СПб., 1908. 210 с.

41. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Троциньського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с.

42. Загальна психологія: підручник. 2-ге вид., переробл. і доп. / за загальною редакцією академіка С. Д. Максименка. Вінниця: Нова Книга, 2004. 704 с. URL: http://pidruchniki.com/15021119/psihologiya/mechanizmi_opredmetnennya_psihichnih_utvoren

43. Загальна теорія держави і права: навч. посіб. / А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков та інші; за ред. В. В. Копейчикова. К.: Юрінком Інтер, 2000. 320 с.

44. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін.; за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Х.: Право, 2002. 432 с.

45. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Х.: Право, 2011. 584 с.

46. Заросило В. О. Порівняльний аналіз адміністративної діяльності міліції України та поліції зарубіжних країн (Великобританії, США, Канади та Франції): автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2002. 250 с.

47. Зарубежный опыт охраны общественного порядка с акцентом на предупреждение преступлений / объединенная редакция МВД России. URL: <http://www.ormvd.ru/pubs/15218>.

48. Захарчук О. З. Використання досвіду органів влади зарубіжних країн у боротьбі з корупційними правопорушеннями в Україні: адміністративно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2012. 20 с.

49. Заяць О. С. Взаємодія суб'єктів протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Україна і світ в контексті глобальних трансформацій*: тези XI Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 16–17 травня 2013 р.). Львів: ЛУБП, 2013. С. 96–99.

50. Заяць О. С. Завдання та функції протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Форум права: електрон. наук. фахове вид.* 2017. № 3. С. 9–14. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_3_XX.pdf

51. Заяць О. С. Кабінет Міністрів України як суб'єкт протидії правопорушень у фінансовій сфері. *Євроінтеграція 2017: XVII міжнародна науково-практична конференція (Львів, 15–16 травня 2017р.)*. Львів, 2017. С. 70–74.

52. Заяць О. С. Мета протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2017. № 15. С. 89–96.

53. Заяць О. С. Методи адміністративно-правової протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2017. № 16. С. 111–117.

54. Заяць О. С. Принципы противодействия правонарушениям в финансовой сфере. *Право и Политика: научно-методический журнал*. 2016. № 1. С. 77–82.

55. Заяць О. С. Форми адміністративно-правової протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Право иа: науковий журнал*. 2017. № 2. С. 42–46.

56. Заяць О. С. Форми протидії правопорушенням у фінансовій сфері. *Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні: Міжнародна науково-практична конференція (Львів, 18–19 серпня 2017 р.)*. Львів, 2017. С. 50–52.

57. Иеринг Р. Цель в праве. Т. 1. СПб.: Изд-во Н. В. Муравьева, 1881. 412 с.

58. Іванський А. Й. Фінансово-правова відповідальність в сучасній Україні: теоретичне дослідження: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2009. 479 с.

59. Іншин М. І. Правове регулювання службово-трудової діяльності державних службовців як особливої категорії зайнятого населення України: навчальний посібник. Х.: Вид-во «ФІНН», 2010. 672 с.

60. Казаченко І. П., Регульський В. Л. Правові, морально-етичні та організаційні основи оперативно-розшукової діяльності: монографія. Львів: Львів. ін-т внутр. справ. при Нац. Акад. внутр. справ України, 1999. 219 с.

61. Как и за что наказывают нарушителей ПДД за рубежом. URL: <http://www.samgu.ru/auto/dor/41071.html>.

62. Каримов Д. А. Философские проблемы права. М., 1972. 318 с.

63. Кечекьян С. Ф. Правоотношения в социалистическом обществе. М.: Госюриздат, 1958. 89 с.

64. Кісіль З. Р., Кісіль Р. В. Адміністративне право: навч. посіб. 3-тє вид. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 696 с. URL: http://pidruchniki.com/1957041145141/pravo/metodi_vplivu_organah_vnutrishnih_sprav

65. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, 37. Ст. 446.

66. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.

67. Колодій А. М. Принципи права України: монографія. К.: Юрінком Інтер, 1998. 208 с.

68. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.

69. Конвенція між Україною і Канадою про уникнення подвійного оподаткування та попередження ухилень від сплати податків стосовно доходів і майна від 4 березня 1996 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 7. Ст. 188.

70. Конвенція між Україною і Королівством Нідерландів про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно від 24 жовтня 1995 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 6. Ст. 172.

71. Конвенція між Урядом Республіки Австрія і Урядом України про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і на майно від 16 жовтня 1997 р. *Офіційний вісник України*. 2009. № 39. Ст. 1340.

72. Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Кіпр про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи від 8 листопада 2012 р. *Офіційний вісник України*. 2013. № 57. Ст. 2059.

73. Конвенція між Урядом України і Урядом Французької Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно від 30 січня 1997 р. *Офіційний вісник України*. 2010. № 19. Ст. 838.

74. Конвенція між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи та капітал від 4 березня 1994 р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 37. Ст. 2108.

75. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. С. 270.

76. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

77. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

78. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. Ст. 1370.

79. Кріцак І. В. Правоохоронна функція держави та її вплив на формування функції надання послуг населенню органами внутрішніх справ України. *Форум права*. 2009. № 3. С. 365–372.

80. Крушинська С. Теоретичні засади взаємодії органів державного управління з громадськістю у сфері освіти. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2553>

81. Курочкін О. С. Управління підприємством (процесний аспект): навч. посібник. К.: МАУП, 1998. 140 с.

82. Литвинов О. М. Методи впливу в системі механізму протидії злочинності. *Форум права*. 2006. № 3. С. 77–80.

83. Лімська декларація керівних принципів контролю від 1 січня 1977 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/604_001

84. Літошенко О. С. Адміністративна відповідальність в системі юридичної відповідальності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К.: Київський національний економічний ун-т, 2004. 201 с.

85. Ляшук Р. М. Переконавання та примус у діяльності відділів прикордонної служби. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 11. С. 58–63.

86. Малиновський В. Я. Державне управління: навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. та перероб. К.: Атіка, 2003. 576 с.

87. Малюткин В. А. Организация взаимодействия подразделений органов внутренних дел в осуществлении профилактики преступлений: лекция № 13 / под ред. Г. А. Аванесова. М.: РИО МВД СССР, 1976. 40 с.

88. Марченко М. Н. Теория государства и права: учебник. 2-е изд., перераб. и доп. М.: ТК Велби; Изд-во Проспект, 2004. 640 с.

89. Матузов Н. И., Малько А. В. Теория государства и права: курс лекций. М.: Юристъ, 1997. 672 с.

90. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

91. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042.

92. Міловідова С. В. Зарубіжний досвід запобігання адміністративним правопорушенням та шляхи його запозичення для України. *Порівняльно-аналітичне право*: електронне наукове фахове видання. 2013. № 3-1. URL: <http://www.pap.in.ua/3-2013/7/Milovidova%20S.V.pdf>.

93. Миронов О. В. Профилактика административных правонарушений в сфере оборота оружия, осуществляемая органами внутренних дел: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право». М.: Государственное учреждение «Всероссийский научно-исследовательский институт Министерства внутренних дел Российской Федерации», 2009. 180 с.

94. Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України. 2-ге вид., перероб. і допов. / за заг. ред. І. Х. Темкіжева (кер. авт. кол.). К.: Юрінком Інтер, 2013. 720 с.

95. Негодченко В. Г. Державно-правове забезпечення профілактики злочинності. *Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України*. 2001. № 1 (4). С. 213–217.

96. Нечай А. А. Правові проблеми регулювання публічних видатків у державі: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. К., 2005. 578 с.

97. Новейший философский словарь / сост. А. А. Грицанов. Мн.: Изд. В. М. Скаун, 1998. 896 с.

98. Общая теория финансов / под ред. Л. А. Дробозиной. М.: Банки и биржи, 1995. 254 с.

99. Ожегов С. И. Словарь русского языка. М.: Советская энциклопедия, 1988. 748 с.

100. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14 січня 1998 р. № 16/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 23. Ст. 121.

101. Панчишин А. В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 95–98.

102. Петрушенко В. Л. Філософський словник: терміни, персоналії, сентеції. Львів: «Магнолія 2006», 2011. 352 с.

103. Печерський В. Г., Трубін Ю. Ю. Правознавство: навчальний посібник. К.: Кондор, 2011. 474 с. URL: http://pidruchniki.com/12851113/pravo/perekonannya_primus_osnovni_metodi_upravlinskyi_diyalnosti

104. Петков В. П. Основи переконання в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ (організаційно-правові аспекти). *Форум права*. 2005. № 1. С. 58–64.

105. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.

106. Поволоцька С. Г. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень серед неповнолітніх (адміністративно-управлінське дослідження): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец.

12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Х.: Національний університет внутрішніх справ МВС України, 2005. 20 с.

107. Правознавство: підручник для студ. вищих навч. закладів / ред.: В. В. Копейчиков, А. М. Колодій. К.: Юрінком Інтер, 2006. 752 с.

108. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5–6. Ст. 30.

109. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 р. № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.

110. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 40. Ст. 365.

111. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.

112. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 р. № 3855-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 16. Ст. 93.

113. Про Державну фіскальну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 р. № 236. *Офіційний вісник України*. 2014. № 55. Ст. 1507.

114. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 49–51. Ст. 376.

115. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності: Закон України від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 46–47. Ст. 403.

116. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 2 березня 2000 р. № 1533-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 22. Ст. 171.

117. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 50–51. Ст. 2057.

118. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: постанова Пленуму Верховного Суду України від 1 листопада 1996 р. № 9. *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. 2002. № 8.

119. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України від 6 липня 1995 р. № 265/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 28. Ст. 205.

120. Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки: Указ Президента України від 12 червня 1995 р. № 436/95. *Голос України*. 1995. № 6. Ст. 108.

121. Про затвердження Інструкції про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю: Наказ МВС України та ЦУ СБУ від 10 червня 2011 р. № 317/235. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0822-11>

122. Про затвердження плану заходів з виконання Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2012 р. № 767. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/767-2012-%D0%BF>

123. Про затвердження Положення про Адміністрацію Президента України: Указ Президента України від 2 квітня 2010 р. № 504/2010. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/504/2010>

124. Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України: Указ Президента України від 15 квітня 2015 р. № 215. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-п>

125. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 р. № 537. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-п>

126. Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 375. *Офіційний вісник України*. 2014. № 69. Ст. 1936.

127. Про затвердження Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України: Указ Президента України від 15 листопада 2006 р. № 970/98. *Офіційний вісник України*. 2006. № 47. Ст. 3123.

128. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. № 43. *Офіційний вісник України*. 2016. № 12. Ст. 506.

129. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-п>

130. Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 липня 2014 р. № 280. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280-2014-п>

131. Про затвердження Порядку взаємодії органів Державної казначейської служби України та органів Державної фіскальної служби України в процесі виконання державного та місцевих бюджетів за доходами та іншими надходженнями: Наказ Міністерства фінансів України від 18 липня 2016 р. № 621. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1115-16/paran7#n7>

132. Про затвердження Порядку взаємодії органів державної контрольно-ревізійної служби, органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України: Наказ Головного контрольно-ревізійного управління України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Генеральної прокуратури України від 19 жовтня 2006 р. № 346/1025/685/53. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1166-06>

133. Про затвердження Порядку взаємодії територіальних органів Державної фіскальної служби України, місцевих фінансових органів та територіальних органів Державної казначейської служби України у процесі повернення платникам податків помилково та/або надміру сплачених сум грошових зобов'язань: Наказ Міністерства фінансів України 15 грудня 2015 р. № 1146. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1679-15/paran11#n11>

134. Про затвердження Порядку застосування фінансових санкцій, передбачених статтею 17 Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів»: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 червня 2003 р. № 790. *Офіційний вісник України*. 2003. № 23. Ст. 1038.

135. Про затвердження Порядку зменшення бюджетних асигнувань розпорядниками бюджетних коштів: Постанова Кабінету Міністрів України: від 17 березня 2011 р. № 255. *Офіційний вісник України*. 2011. № 20. Ст. 832.

136. Про затвердження Порядку зупинення операцій з бюджетними коштами: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 січня 2011 р. № 21. *Офіційний вісник України*. 2011. № 4. Ст. 205.

137. Про затвердження Порядку планування заходів державного фінансового контролю Державною аудиторською службою та її міжрегіональними територіальними органами: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2001 р. № 955. *Офіційний вісник України*. 2001. № 32. Ст. 1478.

138. Про заходи щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: Указ Президента України від 10 грудня 2001 р. № 1199/2001. *Офіційний вісник України*. 2001. № 50. Ст. 2230.

139. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 22. Ст. 222.

140. Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 4 квітня 1995 р. № 116/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 19. Ст. 134.

141. Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю: Указ Президента від 21 жовтня 2011 р. № 1000/2011. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1000/2011>

142. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.

143. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 р. № 679-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 29. Ст. 238.

144. Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку: Указ Президента України від 23 листопада 2011 р. № 1063/2011. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011>

145. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: Указ Президента України від 23 листопада 2011 р. № 1070/2011. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1070/2011>

146. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 63. Ст. 2075.

147. Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією: Указ Президента України від 6 лютого 2003 р. № 84/2003. *Офіційний вісник України*. 2003. № 6. Ст. 228.

148. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.

149. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 р. № 3341-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 358.

150. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 5 квітня 2007 р. № 877-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 29. Ст. 389.

151. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26 січня 1993 р. № 2939-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 13. Ст. 110.

152. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України восьмого скликання: Постанова Верховної Ради України від 4 грудня 2014 р. № 22-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 1. Ст. 10.

153. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2–3. Ст. 12.

154. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 5 березня 1998 р. № 183/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 237.

155. Про рахункову палату: Закон України від 2 липня 2015 р. № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 360.

156. Про систему валютного регулювання і валютного контролю: Декрет Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 р. № 15-93. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 14. Ст. 184.

157. Про соціальні послуги: Закон України від 19 червня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 45. Ст. 358.

158. Про створення системи оперативного обміну між органами державного нагляду (контролю) інформацією про виявлення небезпечної та фальсифікованої продукції: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 вересня 2007 р. № 1126. *Офіційний вісник України*. 2007. № 69. Ст. 2640.

159. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року: Розпорядження КМУ від 30 листопада 2011 р. № 1209-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/877-16>

160. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 1. Ст. 1.

161. Про ціни і ціноутворення: Закон України від 21 червня 2012 р. № 5007-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 19–20. Ст. 190.

162. Проект Закону про основи запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51916

163. Прокурорський нагляд в Україні: підручник для юрид. вузів і факультетів / І. С. Марочкін, П. М. Каркач, Ю.М. Грошевий та ін.; за ред. проф. І. С. Марочкіна, П. М. Каркача. Х., 2004. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/prokyratyra/508-marochkina/11021s-1.html>

164. Пундик М. Управлінські зв'язки у системній взаємодії органів публічного управління на регіональному рівні. *Публічне управління: теорія та практика*. 2013. № 1 (13). С. 47–53.

165. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадян Проценко Раїси Миколаївни, Ярошенко Поліни Петрівни та інших громадян щодо офіційного тлумачення

статей 55, 64, 124 Конституції України (справа за зверненнями жителів міста Жовті Води) від 25 грудня 1997 р. № 9-зп. *Офіційний вісник України*. 1998. № 1. Ст. 25.

166. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянки Дзюби Галини Павлівни щодо офіційного тлумачення частини другої статті 55 Конституції України та статті 248-2 Цивільного процесуального кодексу України (справа громадянки Г. П. Дзюби щодо права на оскарження в суді неправомірних дій посадової особи) від 25 листопада 1997 р. № 6-зп. *Офіційний вісник України*. 2003. № 28. Ст. 1377.

167. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб) від 30 травня 2001 р. № 7-рп/2001. *Офіційний вісник України*. 2001. № 24. Ст. 1076.

168. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004. *Офіційний вісник України*. 2004. № 45. Ст. 2975.

169. Савченко Л. А. Правові проблеми фінансового контролю в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2002. 454 с.

170. Селецький С. І. Кримінальне право України. Загальна частина: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 248 с.

171. Сидоренко О. В. Маркетингове забезпечення підтримки і прийняття управлінських рішень. *Ефективна економіка*: електронний журнал. URL: <http://www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&su=ua&z=2693>

172. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / пер. з рос. Х.: Консум, 2006. 656 с.

173. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Видання 2-е, перероблене і доповнене. Х.: Еспада, 2009. 752 с.

174. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. 2-ге вид. / пер. з рос. Х.: Консум, 2005. 656 с.

175. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / пер. з рос. Х.: Консум, 2001. 656 с.

176. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. 2-ге видання. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 520 с.

177. Слінько Д. С. Реформування принципу змагальності та диспозитивності. *Форум права*. 2008. № 2. С. 442–446. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2008-2/08sdsztd.pdf>.

178. Словарь русского языка С. И. Ожегова. Издание 22-е, стер. М.: Русский язык, 1990. 921 с.

179. Словник іншомовних слів / уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. К.: Наук, думка, 2000. 680 с.

180. Словник соціологічних і політологічних термінів / за заг. ред. В. І. Астахової, В. І. Даниленка, А. І. Панова. К.: Вища школа, 1993. 141 с.

181. Словник Української мови: в 11 т. (1970–1980 рр.) / ред. кол. І. К. Білодід, А. А. Бурячок та ін. К.: Наукова думка, 1973. Т. 4 «І–М». 840 с.

182. Словник української мови: у 11 т / ред. кол. А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, П. Й. Горещкий та ін. К.: Наукова думка, 1970. Т. 1. 801 с.

183. Социологический словарь / редактор-координатор академик РАН Г. В. Осипов. М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА–ИНФРА-М), 2000. 488 с.

184. Социологический энциклопедический словарь. На русском, английском, немецком, французском и чешском языках / редактор-координатор академик РАН Г. В. Осипов. М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА–ИНФРА-М), 2000. 488 с.

185. Социология. Основы общей теории: учебник для вузов / отв. ред. академик РАН Г. В. Осипов, действительный член РАЕН Л. Н. Москвичев. М.: Норма, 2003. 912 с.

186. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навчальний посібник. К.: Атіка, 2007. 624 с.

187. Стратегічне управління: підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. / З. Є. Шершньова. К.: КНЕУ, 2004. 699 с. URL: <http://buklib.net/books/25353/>

188. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: навчальний посібник / В. С. Ковальський (керівник авт. колективу), В. Т. Білоус, С. Е. Демський та ін.; від. ред. Я. Кондратьєв. К.: Юрінком Інтер, 2002. 320 с.

189. Сучасна правова енциклопедія. 2-ге вид., перероб. і допов. / О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, В. С. Ковальський та ін.; за заг. ред. О. В. Зайчука; Ін-т законодавства Верховної Ради України. К.: Юрінком Інтер, 2013. 408 с.

190. Сягровець В. А. Взаємодія і координація підрозділів ОВС щодо розшуку та затримання злочинців. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2008. № 2. С. 32–34.

191. Теория государства и права: курс лекций / под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. М.: Юристъ, 1997. 672 с.

192. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.

193. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2006. URL: http://ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/part2/402.htm

194. Тлумачний словник української мови / А. О. Івченко. Х.: Фоліо, 2002. 543 с.

195. Трубецкой Е. Н. Энциклопедия права. СПб.: Юрид. ин-т, 1998. 183 с.

196. Федоров Г. Громадянське суспільство і держава. *Закон і життя*. 2003. № 10–11. URL: http://refs.co.ua/70987-Cel_i_cennost_prava_Grazhdanskoe_obshestvo_i_gosudarstvo.html

197. Философский словарь. 7 изд., перераб. и доп. / под ред. И. Т. Фролова. М.: Республика, 2001. 719 с.

198. Философский словарь. 22-е новое, переработ. изд. / основан Г. Шмидтом; под ред. Г. Шишкоффа; пер. с нем.; общ. ред. В. А. Малинина. М.: Республика, 2003. 575 с.

199. Философский словарь / под ред. М. М. Розенталя и П. Ф. Юдина. М.: Политическая литература, 1962. 544 с.

200. Философский энциклопедический словарь / гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. М.: Сов. Энциклопедия, 1983. 840 с.

201. Философский энциклопедический словарь. 2-е изд. / редкол.: С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичев и др. М.: Сов. энциклопедия, 1989. 815 с.

202. Философский энциклопедический словарь. М.: ИНФРА-М, 2012. 576 с.

203. Фінансове право: підручник / М. П. Кучерявенко, Д. О. Білінський, О. О. Дмитрик та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф. М. П. Кучерявенка. Х.: Право, 2013. 400 с.

204. Фінансове право: підручник / відп. ред. О. П. Гетманець. Х.: Еспада, 2008. 416 с.

205. Хропанюк В. Н. Теория государств и права: учеб. пособ. для высш. учеб. зав. 2-е изд. доп., испр. М., 1995. 384 с.

206. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.

207. Чирков А. П. Ответственность в системе права: учебное пособие. Калининград: Калинингр. ун-т, 1996. 77 с.

208. Шванков В. М. Теоретические основы координации и взаимодействия в органах внутренних дел. М., 1978. 87 с.

209. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998. Т. 6: Т–Я. 2004. 768 с.

210. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; Вид-во «Юридична думка», 2003. Т. 5: П–С. 736 с.

211. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; Вид-во «Юридична думка», 2002. Т. 4: Н–П. 720 с.

212. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; Вид-во «Юридична думка», 2001. Т. 3: К–М. 792 с.

213. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998; К.: Вид-во «Юридична думка», 2011. Т. 1: А–Г. 656 с.

214. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К.: Укр. енцикл., 2001. Т. 3: К–М. 792 с.

215. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998. URL: <http://cyclop.com.ua/content/view/1425/1/1/10/#13998>

216. Яковчук М. Ю. Адміністративно-правове регулювання страхової діяльності в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2009. 244 с.

Наукове видання

Ольга Заяць,
кандидат юридичних наук

ПРОТИДІЯ АДМІНІСТРАТИВНИМ
ПРАВОПОРУШЕННЯМ
У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ

Монографія

Видано в авторській редакції

Підписано до друку 14.01.2019 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 13,95.
Тираж 300 прим. Зам. № 184-18.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.